

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLER ANABİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ ANABİLİM DALI**

**YAZ KUR'AN KURSLARINA KATILAN ÖĞRENCİ
AİLELERİNİN SOSYOKÜLTÜREL DURUMLARI
ÜZERİNE BİR İNCELEME
-ZONGULDAK/EREĞLİ ÖRNEĞİ-**

**Hazırlayan
Şeref YILDIZHAN**

**Danışman
Prof. Dr. Abdulvahap TAŞTAN**

Yüksek Lisans Tezi

**Ağustos 2014
KAYSERİ**

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLER ANABİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ ANABİLİM DALI**

**YAZ KUR'AN KURSLARINA KATILAN ÖĞRENCİ
AİLELERİNİN SOSYOKÜLTÜREL DURUMLARI
ÜZERİNE BİR İNCELEME
-ZONGULDAK/EREĞLİ ÖRNEĞİ-
(Yüksek Lisans Tezi)**

**Hazırlayan
Şeref YILDIZHAN**

**Danışman
Prof. Dr. Abdulvahap TAŞTAN**

**Ağustos 2014
KAYSERİ**

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Adı-Soyadı: Şeref YILDIZHAN

İmza :

YÖNERGEYE UYGUNLUK

Yaz Kur'an Kurslarına Katılan Öğrenci Ailelerinin Sosyo-Kültürel Durumları Üzerine Bir İnceleme –Zonguldak/Ereğli Örneği- adlı Yüksek Lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesine uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Şeref YILDIZHAN

Danışman

Prof. Dr. Abdulvahap Taştan

Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Başkanı

Prof. Dr. Celaleddin ÇELİK

KABUL ONAY

Prof. Dr. Abdulvahap TAŞTAN danışmanlığında Şeref YILDIZHAN tarafından hazırlanan “Yaz Kur’an Kurslarına Katılan Öğrenci Ailelerinin Sosyo-Kültürel Durumları Üzerine Bir İnceleme (Zonguldak/Ereğli Örneği)” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

16..16./2014

JÜRİ:

Danışman: Abdulvahap TAŞTAN

Üye : Prof. *Belaleddin ÇÖKÜK*

Üye : Doç. Dr. *İlhamy Selim*

[Signature]
.....

[Signature]
.....

[Signature]
.....

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun *5..19./2014* Tarih ve *22* sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. *Latıfullah ÇEBECİ*
Enstitü Müdürü *v.*

ÖNSÖZ

Ailelerin sosyal, eğitim, meslek ve eğitim düzeyleri onların çocuklarına kazandırmak istedikleri kültür eğitim ve dünya görüşlerinin içeriğini önemli ölçüde etkilemektedir. Söz konusu faktörlerin ailelerin kendi çocuklarını yönlendirmesi üzerinde etkili olduğu birçok sosyolojik araştırmalarla da ortaya konmuştur. Yalnız toplum statik değil dinamik bir özellik arz ettiğinden söz konusu bağlantılar veya ilişkilerin düzeyi de farklı faktörlerin etkisiyle değişebilmektedir. Bu araştırma, Zonguldak/Ereğli ilçe merkezinde çocuklarını Yaz Kur'an Kurslarına gönderme davranışıyla ailelerin sosyal, ekonomik, meslek, eğitim vb. özellikler arasında nasıl bir bağlantı olduğunu ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Başka bir ifadeyle çocuklarını Yaz Kur'an Kurslarına gönderen ailelerin sosyo-kültürel durumlarının çocuklar üzerindeki etkisini ortaya koymaya çalıştık.

Araştırma, giriş, iki bölüm ve sonuç kısımlarından oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın konusu, problemi, amacı, önemi, kapsamı ve sınırlılıkları, hipotezleri, metot ve teknikleri, evreni, örnekleme, veri toplama teknikleri ve uygulama ile verilerin analizi yer almaktadır.

Birinci bölümde, araştırmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesi oluşturulmuştur. Aile ve din kavramları açıklanmış, ailenin sosyolojik analizi, dinin sosyo-kültürel durumlarla ilişkisi ve yaz kuran kurslarının yasal dayanak ve amaçları açıklanmıştır.

İkinci bölümde araştırma alanındaki ailelerin sosyo-kültürel durumlarıyla ilgili bulgular üzerinde durulmuş, anket verileriyle bu bulgular analiz edilmiştir.

Sonuç kısmında da, araştırmanın bulgularının genel bir değerlendirmesi yapılarak varsayımlar test edilmeye çalışılmıştır.

Bu araştırmanın hazırlanışı sırasında her türlü ilgi ve yardımı esirgemeyen danışman Prof. Dr. Abdulvahap Taştan hocama, ders dönemi boyunca bilgi birikiminden istifade ettiğim Prof. Dr. Celaleddin Çelik hocama, araştırma boyunca bana her türlü destek ve yardımı sağlayan Yard. Doç. Dr. Behram Hasanov hocama şükranlarımı sunarım. Yine araştırma sırasında anketleri yapmamda yardımcı olan Kdz. Ereğli Müftülüğü çalışanlarına ve özellikle murakıp Ramazan Duman hocama ve sorulara samimi

cevaplar veren katılımcılara teşekkürü bir borç bilirim. Son olarak bu çalışmanın her aşamasında benden desteklerini esirgemeyen aileme teşekkür ederim.

Şeref YILDIZHAN

KAYSERİ-2014

YAZ KUR'AN KURSLARINA KATILAN ÖĞRENCİ AİLELERİNİN SOSYO-KÜLTÜREL DURUMLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME(EREĞLİ ÖRNEĞİ)

Şeref YILDIZHAN

Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Ağustos 2014

Danışman: Prof. Dr. Abdulvahap TAŞTAN

ÖZET

Aile, toplumun en önemli ve en küçük birimidir. Toplumsallaşmanın ilk ortaya çıktığı, toplumdaki maddi ve manevi değerlerin kuşaktan kuşağa aktarıldığı, ekonomik, toplumsal, hukuksal yönleri bulunan bir birimdir. Ayrıca bireyin dini kişiliğinin oluşması ve gelişmesinde de aile önemli bir yere sahiptir. Bireylerin gelişiminde ailenin çok önemli bir yere sahip olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda ailenin sahip olduğu sosyo-kültürel düzeyinde bireyi etkilemesi kaçınılmazdır. Dolayısıyla biz de bu çalışmada yaz kuran kurslarına katılan öğrenci ailelerinin içinde buldukları sosyo-kültürel durumlarının çocuklarını Yaz Kuran Kurslarına gönderme üzerindeki etkisini ortaya koymaya çalıştık.

Zonguldak/Ereğli'de öğrenci ailelerinin sosyo-kültürel durumlarını inceleyen bu araştırma anket uygulamalarından elde edilen nicel veriler ışığında yapılmıştır. Toplam iki bölümden oluşan bu araştırmanın girişinde, ailelerin sosyo-kültürel durumlarının analizinde yöntem sorunu işlenmiş; ilk bölümde kavramsal ve kuramsal çerçeve çizilmiştir. İkinci bölümde ailelerin genel özellikleri ve sosyo-kültürel durumlarına ilişkin bulgular ortaya konmuştur. Son olarak da araştırmadaki bulgular göz önünde bulundurularak genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aile, Din, Sosyalleşme, Modernleşme, Sosyo-Kültürel, Kuran Kursu

**A RESEARCH ON THE FAMILIES OF THE STUDENTS THAT ATTEND
SUMMER KORAN COURSES (EXAMPLE OF ZONGULDAK/EREGLI)**

Seref YILDIZHAN

Erciyes University Institute of Social Sciences

Postgraduate Thesis, August 2014

Advisor: Prof.Dr.Abdulvahap TASTAN

ABSTRACT

Family is the most important and the smallest unit of the society. It is a unit that has a legal aspect, where socialization came up first, moral and material support was inherited from generation to generation and has an economical, social and legal aspects. In addition family has an important position in the religious development formation of the individual. When we take into consideration that family has an important position in the development of individuals, it is inevitable that the socio-cultural level that the family has influence the individual. Therefore, we tried to put forth the effect of the socio-cultural conditions that families of summer qouran course students have, in which they send their children to summer qouran courses.

The research that studies the socio-cultural conditions of the student families in Zonguldak/Eregli was done in the light of quantitative datas which were procured from questionnaires. In the introduction of this research, which consists of two parts, point of order was discussed in the analysis of socio-cultural conditions of the families; in the first part, conceptual and theoretical framework were formed. In the second part, findings about socio-cultural conditions and general characteristics of families were presented. Lastly, by considering the findings in the research, a general evaluation was carried out.

Key Words: Family, Religion, Socialising, Rationalization, Socio-Culturel, Koran Course

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
YÖNERGEYE UYGUNLUK	ii
KABUL ONAY	iii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
TABLolar LİSTESİ	x
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1
ARAŞTIRMANIN KONUSU	2
ARAŞTIRMANIN AMAÇ VE ÖNEMİ	2
HİPOTEZLER	3
ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI	3
ARAŞTIRMANIN YÖNTEM VE TEKNİKLERİ	4
Evren Ve Örneklem	4
Veri Toplama Teknikleri ve Uygulama	5
Verilerin Analizi	6
İLGİLİ LİTERATÜR	6
ARAŞTIRMANIN ALANI: SOSYOKÜLTÜREL VE SOSYOEKONOMİK YAPI VE TOPLUMSAL DEĞİŞME	7

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. AİLE	10
1.1.1.Ailenin Tanımı, Önemi ve Fonksiyonları.....	10
1.1.2.Sosyalleşme Açısından Aile Kurumu	12
1.1.3.Değerler Açısından Aile Kurumu	17
1.1.4.Modernleşme Sürecinde Aile Yapısı	20
1.2. DİN	27
1.2.1.Dinin Tanımı, Önemi ve Fonksiyonları	27
1.2.2.Dindarlık Kavramı ve Boyutları	31

1.2.3.Din ve Aile.....	34
1.2.4.Din ve Eğitim.....	38
1.2.5. Din ve Sosyal Statü.....	42
1.2.6.Din ve Kültür	44
1.3.YAYGIN DİN ÖĞRETİMİ YAZ KURAN KURSLARI	48
1.3.1.Yaz Kuran Kurslarının Yasal Dayanakları.....	48
1.3.2.Yaz Kuran Kurslarının Önemi, Amaçları Ve İşlevleri.....	49

İKİNCİ BÖLÜM

BİLGULAR VE YORUMLAR

2.1. KİŞİSEL BULGULAR.....	52
2.2. Meslek Açısından Bulgular.....	53
2.3. Ekonomik Açıdan Bulgular	56
2.4. Eğitim Açısından Bulgular.....	59
2.5. Sosyo-Kültürel Açıdan Bulgular	62
2.6. Dindarlık Açısından Bulgular	68
2.7. Çocuklarını Yaz Kur'an Kurslarına Gönderme Nedeni Ve Beklentisiyle İlgili Bulgular	74
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	78
KAYNAKÇA.....	84
EKLER.....	87
ÖZGEMİŞ.....	93

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.	Araştırmaya Katılanların Cinsiyete Göre Dağılım	52
Tablo 2.	Araştırmaya Katılanların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı	52
Tablo 3.	Araştırmaya Katılanların Çalışma Durumları	53
Tablo 4.	Araştırmaya Katılanların Çalışma Saatleri	54
Tablo 5.	Araştırmaya Katılanların Meslekleri	55
Tablo 6.	Araştırmaya Katılanların Gelir Düzeyi	57
Tablo 7.	Araştırmaya Katılanların Sahip Olduğu Ev	57
Tablo 8.	Araştırmaya Katılanların Sahip Olduğu Araba	58
Tablo 9.	Araştırmaya Katılanların Eğitim Düzeyleri	60
Tablo 10.	Araştırmaya Katılanların İlk Dini Bilgilerinin Oluşmasında En Etkili Kaynak	61
Tablo 11.	Araştırmaya Katılanların Ailede Kimlerle Birlikte Oturdıkları	63
Tablo 12.	Araştırmaya Katılanlardan Çocukların Yetiştirilmesinde En Fazla Kimin İlgilendiği	64
Tablo 13.	Araştırmaya Katılanların Dini Bilgilerini En Fazla Hangi Kaynaktan Sağladıkları	65
Tablo 14.	Araştırmaya Katılanların Çocuklarla Zaman Geçirme Sıklığı	67
Tablo 15.	Araştırmaya Katılanların Dini Etkinliklere Katılma Sıklığı	68
Tablo 16.	Araştırmaya Katılanların Dindarlık Düzeyi	69
Tablo 17.	Araştırmaya Katılanların İnanç Düzeyi	69
Tablo 18.	Araştırmaya Katılanların İbadetleri Yapma Düzeyi	70
Tablo 19.	Araştırmaya Katılanların Dini Bilgi Düzeyi	71
Tablo 20.	Araştırmaya Katılanların Dini Emir ve Yasaklara Uyma Düzeyi	73
Tablo 21.	Araştırmaya Katılanların Çocuklarını Yaz Kur'an Kurslarına Gönderme Sebebi	74
Tablo 22.	Araştırmaya Katılanlara Göre Yaz Kur'an Kurslarının Çocuklara En Fazla Hangi Yönden Katkı Sağlayacağı	75

KISALTMALAR

Akt.	: Aktaran
ASAGEM	: Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel M¼d¼rl¼ę¼
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
Çev.	: Çeviren
İhl	: İmam Hatip Lisesi
md	: Madde
OMÜ	: On Dokuz Mayıs Üniversitesi
vb	: Ve Benzeri
vd	: Ve diğerleri
vs	: Ve saire

GİRİŞ

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Toplumsal temele sahip tabii bir grup özelliği taşıyan aile; sosyal grup ile aile bireyleri arasındaki ilişkileri içermesi yanı sıra gelenek, görenek, örf, adet gibi kültürel unsurları içinde taşıyan bir birim hatta sosyal sistem olarak öne çıkmaktadır. Aile esas anlamını, insan hayatı ve düşüncesi içinde bir temel kategori oluşturmasından alır. Aile kurumu sosyalizasyon sürecinin kaynağı durumunda olup insanın kazandığı duygu, düşünce, inanç ve davranışların kökleri de oradadır. Değişen sosyo-kültürel şartlar içinde onun nesillerin devamını sağlama, birincil sosyal ilişkilerle yarattığı “biz” duygusu ve dayanışma yanında çocuğu sosyalizasyon süreci içinde topluma kazandırma işlevleri bugün de önemini korumaktadır.

Bu özellikleri çerçevesinde aile biyolojik ilişkiler sonucu insan türünün sürekliliğini sağlayan, toplumsallaşma sürecinin ilk ortaya çıktığı, karşılıklı ilişkilerin belirli kurallara bağlandığı, o güne kadar toplumda oluşturulmuş maddi ve manevi zenginlikleri kuşaktan kuşağa aktaran biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal yönleri bulunan toplumsal bir birim olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda ailenin dini bilgilerin edinilmesi ve dindarlık biçiminin şekillenmesinde de en önemli toplumsal kurum olduğunu söyleyebiliriz. Diğer taraftan ebeveynlerin dini eğilimlerinin şekillenmesinde onların sosyo-kültürel faktörler etkili olmaktadır. Söz konusu faktörlerin ailelerin kendi çocuklarını yönlendirmesi üzerinde etkili olduğu birçok sosyolojik araştırmalarla da ortaya konmuştur. Yalnız toplum statik değil dinamik bir özellik arz ettiğinden söz konusu bağlantılar veya ilişkilerin düzeyi de farklı faktörlerin etkisiyle değişebilmektedir.

Esasen farklı sosyoekonomik ve kültürel değerlere sahip ailelerin farklı toplumsal biçimleri, hayat tarzları, tutumları motive ettiği hatta orada aile yapılarının da sosyal hayat üzerinde önemli tesirler uyandırmasının kaçınılmaz olduğu hesaba katılırsa çocuklarını Yaz Kuran Kursuna gönderen ebeveynlerin çocuklarını bu kursa göndermeleri ile sosyokültürel durumları arasında da bazı ilişkilerin bulunması olasıdır.

Zonguldak/Ereğli ilçesinde Yaz Kuran kurslarına katılan öğrenci ailelerinin sosyoekonomik ve sosyokültürel durumlarını belirlemek araştırmamızın problemini oluşturmaktadır.

ARAŞTIRMANIN AMAÇ VE ÖNEMİ

Çocuğun kişilik yapısı aile içerisinde oluşmaya başlar ve gelişir. Bireylerin kültürel kişilikleri ailenin onlara sunduğu fırsatlarla doğrudan ilişkilidir. Gelişimin en önemli evresi olan çocukluk yıllarında kişiliğin temel taşlarını koyacak olanlar anne-babalardır. Şahsiyet gelişiminde anne babanın sağladığı motivasyon oldukça önemlidir. Anne-baba ile çocuk arasındaki karşılıklı etkileşim, çocuğun kişilik gelişimi üzerinde belirleyici bir rol oynar. Çocuğun kişiliğinin oluşumu, karakterinin şekillenmesi büyük ölçüde özdeşim modelleri konumunda olan anne-babanın kişilik yapısına bağlıdır. Anne-babalar, kazanmış oldukları öğreti ve becerileri çocuklarına da aşılayarak sürdürürler. Aile üyeleri çocuğun hem organik, hem zihinsel alışkanlıklar kazanmasını sağlar. Aile çocuğun kişilik yapısını şekillendirir ve ailenin şekillendirdiği kişilik bir ömür boyu bireyden ayrılmaz. Çocuğun ailede kazandığı eğitim yaşantıları, onu okulda, meslek yaşamında ve toplum içerisinde etkilemeye devam eder. Diğer çevre unsurlarının çocuk üzerindeki etkileri nispeten geçici olmakla birlikte, ailenin çocuklar üzerindeki etkileri hem çok yönlü hem de sürekli ve kalıcıdır.

Aile insanın yaşamında birinci derece öneme sahiptir. Ailenin sahip olduğu birçok fonksiyon içerisinde en önemlisi, belki de ilk sırada geleni eğiticilik fonksiyonudur. Çocuğun yaşamındaki en etkili sosyalleştirme kurumu ailedir, çocuk ilk sosyal yaşantılarını bu ortamda edinir.

Bir toplumsallaşma aracı olarak aile yalnızca çocuğa genel kültürün parçalarını aktarmakla kalmaz, aynı zamanda toplum içerisinde kendi toplumsal konumlarına birinci derece bağlı olan özel parçaları da aktarır. Toplumun önemli bir birimi olan aile, kendi içinde özel bir kültürel içerik ve kimlik taşıyan özgün bir konuma sahiptir. Bu özgün konum değişik açılardan kendisini ortaya koyar. Örneğin, belirli bir dinsel konumda olan ailede çocuk, bazı duaları ve dini kuralları öğrenmek durumundadır.

Tezimin amacı, Karadeniz Ereğli ilçesinde çocuklarını Yaz Kuran Kurslarına gönderme davranışıyla ailelerin sosyal, ekonomik, meslek, eğitim vb. özellikler arasında nasıl bir bağlantı olduğunu ortaya çıkarmaktır. Bu çalışmanın Türkiye genelinde az rastlanır, Zonguldak/Ereğli’de ise ilk çalışma olması hasebiyle Türkiye’deki uygulamalı din sosyolojisi araştırmalarına önemli bir katkı sağlayacağına inanıyoruz.

HİPOTEZLER

Bilimsel araştırmalarda özellikle nicel araştırmalarda problemi belirledikten sonra atılacak ikinci adım belli bir teoriden hareketle denenebilecek hipotezler (denenceler) ortaya koymaktır. Araştırmamızın ana hipotezi çocuklarını Yaz Kuran Kurslarına gönderen ailelerin sosyokültürel ve sosyoekonomik açıdan aralarında farklılar olacağıdır. Alt hipotezlerimiz ise şu şekildedir:

- 1- Çocukların Yaz Kuran Kurslarına gönderilmesinde babalardan ziyade annelerin etkili olduğu görülecektir.
- 2- Çocuklarını Yaz Kuran Kurslarına gönderen ailelerin meslek olarak ev hanımı ve memurların çoğunluğu oluşturacağı, özel sektör ve esnaf gruplarının daha az olacağı görülecektir.
- 3- Çocuklarını Yaz Kuran Kurslarına gönderen ailelerin ekonomik düzeylerinin alt ve orta seviyede olacağı görülecektir.
- 4- Çocuklarını Yaz Kuran Kurslarına gönderen ailelerin eğitim düzeylerinin yüksek seviyede olduğu görülecektir.
- 5- Çocuklarını Yaz Kuran Kurslarına gönderen ailelerin sahip oldukları dindarlık düzeylerinin yüksek olduğu görülecektir.

ARAŞTIRMANIN KAPSAM VE SINIRLILIKLARI

Araştırmamız Zonguldak ili Ereğli ilçesindeki Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesine bağlı yaz kuran kurslarında eğitim gören öğrenci velilerini kapsamaktadır. Araştırmamızı merkeze bağlı yaz kuran kurslarıyla sınırlandırdık. Nicel yöntem esas alınarak yapılan

bu araştırmada anket tekniğinin yöntemleri kullanılmıştır. Anket tekniğinde araştırmanın verimliliğini artırmak için konuyla alakalı sorular sormak önemli bir noktadır. Biz araştırmamızı yaz kuran kursularına katılan ğrenci velilerinin sosyokültürel durumlarını ortaya koyacak sorularla sınırlandırdık. Özellikle bu çalışmanın faydalı olabilmesi adına ankete katılacak katılımcıların, sorulara sağlıklı cevap vermesini sağlayacak nitelikte soruların hazırlanması önem arz etmektedir. Dolayısıyla soruları tespitte velilerin sosyoekonomik ve sosyokültürel durumlarını göz önünde bulundurarak açık ve net soruları kapsayan bir anket hazırlamaya çalıştık.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEM VE TEKNİKLERİ

Araştırmamız nicel bir çalışma olup teorik ve pratik olmak üzere iki aşamalı olarak gerçekleştirilmiştir. Teorik bölümde veri toplamak için din sosyoloji ile ilgili kaynak eserler gözden geçirilmiştir. Ayrıca din eğitimiyle ilgili kaynaklardan da istifade edilmiştir. Konuyla ilgili literatür çalışmasında internet veri kaynakları taranmış, tez ve makale gibi çeşitli çalışmalardan da istifade edilmiştir.

Pratik kısmında nicel yöntem tekniklerinden biri olan anket çalışması yapılmıştır. Anket verileri SPSS veri programında işlenmiş ve sonuçlar tablolaştırılmıştır. Neticesinde bu tablolar yorumlanmıştır.

Evren ve rneklem

Araştırmamızın genel evrenini, Türkiye'deki yaz kuran kurslarına katılan ğrenci ailelerini kapsarken, çalışma evrenini sadece Zonguldak/Ereğli ilçesindeki yaz kuran kurslarına katılan ğrenci ailelerini kapsamaktadır.

Zonguldak/Ereğli'de 2013 yılında merkeze bağlı 81 cami ve 24 Kuran kursunda yaz kuran kursu programı düzenlenmiştir. Buradaki toplam ğrenci sayısı yaklaşık olarak 4200 civarındadır. Araştırma başında Zonguldak/Ereğli'de 400 kişiye ulaşılması hedeflenmiş ve 400 adet anket formu hazırlanmıştır. Dağıtılan bu anketlerin 370 tanesi geri dönmüştür. Bunlardan 22 tanesi eksik ve çelişkili cevaplar nedeniyle değerlendirmeye alınmamıştır. Netice itibariyle 348 anket formunun değerlendirmeye alınmıştır. Bunlardan 175 erkek ve 175 bayan da bizim örneklemimizi oluşturmuştur.

Veri Toplama Teknikleri Ve Uygulama

Ampirik bir çalışma için bilgi toplamada en geçerli ve en ekonomik araç anket tekniğidir. Bu itibarla, araştırmaya esas olan veriler, 2013'ün yaz ayında Zonguldak/Ereğli'de yapılan yaz kuran kurslarına katılan öğrenci ailelerinden anket yoluyla alınmıştır.

Anket formunda yer alan sorular yedi bölümden oluşmaktadır. Katılımcıların kişisel özelliklerinin yer aldığı birinci bölüm 2 (iki) sorudan oluşmaktadır. İkinci bölümde meslek ile ilgili 3 (üç) soru, üçüncü bölümde ise ekonomik durumlarının hangi seviyede olduğunu öğrenmek için 3 (üç) soru yöneltilmiştir. Dördüncü bölüm katılımcıların eğitim durumu ve dini bilgileri nereden öğrendikleriyle ilgili 2 (iki) sorudan oluşmaktadır. Beşinci bölümde katılımcılara sosyo-kültürel durumlarıyla ilgili 5 (beş) soru sorulmuştur. Altıncı bölümde dindarlık düzeyini ölçmeye yönelik katılımcılara 5 (beş) soru yöneltilmiştir. Son olarak yedinci bölümde katılımcıların çocuklarını yaz kuran kurslarına gönderme sebeplerini ve beklentilerini öğrenmeye yönelik 2 (iki) soru sorulmuştur. Toplamda da katılımcılara 22 soru yöneltilmiştir.

Araştırma evreni içinde 10 (on) katılımcıya anket formunun pilot uygulaması yapılmıştır. Ön deneme sonucunda anlaşılakta zorlanılan sorular ve yazım yanlışları düzeltilmiştir. Anket formları fotokopi yoluyla çoğaltılıp uygulama evresine geçilmiştir. Anket uygulaması 2013'ün yaz ayında Ereğli müftülüğü bünyesinde yaz kuran kurslarında görev alan görevlilerden yardım alınarak yapılmıştır. Görevlilere anketler verilirken araştırmanın önemi ve gerekli noktaları açıklanmış, bu konuda hassas davranmaları istenmiştir. Anketlerin çocuklar aracılığıyla değil de bizzat kendileri uygulamaları istenmiştir. Özellikle anketleri uygularken çok titiz ve objektif olmaları, anlaşılmayan yerleri açıklamaları ve kesinlikle yönlendirme yapmamaları noktaları üzerinde hassasiyetle durulmuştur. Ayrıca bu konuda müftülüğün destek vermesi ve anket uygulayacak personele gerekli talimatları vermesi de anketimiz daha güvenilir ve objektif hale getirmiştir.

Verilerin Analizi

Dağıtılan anketlerden toplanan bilgilerin analizinde, bilgisayar ortamında SPSS statiksel programı kullanılmıştır. Veriler incelenirken yüzde hesaplamaları ve frekans dağılımlarını gösteren tablolar kullanılmıştır. Tablolar yorumlanırken objel ilkesine bağlı kalmaya büyük önem verilmiştir.

İLGİLİ LİTERATÜR

Konumuzla alakalı literatürü incelediğimizde Türkiye’de Yaz Kuran Kurslarıyla ilgili din eğitimi alanın da birçok çalışma yapılmış olmakla birlikte din sosyolojisi alanında yeterli düzeyde akademik çalışma bulunmadığı görülmüştür. Aile, din ve sosyo-kültürel konuları konusunda birçok kaynak taranmış çeşitli kitap ve makalelerden istifade edilmiştir. Araştırmaya kaynaklık edebilecek, içerisindeki bilgilerden faydalandığımız bazı çalışmalar şunlardır:

M. Faruk Bayraktar, Eğitim Kurumu Olarak Kuran Kursları Üzerine Bir İnceleme, Yıldızlar Matbaası, İstanbul 1992.

M. Emin Ay, Problemleri ve Beklentileriyle Türkiye’de Kuran Kursları, (2. Baskı) Düşünce Kitap Yayıncılık, İstanbul 2005.

Ahmet Ali Çanakcı, Öğrenme ve Öğretme Süreci Açısından Yaz Kuran Kursları (Balıkesir Örneği), Doktora Tezi, Konya 2014.

İrfan Başkurt, Din Eğitimi Açısından Kur’an Öğretimi ve Yaz Kur’an Kursları (2. Baskı). Dem Yayınları, İstanbul 2007.

M. Şevki Aydın, Bir Din Eğitimi Olarak Kur’an Kursu (2. Baskı). D.İ.B. Yayınları, Ankara 2010.

Ünver Günay, Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat. Emek Matbaacılık, İstanbul 1999.

M. Emin Köktaş, Türkiye’de Dini Hayat İzmir Örneği, İşaret Yayınları, İstanbul 1993.

Mübeccel Kıray, Ereğli Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası, (3. Baskı). Bağlam Yayınları, İstanbul 2000.

ARAŞTIRMANIN ALANI: SOSYOKÜLTÜREL VE SOSYOEKONOMİK YAPI VE TOPLUMSAL DEĞİŞME

Bir sahil kasabası olan Zonguldak/Ereğli ilçesi sosyoekonomik ve sosyokültürel açıdan gelişmiş bir yerdir. Ereğli’de sosyal hareketlilik açısından dönüm noktası sayılabilecek olay demir çelik fabrikasının faaliyete geçmesidir. Ereğli ilçesinin sosyoekonomik ve sosyokültürel özellikleri üzerine yapılmış akademik çalışma sayısı oldukça sınırlı olmakla birlikte, ünlü sosyolog Mübeccel Kıray’ın ve Nur Vergin’in konuyla ilgili yaptığı çalışmalar faydalı bilgiler sağlamaktadır. Özellikle Mübeccel Kıray’ın Ereğli ile ilgili yapmış olduğu kapsamlı çalışma son derece önemli bilgiler ve analizler içermektedir. Kıray *Ereğli Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası* isimli bu çalışmasında demir çelik fabrikasının inşaatının başladığı sırada Ereğli’nin sosyokültürel ve sosyoekonomik durumunu ortaya koymaya çalışmıştır. Kıray demir çelik gibi bir ağır sanayinin getireceği problem ve değişimler fazlalaşmadan, toplumda derine giden etkiler yaratmadan evvel bugünkü toplum hayatını araştırmayı hedeflemektedir. Bu nedenle daha sonra belirli devrelerde ağır sanayinin insan davranış ve tutumlarında sebep olacağı değişiklikleri görebilmek adına demir çelik fabrikalarını bir başlangıç noktası olarak ele almıştır. Kıray yaptığı çalışmada Ereğli’nin fabrika gelmeden önce de kendi içine kapanmış kendi kendine yeten tarımsal bir toplum olmadığını gözlemlemiştir. Çünkü Ereğli Batı Karadeniz’in önemli bir liman kenti ve aynı zamanda memleketin tek kömür havzasının ikinci derecede bir merkezidir. Kömür ocakları, liman, demiryolu inşaatları, artan ulaşım ve haberleşme olanakları Ereğli’yi Türkiye’nin aynı büyüklükteki başka kasabalarından daha fazla değiştirmiştir. (Kıray, 2000, 13-22)

Kıray’ın yaptığı çalışmanın sonuçlarına baktığımızda Ereğli’nin değişimler karşısında çok telaşlı ve bunalımlı olmadığı bunun yanında çaresiz göründüklerini bunun sebebinin de her an yeni bir denge haline ulaşmalarında, gerektiğinde bu dengeyi sağlayacak yeni kurumlar ve ilişkiler, yeni tampon mekanizmalar yaratmalarında ve kurmalarında görmek gerektiğini söyleyebiliriz. Ereğli feodal küçük şehir düzeninden modern şehir düzenine geçişte tampon müesseseler ve ilişkilerle yeni bir seviyede kendine has bir

düzene varmıştır. Örneğin, tüccarlarla kredi ilişkisinde, oğul-baba çatışmasında, kız çocuğa güvenin artmasında, oğulların okutulmasında ve “adam olması” isteğinde mutlaka bir ev sahibi olmak arzusunda, kısaca sosyoekonomik düzende, aile içi ilişkilerde, tüketim tarzlarında eğitim düşkünlüklerinde, yani yeniden kurdukları düzenin en belirli en önemli kurum ve ilişkilerinde kişinin ve ailenin güvenliğinin sağlanması endişesi, isteği ve gayreti, tekrar tekrar ortaya çıkmaktadır. Çoğunlukla bu güvenlik tampon mekanizmalarla sağlanmaktadır. Ulaşım konusunda Ereğli dağlık ve engebeli bir yer olması nedeniyle motorlu araçlar pek tercih edilmemiş buna karşın deniz ulaşımı daha çok kullanılmıştır. Ereğli'nin nüfusu son derecede hareketli, dışarıya açılmış, davranış ve kavramlarında büyük şehir özellikleri taşımaya başlamış bir nüfustur. Nüfus meslek, gelir ve göç özelliklerine göre, kasabada ayrı yayılma yerleri de gösterdiği izlenmiştir. Kasabada en önemli iş grupları, sırasıyla, tüccar ve esnaf, kömür işletmelerinde çalışan memurlar, işçiler, diğer devlet memurları ve serbest meslek sahipleridir. İş grupları arasında sayısı bakımından en kalabalık, rol ve fonksiyon bakımından en önemli grup tüccar ve esnaf grubudur. Ereğlilerin çoğu, bugün kendi ölçüleri çerçevesinde ortalama geçim için gerekli saydıkları geliri elde edememektedirler. Ereğli'de eğitim isteği kendini somut bir şekilde hissettirmektedir. Hemen her meslek grubundakiler eğitime bütün meseleleri çözecek sihirli bir yol gibi bakmaktadırlar. Dışa açılmanın ve şehirleşmenin getirdiği değişikliklerin önemli bir bölümü de aile içi ilişkilerde görülmektedir. Çekirdek aile düzenine geçiş ve aile içindeki rollerin değişmeye başlaması söz konusu olmuştur. Kıray'a göre yeni kurulan fabrikanın Ereğli'yi bu aşamada ne kadar ileriye götüreceği konusu, yalnız fabrikaya bağlı değildir. Bu daha çok Türkiye'nin bütününde yer alacak değişikliklere ve bunlarla hem fabrikanın hem de kasabanın kuracağı ilişkilere bağlı olacaktır. (Kıray, 2000, 269-277)

Ereğli hakkında yapılan bir diğer önemli çalışma da Nur Vergin'e aittir. Vergin “Kırsal Ereğli'de Toplumsal Değişme ve Bunalım” adlı çalışmasında demir çelik fabrikalarıyla birlikte Ereğli'de yaşanan gelir seviyesindeki artış ve bu artışın nasıl ve başka hangi faktörlerle bağlantılı olarak sosyal aktörler tarafından algılandığı, yeniliğin nasıl yaşandığını araştırmak istemiştir. Vergin, köylülerin mevcut değişimi ve ekonomik ilerlemeyi algılayışlarını incelerken fabrikanın kuruluşundan az bir zaman sonrasında yepyeni ve toplumsal önemi çok büyük olan bir olayla karşılaşmıştır. Bu olay,

ekonomik ilerlemeye sahne olan Ereğli havzasında daha önce bilinmeyen bir dinsel hareketin ortaya çıkmasıdır. Nakşibendi tarikatı olarak bilinen bu dinsel hareket yaşanan ekonomik gelişmeler karşısında tüketim normlarının değişmesi ve giderek kent ve Batı modellerinin yerleşmesine tepki göstermiştir. Özellikle fabrikanın getirmiş olduğu yeniliklere değil de ideolojilerine karşı olan tarikat mensupları diğer insanlar tarafından ikiyüzlü olarak nitelendirilmişlerdir. Bu karşıt görüşler toplumsal bölünmelere ve bunalımlara neden olmuştur. Sonuç itibariyle Nakşibendi mensupları ekonomik gelişmenin eşiğinde toplumu istila eden yabancı değerlerin yarattığı kültür bunalımını eleştirmektedir ama bu kültür bunalımının böylesine yoğun olmasındaki sebep genel toplumun yapısının kent ve köy arasında kesin ve net bölünmeyi taşımasıdır; köy İslami değerlerin muhafızı iken, kent de Batı ideolojilerin ileri karakolu mevkiinde bulunmasıdır. (Vergin, 2000, 46- 65)

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. AİLE

1.1.1.Ailenin Tanımı, Önemi ve Fonksiyonları

Aile, toplumun kendi varlığını sürdürebilmesi için en önemli birimdir. Aile gerçeği insanlığın başlangıcıyla var olan ve çeşitli şekiller almasına rağmen günümüze değin hiçbir şekilde yok olmayan ve önemini kaybetmeyen toplumsal kurumlardan birisidir. Bu yönüyle aile hiçbir toplumda vazgeçilemeyen, korunması ve sürekliliği sağlanması gereken kurumların başında gelmektedir.

Aile; kan, süt ve evlilik bağlarıyla birbirine bağlanan insanlardan teşekkül eden en eski sosyal kurumlarımızdan biridir. Dini anlayışa göre, ilk erkekten sonra kadın yaratılmış ve aileyi meydana getiren en önemli iki unsur oluşmuştur. Aile, çeşitli sebeplerle tarih boyunca bazen daralmış, kavramsal ve yapısal değişikliğe uğramışsa da, hep varlığını korumuştur. Bu yönüyle aile, tarihi ve sosyolojik bir vakıa olmanın ötesinde, genelde bütün toplumların var olabilmesi, özelde milli varlık ve bekası açısından hayati bir öneme sahiptir. (Er, 2008, 315)

Bugüne kadar aile hakkında birçok tanım yapılmıştır. Aile hakkında yapılmış her tanım onu değişik bir kategori içine yerleştirmiştir. Örnek olarak verilecek tanımlardan her biri aileyi sosyal hayatın ana şekillerinden biri olarak kabul etmekle beraber onu sosyal bir grup, sosyal bir birlik, sosyal bir örgüt, bir topluluk, sosyal bir kurum ve hatta sosyal bir yapı şekli olarak ayrı kalıplar içinde değerlendirmektedir. (Gökçe,1991, 210-212)

Aile kavramının sosyolojik açıdan kurumsal düzeyde de farklı farklı ele alındığını görmekteyiz. Mesela yapısal-işlevselci yaklaşım aile tanımları arasında en çok üzerinde durulan ve görüş birliği yapılan yaklaşımlardan birisidir. Burada belirli aile biçimlerinin belirli görevleri yerine getirdiğini, belirli görevlerin aile içi ilişkileri, rol ve statüleri yaratarak aile yapısını şekillendirdiğini ve bu yapının, içinde yer aldığı daha geniş sisteme (toplum) fonksiyonel olarak bağlı olduğu gösterilmeye çalışılır. (Tolan, 1991, 484) Bir başka deyişle, bu yaklaşımda bir taraftan ailenin kendi üyeleri içindeki işlevleri ortaya konulurken, diğer taraftan da ailenin tüm toplum ve diğer toplumsal kurumlar açısından da işlevleri irdelenir. Diğer bir yaklaşım olan simgesel etkileşimcilik, genel olarak insan ve dünyası arasındaki anlamlı ve karşılıklı ilişkilere odaklanmıştır. Aile, bilgi, inanç, tutum, değer ve rollerden oluşan simgesel iletişimin belirlediği bir etkileşim odağından başka bir şey değildir. Şu sorular temel noktalarıdır: Aile üyeleri, gerçekliği nasıl algılamakta ve açıklamaktadır? Aile doğru ve yanlış davranışları, nasıl tanımlamakta, yorumlamakta, pekiştirmekte ve isteklendirmektedir? (Canatan ve Yıldırım, 2011, 38-43)

Aile hakkında yapılan çeşitli tanımların varlığı evrensel bir tanım yapmayı da zorlaştırmıştır. Ama genelde aile hakkında yapılan tanımların içeriğine baktığımızda şunları söyleyebiliriz: Aile üreme fonksiyonu sayesinde insan türünün devamını sağlayan, belli ilişkilere dayanan, sosyalleşmenin ilk gerçekleştiği yer olan, o güne kadar toplumda oluşturulmuş maddi ve manevi değerlerin kuşaktan kuşağa aktarıldığı, biyolojik, toplumsal, ekonomik ve hukuksal yönleri bulunan toplumsal bir birimdir.

Aile, toplumun değerlerini, kanaatlerini, kültürünü, örf ve gelenekleri vs. kendinden sonra gelen nesillere aktarması yönüyle olmazsa olmaz bir yapı olarak kendini kabul ettirmiştir. Yeni nesillerin topluma katılmaları ve kendilerinin toplumda bir yer edinebilmeleri için aile son derece etkin bir rol oynamaktadır. Özellikle çocukların şahsiyetlerini kazanması ve toplumda belli bir statü elde edebilmesi için hazırlanması gibi durumlar ilk olarak aile ortamında gerçekleşir. Dolayısıyla sosyal hayattaki bu işlevleri onun vazgeçilmez bir kurum olarak devam etmesini gerekli kılar. Ayrıca aile toplumların sürekliliğini sağlaması açısından da vazgeçilmezdir. Nitekim son zamanlarda modernleşme ve sanayileşmeyle birlikte ailenin önemini kaybedeceği veya tamamen yok olacağına dair spekülasyonlar hayal ürünü olmaktan öte

gidemediklerini görmekteyiz. Çünkü aile kurumu her geçen gün daha da önemini artırmakta olduğunu ve hatta günümüzde sanayileşme ve modernleşmenin birey üzerinde yarattığı boşluğun aileyle doldurulmaya çalışıldığını görmekteyiz.

Her yapının kendine has özellikleri olduğu gibi aile kurumunun da kendine has özellikleri vardır. Toplumsal ve ekonomik koşullardaki farklılık, aile birliğinin var olmasını ve devamını sağlayan unsurlarda da farklılık yaratmaktadır. Bununla beraber kendine özgü birtakım özellikleri de söz konusudur. Ailenin evrenselliği, devamlılığı ve sosyal yapıda çekirdek özellik taşımasının yanında, aile üyelerinin sorumlulukları, üyeler arası ilişkilerin duygusal bir temele dayanıyor olması, şekillendirme özelliği ve kurullarla çevrili olması gibi hususlar her aile tipinde görülen yaygın özelliklerdir.(Kasapoğlu; Güneş; Gökçe vd. 2011, 52)

1.1.2.Sosyalleşme Açısından Aile Kurumu

Ailenin, çocuğun sosyalleşmesinde çok önemli bir işleve sahip olduğunu daha önce de söylemiştik. Dolayısıyla öncelikle sosyalleşme kavramının ne olduğuna ve aile için ne gibi anlamlar ifade ettiğine bakmamız gerekmektedir.

Sosyalleşme en geniş anlamda, ferdin içinde yaşadığı grubun, toplumun, kültürün ve medeniyetin inançları, bilgileri, değerleri, modelleri ve sembolleri gibi o topluma, kültüre ve medeniyete mahsus duyuş, düşünüş, yapış ve inanış biçimlerini alması ve bunları kendi potasında eriterek veya özdeşleştirerek kendine mal etmesi ve böylece çevresine uyum sağlaması şeklinde tanımlanabilir. (Günay, 1991, 241)

Sosyalleşme/toplumsallaşma süreci doğumla başlayıp insanın ölümüne kadar devam eder. Bu nedenle, sübjektif olarak beşikten mezara kadar uzanan bu uzun ve karmaşık süreci kendi içinde belli etaplara ayırabiliriz: Çocukluk, gençlik, olgunluk ve yaşlılık dönemi gibi. Öte yandan çocukluk döneminde sosyalleşmenin en şiddetli dönem olduğuna kuşku yoktur. Çünkü bu dönemde insan, toplumun yemek, içmek, giyinmek vs. gibi pek çok şeyi bir an önce öğrenmek ve toplumsal yaşama adapte olmak durumundadır. Ayrıca bu dönemde hayatlarının hiçbir dönemlerinde ulaşamayacakları esneklik, kolaylık ve çabukluğa sahiptirler. Dolayısıyla bu çocukluk dönemi topluma adapte olma açısından en önemli dönem kabul edilir. Toplumsallaşmanın küçük

çocukluk döneminde en şiddetli oluşu ise, bu süreç içinde ailenin en önemli görev ve role sahip olduğuna işrettir. (Akyüz ve Çapçioğlu, 342) Bu yüzden çocuğa eğitimin verilmesi için en uygun zaman kişiliğinin gelişmeye başladığı çocukluk yılları, en uygun yer aile ortamı ve en iyi öğretici de anne-babasıdır. (Yiğit, 2006, 180)

Aile ortamı, çocuğun sosyal etkileşiminin ve gelişiminin başladığı yerdir. Çocuğun sosyal gelişimi için gerekli olan milli kültürel miras (dil öğrenimi, geleneksel davranış kuralları, dini ve ahlaki hükümler), aile içinde tanınır ve uygulanır. İşte bu ilişkiler ne kadar sağlam temellere dayanırsa, gelecek yaşamında kendine ve hayata bakışı bir o kadar olumlu olur. (Yiğit, 2006, 181)

Doğuştan insan dünyaya sosyalleşmiş bir varlık olarak gelmez. Yani belli bir birikim, bilgi, inanç, kültür, değer vs. sahip değildir. Bilindiği gibi insanlar hayvanların aksine düşünme yeteneğine sahiptir ve insanların düşünme kapasiteleri sosyal etkileşimlere göre şekillenmektedir. Doğal olarak insanın sosyal etkileşim olmadan yaşaması düşünülemez. İnsanlarla kurduğu ilişkiler onun düşünme kapasitesi ve şekillenmesinde ancak mümkün olur. İşte bu yeteneği sayesinde etkileşime geçen insanda belli bir akıl oluşur ve bu akıl da yaşadığı sosyo-kültürel çevrenin etkisine göre şekillenir. Devamında da belli bir kültüre, inanca, bilgiye, değerlere vs. sahip olarak toplumdaki yerini almaya başlar.

İnsan doğduktan sonra biyolojik ortamdan kültürel ortama geçer. Daha sonra gerek fiziki bağımlılık gerekse okuma, öğrenme, konuşma gibi eylemler açısından çevresiyle iletişim kurmak durumundadır. İşte kurmuş olduğu bu iletişim sonucunda o çevrenin veya grubun veya da toplumun kültürünü kazanır. Böylece kişi zekâsı ölçüsünde o sosyo-kültürel çevrenin değerlerini, normlarını, sembollerini, kültürel unsurlarını kendi bünyesinde içselleştirir. Başka bir deyişle bireyler içinde yaşadığı grubun geçerli ve meşru olan normlarını, o grupta ileride alacağı rolleri, bu rollerin kendisinden beklediği davranış, beceri ve yetenekleri, grubun kültürünü oluşturan değerleri, inançları öğrenip benimserler ve şahsiyet yapılarını da bunların üzerine kurup ve geliştirirler. Bu yönüyle de insanlar toplumun ya da içinde sosyalleştiği grubun ürünü olurlar. (Arabacı, 2003, 42-45)

Sosyalleşmenin en önemli ve ilk anlamda gerçekleştiği kurum ailedir. Bu yüzden çocuğun sosyalleşmesinde en kilit rol oynayan ailenin göz ardı edilmemesi gerekir. Çünkü çocuğun kişiliği ilk olarak burada şekillenmekte ve ailenin sahip olduğu sosyo-kültürel yapı çocuğun sosyalleşmesinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Aile, adeta çocuğun kendini bulduğu, kişiliğinin oluştuğu ve topluma adapte olmak için hazırlandığı, maddi manevi ihtiyaçların karşılandığı bir mekândır. (Akdoğan, 2002, 28) Ayrıca aile bireylerinin, çocukları eğitirken, yalnızca bir insan hayatına yön vermekle kalmayıp aynı zamanda toplumsal yapıyı oluşturduklarının bilincinde olması da bu kurumun değerinin ne denli önemli olduğuna işarettir. (Yiğit, 2006, 182)

Ayrıca sosyalleşmenin bir diğer boyutu olan dini sosyalleşmede de ailenin etkin bir rol oynadığını söyleyebiliriz. Dini sosyalleşmeyi, kişinin dini kültürel unsurları, değerleri, modelleri ve sembolleri olarak kendi şahsiyetinde içselleştirmesi ve böylelikle dini kişiliğinin oluşum sürecini ifade etmesi şeklinde tanımlayabiliriz. (Günay, 1999, 243) Dini kişiliğinin oluşumunda, insanın fitratı, kültür, toplum ve din gibi unsurların önemli etkenler olduğu görülür. (Günay, 2010, 423)

Çocukluk yıllarının, sosyalleşmenin en şiddetli olduğu dönemi kapsadığını söylemiştik. Aynı şekilde bu durum dini sosyalleşme için de geçerlidir. Özellikle aile yaşantısıyla dini sosyalleşme arasında çok yakın bir ilişki söz konusudur. Hatta öyle ki çocuğun dindar olması ya da olmamasının kökünün çocukluk yıllarına uzandığı bunda ailenin tutum ve davranışlarının belirleyici olduğu araştırmalarla ortaya konmuştur. (Günay, 1999, 245)

Dini sosyalleşmede birçok faktörün etkili olduğunu görmekteyiz: Aile, toplumsal çevre, kitle iletişim araçlar, okullar, kuran kursları, camiler, yayınlar vs. gibi. Ancak dini sosyalleşme konusunda merkezi bir rol üstlenen ailenin üzerine önemli bir yük yüklenmiştir. Öncelikle sağlam bir dini sosyalleşmenin mümkün olabilmesi için ailenin dini bilgi konusunda yeterli ve doyurucu düzeyde bilgiye sahip olması gerekmektedir. Aile üyelerinin sahip olduğu dini bilgiler, kavramlar, deyimler çocuk üzerindeki sosyalleşmeyi üst düzeyde etkileyecektir. Mesela bir çocuğa İslam konusunda bilgi verilirken bir yüzeysel olarak bilgileri sunmak mümkünken, bir de akli izahlarla bilgiyi sunmak mümkündür. Buradaki sosyalleşmenin hangisinin daha kalıcı ve sağlam olduğu gayet açıktır.

Ayrıca dikkat edilmesi gereken önemli bir husus da çocuğa dini bilgi verilirken sevgi ve hoşgörünün ilke edinilmesidir. Zorlama, korkutma, azarlama vs. çocuk için hiçbir zaman caydırıcı değildir ve faydalı bir eğitim yöntemi de değildir. Mesela bir çocuk yaptığı yanlış bir davranış karşısında, her seferinde ‘Eğer böyle yaparsan Allah seni sevmez, yakar’ tarzındaki söylemlerle çocuğa yaklaşmak, çocuğun din karşıtı biri olarak yetişmesine sebep olur. Çocukta dini sosyalleşmenin faydalı olabilmesi, aile üyelerinin ilgi, sevgi, hoşgörü, iyi bir örnek teşkil etmesi vs. yönleriyle bağlantılıdır. Sevgi çocuğun dini kavramlarla tanışmasında önemli bir role sahiptir.

Dini sosyalleşmenin olumlu veya olumsuz yönde etkileyecek en önemli etkenlerden birisi de dini bilginin mahiyetidir. Din konusunda verilecek bilgi ne kadar gerçekçi ne kadar hayatın sorunlarına yönelik cevaplar verecek şekilde anlamlı ise sosyalleşmenin seyri de bir o kadar anlamlı olacaktır. Bir başka deyişle değişen şartları görmezden gelerek eski kalıp dini bilgileri çocuğa aşılamanın ne kadar doğru olacağı sorgulanması gereken bir durumdur. (Arabacı, 2003, 48)

Çocukların dini sosyalleşmelerinde etkili olan bir diğer husus da aile yapısıyla ilgilidir. Geniş veya çekirdek aile tiplerinde bu durumu incelediğimizde, geleneksel geniş ailede aile üyelerinin bir arada olması yani büyük anne ve babanın dini bilgi konusunda çocuğu etkilemesi söz konusudur. Çekirdek ailede çocuk bu durumdan mahrum kalmaktadır. Dolayısıyla çocuğun sosyalleşmesinde geleneksel bir ailede yetişmiş olması onun için büyük bir avantaj olarak görülebilir. (Arabacı, 2003, 50) Nitekim Ünver Günay’ın 1991’de Erzurum ve civar köylerinde yapmış olduğu araştırmasında, “dini bilgiyi ilk nereden öğrendiniz?” sorusuna verilen cevaplarda denekler ilk planda aile grubunu ve onun yaşlı üyelerini saymaktadırlar ki, bu da ailenin ve özellikle onun yaşlı üyelerinin dini sosyalleşmede ne derece önemli olduğunu göstermektedir. (Günay, 1991, 246)

Bununla birlikte hangi tip ailede olursa olsun çocuk toplumsallaşma sürecinde ailede kendisine en yakın üyeyi örnek seçip ona benzemeye çalıştığını, genelde de bu kişinin baba olduğunu yapılan araştırmalarda görürüz. Ne var ki genelde babanın bu konuda ilgisiz kaldığını bunun yerine kadının daha etkili olduğunu görmekteyiz. Gerçekten de çoğunlukla çocuklara ilk dini bilgileri veren kişiler kadınlar olmaktadır. Evde çocuğun bakımıyla uğraşan kadın, çocuğa daha konuşmaya başlamasından itibaren birtakım

dini formüllerini, duaları öğretmekte; yavaş yavaş temel dini bilgileri vermekte; günlük yaşantı sırasında birçok dini davranışlar, konuşmalar, olaylar, törenler vs. çocuğun ilgisini çektiğinden bu konuda sorular sormakta, büyüklerini taklit etmekte ve giderek toplumun dini kültürünü kişiliğinde özdeşleştirmektedir. (Akyüz ve Çapçioğlu, ?, 344-345)

Son olarak bir konuya daha değinmek lazım ki o da farklı düzeyde olan ailelerin çocukların dini sosyalleşmesinde de farklılıkların ve eksiklerin olma ihtimalidir. Doğal olarak bu boşluğu dolduracak bir kuruma ihtiyaç olmakta ve bunu da karşılayacak en önemli kurum olarak da 'okul' karşımıza çıkmaktadır. Tabi burada okulların eğitim sistemleri bu durumu etkileyecektir. Mesela bir imam hatip lisesinde okuyan bir öğrenciyle diğer liselerde okuyan öğrenciler arasında dini sosyalleşmenin eşit düzeyde olacağı düşünülemez. Yine bir kuran kursuna giden öğrencinin tutum ve davranışları gitmeyenlere göre daha belirgin olacaktır. Günümüz Türkiye'sine baktığımızda dini eğitimin okullarda 4. sınıftan itibaren verilmeye başlandığını görürüz. Bunun yanı sıra özellikle yaz dönemlerinde camilerde verilen dini bilgilerin sosyalleşmede çok önemli bir kaynak teşkil ettiği araştırmalarla da ortaya konulmuştur. (Günay,1991, 253) Özellikle kırsal kesimlerde daha yoğun olmakla birlikte genelde ailelerin dini bilgi konusunda ilk tercih yerleri camiler olduğu görülür. Doğal olarak bu derece önem arz eden yaz kurslarının da faydalı bir şekilde geçirilmesi büyük önem arz etmektedir. Burada bu kurslarda görev alan din görevlilerinin yeterliliği, bilgi ve becerileri, iletişimleri önemli olmakta, ayrıca bu kurslara teşvik noktasında aileler de büyük sorumluluk yüklenmektedir. Yine dini sosyalleşmede başarılı olmak için dini yayın ve seminerlerin yapılması, aileler için de çeşitli programlar, paneller, konferanslar vs. yapılarak ailenin en iyi biçimde bilinçlendirilmesi elzem görülmektedir. (Arabacı, 2003, 50-54) Sonuç olarak kişinin, içinde yaşadığı toplumun dini kültürünü almasından ibaret bulunan ve dini tutumlar ve davranışların oluşması demek olan, uzun ve karmaşık dini sosyalleşme sürecinin, toplumun dini yaşayışının canlılık ve devamlılığı üzerindeki etkisi büyüktür. Aile ocağında başlayan ve ömür boyu devam eden bu süreçte ise, aile, çevre, kitle araçları, cami, kuran kursları ve okul önemli fonksiyonları olan temel ajandırlar. (Günay,1991, 258)

1.1.3.Değerler Açısından Aile Kurumu

Sosyoloji literatüründe çok çeşitli aile tanımları olmasına karşın hepsindeki temel vurgunun ailenin sosyal hayatın temel unsurlarından biri olduğu yönündedir. Ayrıca ailenin toplum açısından ne denli önemli olduğu ve evrensel bir unsur olduğu her fırsatta belirtilmiştir. Toplumsal yapıda bu kadar önemli bir rol oynayan ailenin kurulması ve işleyişinde bireylerin zihninde oluşturdukları değer ölçütlerinin belirlenmesi de son derece önem arz etmektedir. (Asagem, 2010, 2)

Değer konusunda sosyal bilimler literatüründe çok farklı tanımların olduğunu görürüz. Değerler, davranışlarımızı ve amaçlarımızı belirlemede bize neyin doğru, neyin yanlış olduğunu gösteren ölçütlerdir ya da toplumsal olarak arzu ettiğimiz şeyler hakkında paylaşılan soyut fikirlerdir. (Bozkurt, 2012, 93) Sosyolojik açıdan baktığımızda değeri, bireyin sosyalleşme sürecinde çevresiyle etkileşimi sonucunda içselleştirdiği, eylemlerini yönlendirdiği kalıcı bir yargı ve standart olarak tanımlayabiliriz. (Asagem, 2010, 3)

Değerler, kültür ve topluma anlam veren standartlardır. Bir sosyal bilimcinin ilgilendiği değerlerin şu özelliklerde olduğu görülür: “Değerler paylaşılır; kişilerin çoğunluğu değerler üzerinde uzlaşmıştır. Herhangi bir bireyin yargısına bağlı değildir. Ciddiye alınırlar; kişiler bu değerleri, ortak refahın korunması ve sosyal gereksinmelerin karşılanması ile birlikte görür. Değerler coşkularla birlikte bulunur; kişiler yüce değerler için özveride bulunur, dövüşür ve hatta ölürlür. Son olarak, değerler kişiler arası oйдаşma ve uzlaşma gerektirdiği için, kavramsal olarak diğer değerli nesnelere soyutlanabilir.” (Çelebi, 2011, 167)

Değerler bir toplumda herkes tarafından iyi ve doğru olarak kabul edilen davranışlardır. Ayrıca değerler, insanla mümkün bir kavramdır. Nitekim nesnelere değer veren veya bir şeyi değersiz kılan insandır. İnsanlar, bir şeye değer atfettikleri sürece o şey toplumda değerli olarak tanımlanmaktadır. Bununla birlikte toplumsal bağlamda değerler, toplum ile insanın karşılıklı birbirlerini üretme süreçlerinden etkilenmektedir. Örneğin dinin toplumsal hayatın merkezinde olduğu bir toplumda değerlerin kaynağı da din olacaktır. (Asagem, 2010, 12)

Yine değerlerin toplumların geçirmiş oldukları değişimlerle de yakın bağlantısı vardır. Bir başka deyişle toplumların değişmeleri, bazen değer anlayışlarının da değişmesine yol açmıştır. Mesela bir dönemde kötü kabul edilen davranışlar başka bir dönemde iyi ve kabul edilebilir bir davranış olabilmektedir. Bu konuda özellikle bütün dünyayı etkilemesi açısından modernleşme öne çıkan ve özellikle dikkat çeken bir süreçtir. Modernleşmeyle birlikte toplumlar büyük dönüşümler geçirmiştir. Bu dönüşümlerden başta aile olmak üzere, siyaset, ekonomi, hukuk, din gibi temel toplumsal kurumları da etkilemiştir. Bir dönem önce olumlu kabul edilen, değer atfedilen eylemler, yeni dönemde olumsuz, değiştirilmesi istenen, ötelenen eylemler haline gelebilmiştir. Toplumsal düzenin yeniden inşa edilmesi, yeni değerlerin yeni nesillere aktarılmasıyla devam etmiştir. Değerler ayrıca kültürle özdeşleşmiştir. Çünkü bir toplumun yıllardan beri süregelen birikimlerini oluşturan toplumsal değerler, bir kültürün ürünüdürler. Bir toplumun kültürün etkisinde kalan davranışlar, o kültürün değerlerini yansıtır. Doğal olarak her toplumun kendine ait kültürü olduğundan, her kültürün kendine özgü değerleri mevcuttur. (Asagem, 2010, 14-16)

Aile tarih boyunca varlığını devam ettiren kurumlardan biridir. Bir toplumun devamlılığı, çocukların toplumun inanç ve değerleri doğrultusunda yetiştirilmesine bağlı olduğu için aile toplumlar için en önemli rollerden birisini yerine getiren bir kurumdur. Ailede toplum kültürünün çeşitli unsurları işlenerek çocuğa aktarılır. Bu şekilde sosyalleşmeye başlayan çocuk toplumun en küçük kültür taşıyıcısı olur. Aile ile birlikte çocuğun sosyal hayata intibakı konusunda davranışlar da gelişir. Tabi burada aileye büyük bir görev düşmektedir. O da çocuğun bu süreçten geçerken doğru bir şekilde eğitilmesidir. Zaten değerler ancak eğitimle mümkün olur. Çocuk kendisini sosyal hayata uyumuna sağlayacak bilgileri küçük yaşta öğrenir ve bu öğrenmeler hayatı boyunca söküp atılamayacak kadar derin bir şekilde yerleşir. O yüzden sadece bilmediği şeyleri öğretmekten ziyade ileride hayatına dair faydalı, işe yararlı bilgiler öğretmek yerinde bir davranış olacaktır. Çocuğun ileriye dönük rolleri de yine ailenin bu konudaki becerisine bağlıdır. (Asagem, 2010, 22) Ayrıca aile, temel insani değerlerin, öncelikle oluşturulacağı kurumdur. Aile bireyin anlama dünyasına sevgi, saygı, dürüstlük, adalet, paylaşma, hoşgörü, önyargısız yaklaşma, şiddetten uzak durma vs. gibi erdemleri sunacak olan öncelikli kurumdur. Bu sebeple bireyin olumlu değerler üretebilmesi ailenin sorumluluğu altındadır. Yine olumlu değerler üretmek

kadar, daha önceden oluşturulmuş olumlu değerlerin de gelecek nesillere aktarılması ailenin görevleri arasındadır. Bir önemli noktada çocuğa aktarılacak değerlerin soyut düzeyde kalmayıp bizatihi hayata tatbik edilerek, uygulayarak öğretilmesidir. Mesela, yardımlaşma değerinin iyi bir şey olduğu yargısı, yardımlaşma değerinin hayat bulması için yeterli değildir. (Mehmedoğlu, 2004, 39-40)

Değerler aynı zamanda öğretilbilir ve öğrenilebilen olgulardır. Eğitiminde ailede başladığı düşünüldüğünde değer aktarımı noktasında anne-babaya büyük işler düşmektedir. Ayrıca çocuğa dini değerlerin aktarımı konusunda da aileye görev düşmektedir. Ama ailelerin dini değerleri kendileri verdikleri gibi başlı başına bir değer kabul edebileceğimiz kuran kurslarından da yardım aldıklarını görürüz. Özellikle yaz dönemlerinde camilerde yapılan kurslarla çocuklarda oluşan ahlaki ve dini değerlerin sağlam temeller üzerine oturtulması istenmektedir. Dolayısıyla aileler için çocukların iyi huylar, güzel değerler kazanmaları noktasında camiler çoğu zaman bir sığınak yeri olarak görülür. Çünkü camilerde verilen eğitimin sadece kuran öğretimiyle kalmayıp bunun yanında ahlaki değerlerin de işlendiği ve bu yönüyle de çocuğun dini ve kültürel değerlerin sağlam ve kalıcı bir şekilde öğrenmesine vesile olan yerlerdir camiler. Sevgi, saygı, doğruluk, cömertlik, hoşgörülük, önyargısız davranma, şiddet karşıtı erdemlerin çocuğa entegre edilmesinde, yaz kuran kurslarında verilen eğitimin payının büyük olduğunu görmezden gelemeyiz. Ayrıca camiye gelen öğrenciler orada bulunan cemaatten etkilenmekte ve dini gelişim noktasında olumlu bir durum oluşmaktadır. Mesela camiye gelen çocuk oradaki büyüklerini namaz kılarken görüyor ve doğal olarak bir merakla da kendisi namaz kılmaya çalışıyor. Yine camide verilen vaazlar, sohbetler, konuşmalar vs. çocuğu etkileyen diğer noktalar olarak karşımıza çıkıyor.

Camilerin değerleri aktarmada çok önemli bir görevi ifa ettiğini göz önünde bulundurursak burada görev yapan öğreticilerin mesleki formasyonlarının ne kadar yeterli olduğunu da sorgulamamız gerekmektedir. Bilindiği gibi dünya modernleşmeyle birlikte bir dönüşüm geçirmiştir ve bununla birlikte birçok şeyde değişmiştir. İşte bu değişim sonrası kendini yenilemeyen eskiye dönük eğitim vermeye devam eden öğretici grubunun çocuk üzerindeki tesiri de çok önemli olacaktır. Yani değişen dünyada aktarılan değerlerin eskiye dönük olmaması, yeniliği göz ardı

etmemesi gerekmektedir. Burada din görevlilerine büyük iş düşmektedir. Her daim kendini geliştiren, çağın gereklerine göre metodunu yenileyen, yine değişimle birlikte yeni yetişen nesillerin de farklılık arz edeceğini ve buna göre eğitim programı uygulanması gerektiğinin bilincinde olan din görevlilerine ihtiyaç vardır.

1.1.4.Modern Aile Yapısı

Aile, tarih içinde çeşitli boyutlarıyla köklü değişimler yaşamıştır. Bu değişimlerin kapsamında ailenin değerleri, örgütsel yapısı, üye sayısı, topluma katılımı, üretim ilişkileri vs. bulunmaktadır. Şüphesiz söz konusu değişimlerin kökeninde toplum vardır. İnsanlık tarihi boyunca ailelerin yapıları toplumların genel yaşamlarına dayalı olarak şekillenmiştir. Toplumların üretim biçimleri, inanış ve gelenekleri, göç ve savaş durumları, kırsal ve kent yerleşim yapıları aileyi de etkilemektedir. Aile, toplum dinamiği içinde biçimlendiğine göre, toplumsal dinamikler farklılaşınca aile de farklılaşmaktadır. (Canatan ve Yıldırım, 2011, 121)

Biz genel olarak iki tip aile yapısı üzerinde durmak istiyoruz: Geleneksel geniş aile ve çekirdek aile. Çünkü günümüze baktığımızda geleneksel geniş aileden çekirdek aileye yapısına doğru bir dönüşümün yaşandığını görmekteyiz. O yüzden öncelikle bu iki aile tipinin ne olduğuna, geçmişten günümüze kadar bu iki ailenin ne gibi süreçlerden geçmiş olduğuna, bu süreç içerisinde ne gibi değişiklikler yaşandığına ve son olarak da günümüzde hakim olan yapıya bakacağız.

Geniş aile, büyük anne, büyük baba otoritesi altında, özellikle erkek çocukların ve eşlerinin ve onların çocuklarının, yani üç neslin aynı çatı altında yaşadığı ve örneklerinin giderek azaldığı aile şeklidir. Geniş aile birçok üyeden oluşur ve geniş akrabalık bağlarıyla varlığını sürdürür. Geniş ailede akrabalık ilişkilerinin genelde baba soyuna dayandığı görülür. Geniş aile en yaygın biçimiyle geleneksel toplumlarda görülebilmektedir. Bu nedenle geleneksel aile ile özdeşleşebilen bir boyutu bulunmaktadır.

Geleneksel aile, geleneksel toplumsal dönemde geçerli olan bir aile tarzıdır. Bu toplumsal dönemin tarımsal üretim tarzı, inanışları, özgün tarihsel koşulları vs. aile üzerinde etkili olmaktadır. Geleneksel aile denilince çoğunlukla geniş, çok işlevli,

mahrem, dayanışmacı, akrabalık bağlarının ve ilişkilerinin güçlü olduğu ve komünite özellikler taşıyan bir toplumsal yapı akla gelmektedir.(Canatan ve Yıldırım, 2011, 71)

Geleneksel aile yapılarında ortak değerlerin önemli olduğunu görülür. Bu yapıda ortak değerler yoğun olarak yaşanır ve hayata geçirilmeye çalışılır. Toplumun üyeleri arasında “biz” duygusu hakimdir. Davranışlar toplumun ortak değer ve kültürüne göre şekillenir. İnsanlar kendi konumlarını toplumun genel ilkelerine göre şekillendirmeye çalışır. Toplum baskısı bireyler üzerinde yoğun bir şekilde hissedilir. (Akdoğan, 2002, 31)

Geleneksel geniş ailede dini ve ahlaki değerler ön plandadır. Geleneksel toplumların genel görünüm ve işleyişinde etkili olan din ve dine dayalı düşünceler ailenin kuruluşu ve işleyişinde de etkilidir. Örneğin Ünver Günay’ın Erzurum’da yaptığı araştırmada “evlenirken adayda aradığınız en önemli şey” sizce nedir sorusuna “güzel ahlak ve namus” ve “dindarlık” diyenlerin % 56,7 oranında olduğu görülmüştür. (Günay,1991, 198) İşte geleneksel geniş aile görünümü sunan bölgelerdeki insanların aile mefhumu ile din arasında yakın bir ilişki kurdukları görülmekte ve yeni kurulacak ailenin, ahlaki ve dini temeller üzerine inşa edilmesi arzu edilen bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. (Akdoğan, 2002, 33)

Geleneksel toplumlarda erkek ile kadın arasında belirgin bir çizgi mevcuttur. Erkeklerin statüleri ile kadınların sosyal statüleri arasında belirgin bir fark gözetilmektedir. Genelde erkeğin denetim ve kontrolü çerçevesinde bir yapı ve işleyiş bulunmaktadır. Yani kısaca genelde ataerkil bir yapı hakimdir. Ailede erkeklerin emirleri doğrultusunda hareket etmeye kutsal bir değer de atfedilir. Yani onların emirlerine uymak hem statü gereği hem de kutsal bir değer olarak anlam taşımaktadır. (Akdoğan, 2002, 36) Geleneksel geniş ailede baba, ailenin en yaşlı kişisi ve başkanı olmak nedeniyle kendisine saygı duyulan ve sözü dinlenen kişidir. Nitekim Ünver Günay hocanın araştırmasında, “Ailenizde en önemli kararları kim almaktadır?” sorusuna karşılık elde edilen cevaplardan, çoğunlukla geleneksel ailelerde bunun böyle olduğu anlaşılmaktadır. (Günay,1991, 185)

Geleneksel toplumların temel karakteristiklerinden biri de birbirine bağlı, dayanışmacı bir ruha sahip olmalarıdır. Böyle toplumlarda mal-mülk ve servetten önce dini ve

ahlaki değerler gelmektedir. Geleneksel geniş ailelerde yardımlaşma ve dayanışmanın verdiği bir güven duygusu hakimdir. Sosyal hayatta yalnız olmadıkları, terk edilmedikleri veya terk edilemeyecekleri bir güven duygusuna sahiptirler. Bu duygu o kişilerin sosyal yaşamlarında merkezi bir öneme sahiptir. (Akdoğan, 2002, 39)

Geleneksel geniş aile, bireylerin dininin gereklerini öğrenebilecekleri ve uygulayabilecekleri ortamı sağlar. Yani sadece bilgi ğretilmekle kalınmaz ayrıca onun pratiğe dönüşmesini ya da o bilginin uygulanmasını da denetler. Mesela İslam dinine baktığımızda namaz kılmak farzdır, bu bilgi aile bireyelerine aktarılır ama sadece bununla kalınmaz namazın kılınıp kılınımadığı da denetlenir. Geleneksel toplumlarda çocukta dini bilincin oluşmasında bürokratik kurumlardan ziyade aile tek ve en önemli bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca yeni yetişen kuşakların sosyalleşmesinde sadece ana-babanın değil, geniş ailedeki bütün yetişkinlerin sorumluluk ve yükümlülükleri vardır, çocuklar daha geniş akrabalık sistemiyle karşılaşmaktadır. Doğal olarak çocukların dini kişiliklerinin gelişmesinde bu tip bir ailenin avantajlı olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü ailenin kalabalık olması, dini bilgi alma konusunda geniş bir halkanın mevcut olması, çocuk için önemli bir fırsattır. Ayrıca, mesleki öğrenim ve eğitim de geleneksel geniş aile içinde verilmeye başlanır. (Erdentuğ, 1991, 348) Geleneksel toplumlarda bireyin sosyalleşmesi konusunda en önemli kurumlardan birisi aile olduğundan, ailenin sosyal, kültürel, dini vb. alanlardaki gelişmişliği son derece önemlidir. Çünkü kişinin dünya görüşü, kişiliğinin oluşumu bu sınırlı ortamda gerçekleşmektedir. O yüzden ailenin gelişmişliği sosyalleşmeyi de son derece etkileyen bir etkidir. Sosyalizasyon, geleneksel toplumlarda merkezi noktalardan bir tanesini oluşturur.

Geleneksel ailenin özelliklerine kısaca değindikten sonra şimdi de yaşanan değişimler ve bununla bağlantılı olarak değişen aile yapısını inceleyeceğiz. Bilindiği üzere değişim insanlar için kaçınılmaz bir gerçekliktir. Bununla birlikte değişimin herkesi aynı oranda etkilediğini söyleyemeyiz, kimisinde daha fazla olurken kimisinde daha az olduğu görülür. Değişimin hızlı olduğu toplumlarda aileler de hızlı değişim yaşayacak, yavaş olduğu toplumlarda ailelerin değişimi de çok yavaş olacaktır. (Akdoğan, 2002, 41)

Toplumsal ve sosyal hayatı etkileyen en önemli gelişme hiç şüphesiz modernleşmedir. Modernleşmeyle birlikte meydana gelen değişimlerden en çok etkilenen kurumlardan birisi de ailedir. Modernleşmeyle birlikte ailelerde gelenekselden çekirdeğe doğru bir dönüşümün olduğu görülmektedir. Geleneksel ailelerde ne gibi değişimlerin olduğu sorusunun belki de en öncelikli cevabı ailenin küçülmesidir. Aile, anne-baba ve evlenmemiş çocuklarla sınırlandırılmıştır. Gelenekselden çekirdeğe doğru geçişte en önemli nokta ise aile içi rollerin değişmesi ve cinsler arası eşitliğin artışıdır. (Aktay, 2009, 177)

Modernleşme sürecinde en dikkat çeken nokta kadının rolündeki gelişmeler ve değişimlerdir. Kadın modernleşmenin bir sonucu olarak sosyal hayatta daha da aktif hale gelmiş, ev dışına çıkarak çalışmaya başlamıştır. Bu aynı zamanda aile bütçesine katkı sağlanması ve kadın için de maddi özgürlüğün ele geçmesi demektir. Tabi kadının maddi gücünün artmasıyla aile içinde bazı dengelerin değişmesi ve problemlerin ortaya çıkmasını da beraberinde getirdiğini görmekteyiz. Ama bizi en çok ilgilendiren kısmı bu süreçte çocukların ihmal edilmesi olmuştur. Kadının çalışmasıyla birlikte eve ayırdığı zaman azalmış, özellikle çocukların kreşlere, bakıcılara bırakılma durumu ortaya çıkmıştır. Dahası artık çocuk yapma konusunda çekimser kalan aileler oluşmaya başlamış ve bununla birlikte çocuk sayısında bir düşüş görülmüştür. (Akdoğan, 2002, 42-43)

Çocuğun en çok sevgiye, ilgiye muhtaç olduğu bir dönemde anne şefkatinden mahrum kalarak büyümesi birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Özellikle çocuğun sosyalleşme faktörünün ikinci plana atılması bir nevi toplumun geleceğinin de ikinci plana atılması demektir. Çünkü toplumu ayakta tutacak, sağlıklı ve düzenli bir şekilde ilerlemesinde etkili olacak en önemli faktör yeni nesiller ve onların düzenli sosyalizasyonudur. Modernleşmeyle birlikte kadının rolünün değişmesiyle ortaya çıkan en olumsuz tablo çocukların bu ihmalkâr durumları olsa gerek. İşte eşitlenen aile yapısında ebeveynlerin çocukları eğitmesi, çocukların düzenli sosyalizasyonu, ailenin istikrarlı bir toplumsal birim olma keyfiyeti giderek imkânsız hale gelmiştir. Doğal olarak eşitlik, kadın ve çocuk haklarının artışı noktasında pozitif sonuçlarının olmasının yanında, aile içi ilişkileri çözen negatif bir boyutu da olmuştur. (Aktay, 2009, 178)

Modernleşmenin getirmiş olduğu cinsler arası eşitlik uzun vadede evliliğe ve hatta kadına karşı tuhaf bir kazanım olduğu görülmüştür. Mesela bunun en basit örneklerinden birini mal paylaşımında görülür. Evlilik öncesi ve sonrasında aktif bir çalışma temposuyla kazandığı malı paylaşmak zorunda kalma korkusu birçok erkeği evlilik akdinden uzaklaştırmıştır. Doğal olarak nikâh akdi olmaksızın birlikte yaşayan çiftlerin varlığı da gün geçtikçe atmaktadır. Bu gelişme de giderek aile aleyhine işleyen bir süreç haline gelmektedir. Hiç evlenmemekle beraber bir defadan fazla birlikte yaşayarak artık hayatını da yalnız sürdürmek durumunda kalmış olan kadınların sayısında büyük bir artış söz konusudur. (Aktay, 2009, 180)

Gelenekselden çekirdeğe doğru geçişte değişen bir durum da büyük ebeveynlerle ilgilidir. Yaşlılar genellikle kendi evlatları tarafından kabule şayan bulunmamakta, hatta bazen yüz kızartıcı durumlar ortaya çıkmaktadır. Modern yaşamla birlikte artık onlara bir “yük” gözüyle bakılmakta, ayrıca onların bakımları da sıkıntı vermektedir. Çoğu zaman mecburiyetten onlarla oturulur. Bu, gelenekselden kopamayan yaşlılar için katlanılması gereken bir durumdur. Oysa onlar yeni hayata uyum konusunda zorlanmakta ve alışma sıkıntısı yaşamaktadırlar. Çoğu defa da katlanılmaz bir hal aldığı anda devreye bu ihtiyaçları karşılamak için ortaya çıkmış huzurevleri girmektedir. Nitekim günümüz dünyasında huzurevlerinin günden güne artış göstermesi çekirdek ailede yaşlı ebeveynlerin konumlarını sorgulanması açısından önem arz eder. (Akdoğan, 2002, 44)

Geniş aileden çekirdek aileye geçişte dini inanç, düşünce ve yaşamda da bazı değişimlerin olduğu görülür. Örneğin gelenekselde evlenirken eşlerde aranan özelliklerin başında dini inanç ve değerler gelirken, modern dönemde bu düşüncenin eğitim, sosyal statü, ekonomik düzey vb. etkenler şekline dönüştüğü görülmektedir. Ayrıca eş seçiminde ebeveynlerden ziyade çocukların kararları etkili olmakta, evleneceği kişiyi kendi seçme özgürlüğüne sahip olmaktadır. (Akdoğan, 2002, 44-45)

Modernleşmenin getirmiş olduğu en önemli problemlerden biri de aşırı bireyselleşmedir. Dini değerler geniş ailelerde kolektivist bir karakter taşıırken, çekirdek ailelerde daha öznel bir şekle dönüşmüştür. Kişi dini değerler noktasında topluma değil, kendine yönelerek bireyselleşmiştir. Özellikle çocuklar kendileriyle ilgili konularda söz söyleme, harekette bulunma ve ebeveynleri yönlendirme sürecine

girmişlerdir. Burada kadının iş hayatına atılması, anne-babanın eve çok zaman ayırması, çocukların sevgi ve ilgiden yoksun büyümesi, çocuğun sosyalizasyonu sırasında aileden çok dış unsurların (okul, arkadaş çevresi vs.) etkili olması, bireyselliğin oluşmasında en etkili faktörlerdir. Doğal olarak ailede ebeveynlerin çocuklar üzerindeki etkisi bu süreçte azalmaya başlamış ve kültürel değerler açısından da çocuk bir hayli farklı ortamlardan etkilenmeye, başka baskın kültürel değerlere doğru yönelmeye başlamıştır. (Akdoğan, 2002, 46-47) Bireyselleşmeye yetişkinler açısından baktığımızda ise bunun bir çeşit bencilliğe dönüştüğünü görürüz. Hiç kimsenin evlilik yoluyla sorumluluk altına girmek istemediğini görürüz. Evlilikten umabileceği birincil düzey neyse, bunu evlenmeden temin edebiliyorsa, bir de bunun meşru zeminini hazırlamışsa, diğer türlü evlenme akdinin olması için motive edici vasat kültür gereklidir. İşte aşırı bireysellik, kişilerin de bireysel yaşamlar tercih etmesi yönünde ilerlemektedir. (Aktay, 2009, 181) Aynı zamanda bireyselleşme olgusu insanların eylemlerinde farklı anlayışların oluşmasına neden olmuştur. Mesela bizde özellikle 80'lerden sonra bireyselleşme, bireyi kendisini tüm çıkarların merkezi olarak algılanması ile gelişmiş, birey kendisi için evrensel bir referans noktası haline gelmiştir. Bireysel ihtiyaçlar artık her eylemi meşrulaştıran bir niteliğe bürünmüştür. (Hablemitoğlu, 2009, 342) Modernliğin ortaya getirdiği bireyselleşme beraber ailede ortaya çıkan dezavantajları kısaca şöyle özetleyebiliriz: Ailede yetişen bireylerin karşılıklı sorumluluk duyguları azalmıştır; çünkü kolektif bağlar zayıflamıştır. Bundan dolayı boşanmalar artmakta, anne-babanın huzurevlerine yönelmesi çoğalmakta ve ailenin kolektif sorumluluklarını taşıma güçlüğü karşısında partner yaşamlar ve yalnız yaşam seçenekleri artmaktadır. (Canatan ve Yıldırım, 2011, 125)

Geçiş halinde yaşanan değişimlere değindikten sonra çekirdek aile formunun kısaca özelliklerine bakalım. Çekirdek ailede din ve değerler gelenekselin aksine tali bir konumda yer almıştır. Aile bireyleri son derece özgür ve bağımsız durumdadır. Eş seçiminde bireyler belirleyici konumdadır. Çekirdek özellikleri arttıkça, bilgiye, sosyal statüye, ekonomik güce vb. alanlara verilen değerler de artmaktadır. Çocuğun tüm alanlarda sosyal çevresinden etkilendiği görülür. Malum, anne-baba işe gitmekte ve doğal olarak çocuk zaten ilk anda sosyal çevresiyle baş başa kalmaktadır. Çocuğun büyüüp yetişmesinde ailevi ve geleneksel değerlerden ziyade çevrenin getirdikleri ve verdikleri daha baskın bir rol oynamaktadır. Aslında bu yaşam tarzı modern

düşüncenin temel karakteristiğidir. Çekirdek ailede kadının statüsünün de farklı bir boyut aldığını görmekteyiz. Kadının çalışması, ekonomik güce sahip olması, ev yönetiminde kendisinin de söz sahibi olduğunu gösterir. Ayrıca az çocuk doğurma eğilimi yükselmekte ve çekirdek nüfus yıldan yıla azalmaktadır. Bununla birlikte mevcut çocuklar eğitim, kültür ve diğer imkânlar konusunda daha avantajlıdır. Çekirdek ailede oluşan bir durumda cinsel özgürlüktür. Özellikle Avrupa ülkelerinde kızların küçük yaştan itibaren cinsellik konusunda aktif oldukları ve bu durumun seneden seneye artan bir hızla devam ettiği görülmektedir. Bununla beraber nikâhsız yaşamlar, gayri meşru çocuk sayısı, kürtajlar da katlanarak artmaktadır. Cinsel özgürlük öyle bir hal almıştır ki, artık ailenin gereksizliği yönünde söylemler ortaya atılmıştır. Bu düşünceler de gençler arasında sınırsız özgürlük kanaati doğurmuş, insan ve evrenle ilgili değerler anlamsızlaştırılmıştır. Ne var ki günümüze doğru fikirlerin değişmeye başladığı, bu sınırsız özgürlükten kaçmaya, yeni arayışlara yönelmelerin olduğu görülmüştür. Ailenin önemi anlaşılmaya ve kamuoyu oluşturulmaya başlanmıştır. Mesela bu konuda somut örnek olarak Amerika’da 1980 yılının aile yılı ilan edilmesini örnek gösterebiliriz. (Akdoğan, 2002, 51-59)

Çekirdek aile bağlamında genelde İslam özelde ise Türkiye’ye baktığımızda Batı normlarıyla ayrıştığını görürüz. Aile konusunda dini ve ahlaki değerlerin hala canlılığını koruduğunu görürüz. Zaten bu derece yoksulluk ve sıkıntı olmasına rağmen ailenin hala önemini korumasını İslami değerlere bağlayabiliriz. Aileyi ayakta tutan en önemli olan şey İslam dininin ona verdiği anlam ve önemdir. (Akdoğan, 2002, 51-52) Mesela bir karşılaştırma yaptığımızda, İslam en başından beri kadına değer vermekte ve onu eşitlik konusunda erkekle aralarında bir fark olmadığını, sadece fiziki açıdan bir farklılık olabileceğini bizlere sunmaktadır. Bu yönüyle bizim kültürümüzde kadın hep saygın bir konumda olmuştur. 1926 Medeni Kanun ile kadına tanınan haklar bu saygınlığı daha da pekiştirmiştir. Bu hiçbir zaman erkeğin aile içindeki rolünü azaltan bir etki de yapmamıştır. Nitekim örf ve adetlerimize göre kadına saygı kadar, eşe ve aile reisi olan erkeğe bağlılık ve dayanışma süregelmiştir. (Erkal, 1991, 402) Yine İslam’ın yaşlı anne-baba hakkında ortaya koyduğu sınırlar da dikkat çekicidir. Nitekim İslam anne-baba yaşlandığında onlara en güzel şekilde muamele edilmesini ön görmektedir. Günümüzde özellikle şehirlerde huzurevlerinin artmasıyla beraber,

İslam'ın yaşlılara verdiği değer bilinciyle hareket edip onları yanında en güzel şekilde ağırlayan ailelerin varlığı da azımsanmayacak derecede çoktur.

Türk ailesinin modernleşme neticesinde bir dönüşüm geçirdiğini söyleyebiliriz. Bu süreçte geleneksel ailelerin parçalanıp yerine çekirdek ailelerin oluşmaya başladığına şahit olmaktayız. Bunun oluşumunda ise sanayileşmenin ve doğal olarak köylerden kentlere göçlerin etkili olduğunu söyleyebiliriz. Ama şunu unutmamak lazım ki, Türkiye'de Batılı anlamda çekirdek aile bulmak çok nadir bir durumdur. Çünkü Türk ailesi modernleşmeyle birlikte İslami değerleri ve Türk geleneklerini hiçbir zaman ikinci plana atmamıştır. Aksine bir yandan modernleşmeye çalışırken diğer yandan eski geleneksel yapılarını da devam ettirmişlerdi. (Akdoğan, 2002, 62) Mesela çocuğun sosyalleşmesi özellikle de dini kişiliğinin gelişimi noktasında ailenin ne durumda olduğuna bakalım. Günümüzde çocuğun sosyalleşmesi, eğitilmesi aileler için önem arz etmekte olup çoğu ailelerin bunun dini bir görev olduğu bilinciyle hareket ettiklerini görürüz. Ne var ki günümüzde çekirdek aileye doğru bir dönüşümün yaşandığı dikkate alınırsa özellikle eğitim noktasında bürokratik örgütlerin devreye girdiğini görmekteyiz. Ailenin çocuğun dini kişiliğinin gelişmesi için kendi çabalarının yanında diğer kurumlardan da yardım aldıklarını görmekteyiz. Bu noktada en önemli kurumlar okul, kuran kursları ve camilerdir. Çocuk doğumuyla birlikte ilk dini eğitimini ailede almaya başlar, bunu okul, dahası ailenin tercihinin göre kuran kursları alır. Diğer yönden zamanında yeterli dini eğitim alamayan ailelerin aynı hüsrana çocuklarına yaşatmamak için bu konu üzerine daha çok eğildiklerini görmekteyiz ve onların dini kişiliğinin gelişimine yararlı olabilecek kurslara teşviklerinde önemli rol oynadıklarını görürüz. Doğal olarak günümüz Türkiye'sinde her ne kadar modernleşme çabaları olsa da çocuğun değeri hiçbir zaman değişmemekte, bir o kadar onun geleceği ve toplumun geleceği noktasında eğitim süreci aileler tarafından en çok düşünülen noktalardan biri olarak dikkat çekmektedir.

1.2. DİN

1.2.1. Dinin Tanımı, Önemi ve Fonksiyonları

Başlangıç insanlık tarihi kadar eski olan din kurumu, tarihin her döneminde insanları ve toplumları etkileyen en önemli faktörlerden birisi olmuştur. İnsan için söz konusu

olan din, insanla beraber olmuş ve tarih boyunca varlığını sürdürmüştür. Din insanlığın vazgeçilmez bir gerçeği olduğu için bundan sonra da varlığını devam ettirecektir. Öyle ki, tarihi süreç içerisinde dinsiz insanlar olmakla birlikte dinsiz bir topluma rastlamak pek mümkün değildir. İnsanlık tarihinin her döneminde din, canlılığını korumuş ve insan hayatının ayrılmaz bir vasfı olma karakterini sürdürmüştür. Bunun da temel sebebi insanın dini bir varlık olmasıdır. Yani insanın doğuştan getirmiş olduğu bir dini duyguya sahip olmasıdır. Doğal olarak insan, her zaman ve her yerde yüce, kudretli bir varlığa sığınma ihtiyacı hissetmiştir. İşte bu sığınma duygusu din ile karşılanmaktadır. (Karaman; Bardakoğlu: Apaydın vd. 2006, 6-7)

Din, geçmişte olduğu gibi günümüzde de insanların yaşam biçimlerinin şekillenmesinde, sosyal, kültürel, ekonomik vs. alanların düzenlenmesinde önemli bir unsur olmaktadır. Tarihi akış içerisinde toplumların geçirmiş oldukları değişim süreçlerinde din, sosyal bir karaktere sahip olmasından ve inananlardan belli bir takım değerler ve semboller sistemi vererek bir zihniyet kazandırmasından dolayı da merkezi bir öneme sahiptir. (Taş, 2003, 199)

İnsanın tutum ve davranışlarını, insanlar arası ilişkileri, toplumsal hayatı belirleyen temel bir kurum olarak insanlığın başlangıcından beri sürekli varlığını sürdüren din, her devirde başta düşünürler ve toplumbilimciler olmak üzere herkesin ilgi odağı olmuştur. (Kurt, 2011, 33) Din, tanımı zor olan kavramlardan birisidir. Dini tanımlarken gerek geçmişte gerekse günümüzde mevcut bütün inanç şekillerini kapsayan ve hepsinde ortak esasları ifade eden bir tanım yapmanın zorluğu ortadadır. (Karaman; Bardakoğlu: Apaydın vd. 2006, 2006, 4) İlk sistematik din sosyolojisi disiplininin kurucusu kabul edilen Max Weber de, din sosyolojisi araştırmalarının daha başlangıcında dinin tarifini yapmanın, onun ne olduğunu, mahiyetini kesin olarak ortaya koymanın hatalı olacağına dikkat çekmektedir. (Günay, 2010, 212)

Birçok Batılı akademisyen dini, özsel ve işlevsel olmak üzere genel olarak iki kategoride tanımlama ya da tasvir etme eğiliminde oldukları görülmektedir. Özsel tanımlamalar dinin içeriği ya da özünüyle ilgili karakterleri içerir. Bu öz çoğunlukla, duygularımızla tecrübe edemeyeceğimiz ya da zihnimizle idrak edebileceğimiz olağanüstü fenomenlere ilişkin insani inanca dayanır. İşlevsel tanımlamalar ise dinin bireylere ya da topluma sağladığı farz edilen yararları tasvir eder. Sözgelimi, bazı

işlevsel tanımlar dini, hayat anlam veren tamamen insan etkinliği olarak tarif eder. (Kurt, 2011, 35-36) Kısaca söylemek gerekirse “özel tanımlar dinin ne olduğunu; işlevsel tanımlar ise, ne işe yaradığını ortaya koymaktadır.” (Çapcıoğlu ve Aydınalp, 2011, 46) İslami açıdan baktığımızda ise yine birçok tanım var olmakla beraber en genel anlamda şöyle tanımlayabiliriz: “Din, akıl sahibi insanları kendi tercihleriyle bizzat hayırlı olan şeylere götüren ilahi bir kanundur.” (Karaman; Bardakoğlu: Apaydın vd. 2006, 2006, 4)

Dinin en temel fonksiyonlarının başında, toplumlara belli bir zihniyet kazandırma veya yeni bir dünya kurma vizyonu sağlamasıdır. Her dinin, özellikle de yüksek dinlerin, dinin özü ile ilgili hususlar dışında, hayatın hemen hemen bütün meseleleri hakkında hükümlerle, tüm ehemmiyetli dünyevi hadiselerle karşı takınılan tavırların toplamından ibaret olan, oldukça zengin bir fikri muhtevası vardır. Bu yönüyle her din, belli bir “ruh” ya da “zihniyet”i de beraberinde getirmektedir. Din taraftarları tarafından paylaşılan bu ruh veya zihniyet onların hayatına da tesir eder. Özellikle onlardan ehemmiyetli olanlar daima fertler arası bir karaktere bürünerek birtakım somut durumlar, tutumlar, düşünceler, görüşler, davranışlar, heyecanlar veya şekillerle ifade edilmek suretiyle objektifleşmişler ve birtakım toplumsal sonuçları doğurmuşlardır. Ayrıca yine din, bu zihniyet sayesinde insanların çevrelerine karşı özel bir gözlükle bakmasını sağlar. (Günay, 2010, 253) Bir dine has zihniyetin mensupları tarafından paylaşılması ve yayılması neticesinde, insanlar günlük işlerinde bu zihniyetin tesirinde kalırlar. Hatta öyle ki dünyaya karşı takındıkları tavrın, mensubu oldukları dinden kaynaklandığının bilincinde olsunlar veya olmasınlar kendi dışındaki dünyayı daima dinlerinin ışığı altında görürler. Toplumsal gerçekliğin en önemli unsurlarından bir olan din, toplumsal yapının davranışlarının belirlenmesinde merkezi bir konuma sahiptir. Bilindiği gibi her din dünyaya karşı olumlu ya da olumsuz tutumlara sahiptir. Özellikle dinlerin dünyaya karşı takındıkları tavır, mensuplarının sosyal hayatlarına yön veren en önemli unsurların başında gelir. Yani bir dine mahsus zihniyet, sadece tabiata karşı değil, aynı zamanda evlilik ve aile, iş ve meslek, iktisat ve devlet gibi birtakım sosyal olgu ve olaylara karşı da belirli bir tavır takınmasına sebep olur. (Keskin, 2004, 12)

Dinin en önemli toplumsal fonksiyonlarından birisi de toplumsal bütünleşmeyi sağlamasıdır. Öyle ki, toplumdan cereyan eden olaylardan bazılarında kutsallık atfedilip teşvik edilmesi bazılarının da günah kategorisine sokulup yasaklanması, bireyin her çeşit davranışının, ilgili toplumun değer yargılarına uygun olmasını sağlar. Özellikle çeşitli nedenlerle günümüzde parçalanıp bölünme noktasına gelen toplumları bir araya getirme hususunda din çok önemli bir işlevi yerine getirir. Bu bağlamda dinsel tören ve semboller, toplumdaki bütünleşmeyi ve dayanışmayı sağlaması açısından merkezi bir rol oynar. Öyle ki ortaklaşa yapılan dini ayinler, grup ruhunu geliştirerek, bireyler arasındaki toplumsal kaynaşmayı sağlar. (Keskin, 2004, 14) Fakat şöyle bir durum da vardır ki, dinin bütünleştirici yönünün yanında ayrıştırıcı bir yönü de vardır. Şöyle ki, dinin ortaya çıktığı toplumda ikaz ve uyarılarının yoğunlaşması sonucunda inanan ve inanmayan şeklinde iki grubun teşkil etmesi, dinin ayırıcı yönünü ortaya koyar. Ama şu da bir gerçek ki, dinin toplumda bütünleştirici yönü, ayırıcı ve parçalayıcı yönünden kat kat fazladır. (Günay, 2010, 347)

Dinin diğer bir önemli toplumsal işlevi de toplumsal kontrol, yani insanları toplum kuralları çizgisinde tutmaya yardım etmesidir. Berger'e göre din, bu toplumsal kontrolü iç ve dış kontrol olmak üzere iki şekilde gerçekleştirmektedir. Dış kontrol meselesinde, Weber'in meşrulaştırma diye isimlendirdiği şeyi yerine getirmektedir. Bu, toplumda dinin, gücün kullanımını haklı göstermesi, açıklaması ve rasyonalize etmesi demektir. Toplumda evlilik, mülk edinme gibi ana konular güçlü dinsel meşrulaştırma ile desteklenen son derece kuvvetli toplumsal kontrolle korunmaktadır. Öyle ki söz konusu konular, günümüzün toplumlarında bile kutsal kurumlar olarak değerlendirilmektedir. Özellikle evlilik, neredeyse evrensel boyutta kutsallık taşır. Kültür antropologların, nikâh düşmeyen akrabalarla cinsel ilişki kurma yasağına verilen cezalarla ilgili topladıkları malzemeler, insan toplumunun en eski ve en temel kurumları için dinsel meşrulaştırma olayı hakkında önemli fikirler edinmemizi sağlar. Bununla birlikte, toplumsal kontrol bireyi sadece dışarıdan zorlamaz, ayrıca kişinin bilincinde içselleştirerek vicdan denilen bir tarzda etkili olur. Gerçekten de, kurallar kişinin vicdanında köklü bir yer edinmedikçe, dıştan gelen kontrolün etkili olması pek mümkün değildir. Bu bağlamda dinin, toplumsal hayatta hoş karşılanmayan işlerden uzak tutacak şekilde insan bilincini şekillendirebilmesi onun en belirgin, herkesçe arzu edilen ve ilan edilen en açık etkilerinden birisidir. (Çiftçi, 2002, 131-133)

Dinin en önemli fonksiyonlarından bir tanesi de, toplumu düzenlemek veya yapılandırmak amacıyla belirli normları ihdas etmesidir. Bu bağlamda her din, inananlara nasıl hareket etmeleri gerektiği noktasında belirli davranış modellerini empoze etmektedir. Dinin toplumu düzenleme ve yapılandırma bağlamında üzerinde durulması gereken hususlardan birisi de, dinin toplumsal yapıyı değiştirici özelliğidir. Nitekim dinin en önemli işlevlerinden birisi de bizzat sosyal değişimin bir aracı olmasıdır. Esasen din, kutsal metinlere, geleneğe, sembollere bağlılık, özellikle gelenekselleşmiş ve müesseseleşmiş bir dini, eşyanın mevcut düzenini muhafazaya götürmekle, genelde yeni değerlerin yaratıcısı olmaktan ziyade, eski değerlerin koruyucusu olarak algılanmakla birlikte, bizzat geleneksel bir toplumda ortaya çıkışı ve yerleşmesi bir toplumsal değişim olarak karşımıza çıkmaktadır. (Günay, 2010, 371) Bu bağlamda her din, kendine özgü kurumlar, örgütler, zihniyet ve dünya görüşüyle içinde doğduğu sosyal çevrede hazır bulduğu toplumsal yapı, kurum ve grupları yapısal ve fonksiyonel özellikleri ile bir takım değişikliklere uğratmakta ve yeni bir toplumsal yapının oluşmasını temin etmektedir. (Keskin, 2004, 16)

Görüldüğü üzere toplumsal hayatta insanlar için son derece merkezi bir role sahip olan din kurumu, geçmişte olduğu gibi gelecekte de insanlar için vazgeçilmez argümanlardan biri olmaya devam edecek gibi görünmektedir. Nasıl ki geçmişte dinsiz toplumlar görülmediği gibi gelecekte de toplumsal açıdan çok önemli fonksiyonları icra etmesi hasebiyle, dini olmayan bir toplumun olacağı da düşünülemez.

1.2.2.Dindarlık Kavramı ve Boyutları

Din kavramının tanımında ortaya çıkan problemler, farklılıklar ve belirsizlikler, çoğu kez dindarlığın tanımı için de geçerlidir. Çeşitli disiplinler hem kendi içlerinde hem de diğer disiplinlerden bağımsız olarak bu kavramları tanımlama çabası içerisindedirler. Dolayısıyla, ne tür bir yaşama biçimini din ve dindarlık olarak adlandırılabilceği konusunda bir mutabakat mevcut değildir. Çünkü insanların din anlayışları, farklı değerlere ve davranışlara verdikleri öneme göre büyük ölçüde değişmektedir. Dindarlık, bir kişinin günlük hayatında dinin önemini ifade eden, kişinin dine inanma ve bağlanma derecesini gösteren bir kavramdır. Her dini yaşantı, belirli bir kültürel ve sosyo-ekonomik çerçevede yer aldığı için, birbirine göre farklılık gösterir. Bu bağlamda, çok çeşitli davranışlar birer dindarlık göstergesi sayılabilir. Çok yönlü ve

kapsamlı bir kavram olduğu için bir kişinin dindarlığı hakkında fikir ileri sürmek son derece zordur. Bu yüzden konuya “nasıl dindar”, “nasıl yönde dindar” şeklinde bir yaklaşım göstermek daha aydınlatıcı olacaktır. Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere dindarlık, görece bir kavramdır. Bu bakımdan, kişinin veya toplumun dindarlığına ilişkin yaklaşımların, belli sınırlılıklara sahip olması kaçınılmaz gibi görünmektedir. (Taş, 2009, 293-294)

Çok yaygın olarak tekrarlanan tanımlar arasında yer alan ögeler hemen hemen aynıdır ve genellikle dindarlıkla bireyin dini tutum ve davranışlarının gündelik yaşam dünyasındaki yansımalarına dikkat çekilmektedir. Necdet Subaşı'nın aktardığına göre, Hiemelfarb'ın tanımına göre dindarlık, “bir kişinin mensubu olduğu dine ait ilgiler, inançlar ya da faaliyetlerle meşgul olma düzeyi” iken, Roof'a göre ise bu kavram, “doğüstü ve/veya yüksek değerlere ilişkin bireyin inanç ve davranışlarının hem kurumsallaşmış hem de kurumsallaşmamış şekilleri”ni içermektedir. (Subaşı, 2002, 17-40) Genel olarak dindarlığı, bir kişinin veya grubun mensubu olduğu dinin inanç, ilke, pratik ve sembollerini içselleştirerek bunları sosyal hayatta tutum ve davranışlarına yansıtması şeklinde tanımlayabiliriz.

Dindarlıkla ilgili Batı'da ve ülkemizde çeşitli tipolojilerin ortaya konulduğunu görmekteyiz. Köktaş'ın aktardığına göre; “Weber, üst ve alt tabakaların dindarlığını ve dindarlıkta, şehir-kır ayrımını esas alarak, ayinci dindarlık, kurtuluş dinleri, dünyevi zahitlik, uhrevi zahitlik şeklinde tipolojiler yapar. Gabriel Le Bras ise dini hayat tipolojisinde koyu dindarlık, dini pratikleri düzenli olarak yerine getirenler, sadece hayatın doğum, ölüm, evlenme gibi önemli anlarındaki “geçiş ayinlerini” gözetenerler ve nihayet dini hayata kayıtsız ve yabancı olanlar şeklinde bir ayrım yapıyor. M. Argyle çevresel etkilerle bağımlı bir değişken olan dindarlığı, bağımsız değişken olarak ele almak süratiyle “tutucu, protestan, seküler ve liberal dindarlık” olarak dört tipe ayırmıştır.” (Akt; Köktaş, 1993, 48-49)

Ülkemizde ise Mehmet Taplamacıoğlu, dini hayatın şiddet ve yoğunluğunu ölçü olarak beşli bir dindarlık tipolojisi oluşturur. Bunlar, namaz kılmayan, oruç tutmayan ve cenaze törenleri dışında başka bir törene katılmayan gayr-i amil dindarlar; içinde bulunduğu topluma göre dini davranışlarını belirleyen idare-i maslahatçı dindarlar; namazlarını kılan, oruçlarını tutan ve bunların dışında kendi işleriyle uğraşan dini

bütün ve amil dindarlar; farz, sünnet ve bunların yanında nafîle ibadetlerini de yerine getiren, vakitlerinin çoğunu ibadetle geçiren, yenilikleri tenkit eden fakat zarar verici davranışları olmayan sofu dindarlar; normal karşılanabilecek çoğu şeyi haram olarak kabul eden, yeniliklere karşı olan, şüpheli ve karamsar bir tutumla dinin ve imanın dünyadan bu gidişle silineceğini düşünen softa veya yobaz dindarlar şeklindedir. (Taplamacıoğlu, 1962, 145)

Erzurum ve çevresinde yaşanan dini hayatı araştıran Ünver Günay ise dini hayat tipolojisini; a) şiddetin azlığına ve çokluğuna göre; b) biçimine göre ikiye ayırarak incelemektedir. Birinci kısımdaki dini yaşayış tiplerini ateşli dindarlar, alaca dindarlar, mevsime göre dindar olanlar, beynamaz ve dine karşı ilgisiz olanlar şeklinde beş kısma ayırmaktadır. İkinci kısımdaki tipleri ise, geleneksel halk dindarlığı, seçkinlerin dindarlığı, laik dindarlık ve tranzisyonel dindar olarak dörde ayırmaktadır. (Günay, 1999, 259-264)

Dindarlığın Boyutları

Dünya dinlerini incelediğimizde bu dinlerin tezahür tarzlarında nasıl farklılaştıkları hemen açıklık kazanır. Farklı dinler, mensuplarından son derece farklı beklentiler içindedirler. Örneğin Katolik ve Protestanlardan, düzenli olarak kutsal kominyon ayinine veya kuddas ayinine katılmaları beklenir. Buna karşılık İslam'da, Hristiyanlıkta bulunmayan, her Müslümanın hayatında bir kez hacca gitmesi gerektiği emri vardır. Dünya dinleri arasındaki bu şekildeki farklılıklara rağmen, dindarlığın kendisini ortaya koyduğu genel alanlar açısından önemli ölçüde benzerliklerin bulunduğu dikkati çeken Glock, bu tespiti dayanarak dindarlığın temel boyutları olarak kabul edilebilecek genel alanları beş kategoride ele almaktadır. (Aktay ve Köktaş, 1998, 253-254)

Dindarlığın çok boyutlu olarak kavramsallaştırılmasını sistemli bir biçimde ilk ele alan sosyolog Glock'un dindarlık boyutları şu şekildedir:

“Dinin inanç boyutu ile dindar insanın belli inanç ilkelerini bileceği beklentisi ifade edilir. Bu inanç ilkelerinin muhteva ve kapsamı sadece farklı dinlerde değil, aynı dini geleneğin içinde de farklı olabilir. Her din, inanç ilkelerinden belli bir sistem kurar ve

mensuplarından bu inanç ilkelerini bilmelerini bekler. İbadet boyutu kategorisi ile bir dinin mensuplarının yerine getirdikleri bütün spesifik dini pratikler ifade edilir. Dinlerin mensuplarından yerine getirmelerini istediği birtakım uygulamalar vardır. Bunlar dinin ibadet ve davranış boyutlarını oluşturmaktadır. Çeşitli ayinler, dua, özel dini törenlere katılma, oruç ibadeti ve benzeri ibadetler bu boyutun içine girer. Dinin tecrübe boyutu ile hemen hemen bütün dinlerin, dindar insanların herhangi bir zamanda az çok nihai gerçekliğe doğrudan katıldığını veya dini bir duyguyu tecrübe ettiğini kabul ettikleri düşünülür. Çeşitli dinler tarafından uygun olarak açıklandığı veya çeşitli bireyler tarafından gerçek olarak tecrübe edildiği gibi, bu duygu tarzı dikkate değer biçimde farklı olabilir. Bu, korku veya vecd halinde, huşu veya mutluluk duygusunda, ruhsal huzur bulmada veya ilahi olanla yoğun bir vuslatta ortaya çıkabilir. Dinin bilgi boyutu bütün dinlerde dindar insanlar, inancının temel öğretilerini veya kutsal metinleri bilmesi ve onlara güvenmesinin beklendiği hususu düşünülür. Bir inancı bilmek, onu kutsal kabul etmek için gerekli şart olduğu için bilgi ve inanç boyutları arasındaki sıkı bir bağlantı vardır. Ancak inanç, bilginin gerekli sonucu değildir ve her dini bilgi de doğrudan doğruya inançla sonuçlanmayabilir. Dinin etkileme boyutu anılan dört boyuttan farklıdır. Bu kategori ile birey olarak insanın, dini inanç, pratik, tecrübe ve bilgisinin bütün dünyevi neticeleri özetlemiştir. İnsanların ne yapmaları ve dinlerinin etkisiyle hangi zihniyete sahip olmaları gerektiğini belirleyen dini metinlerin tümü burada tezahür eder. Burada “fiillerin” teolojik anlamının da bir yeri vardır. Etkileme boyutunun insan-Tanrı ilişkisine göre daha çok insan-insan ilişkisinde söz konusu olduğu söylenebilir.” (Akt; Köktaş, 1993, 53-54)

1.2.3.Din ve Aile

Aile ve din, her ikisi de toplumun en temel kurumlarındandır. Ailesiz ve dinsiz bir toplumun var olabileceğini düşünmek pek mümkün değildir. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi çocuğun ilk sosyalleşmesi (sosyal veya dini) aile ile başlamaktadır. Bu bağlamda aile ile din arasında sıkı bir bağ olmaması düşünülemez. Dini inancın filizlendiği yer olan aile, din ile birey arasındaki önemli iletişim kanallarından birisi kabul edilir. Aile ve din kurumu asırlar boyu toplumsal değerlerin üretilmesi, aktarılması ve denetimi alanında birlikte hareket etmişlerdir. Bu bağlamda ailenin din

ile birey arasındaki iletişim kanalı görevini üstlenmesi, büyük dini organizasyonların nesiller boyu üye teminini garanti altına almıştır. (Kasapoğlu, 2008, 10)

Aile ve din arasında birçok ilişkinin olduğu malumdur. Biz öncelikle aile ve din arasında genel ilişkilere bakıp daha sonra da konumuzla alakalı olarak din ve aile ilişkisini çocuk boyutunda ele almaya çalışacağız.

Aile ile din kurumu arasında girift ilişkilerin mevcut olduğunu görürüz. Bunlardan bir tanesi ailenin toplumsal düzeninin sağlanmasındaki temel işlevlerinin dinin yönelimleriyle örtüşmesidir. Her iki kurumun da ortak özelliği toplumdaki sosyal düzenin ve bütünleşmenin en üst düzeyde gerçekleşmesini sağlamaktır. Bu meyanda bu iki kurumun birbirini desteklediğini görmekteyiz. Mesela aile, çok farklı fonksiyonları içerisinde toplayan bir ünedir. Çocuk yetiştirme, cinsellik, sevgi, birliktelik, paylaşma bu fonksiyonlardan sadece birkaçıdır. Bu fonksiyonların bir düzenlilik içerisinde ve sağlıklı bir biçimde karşılanması önem taşımaktadır. Diğer yandan dinler de toplumdaki en önemli meşrulaştırma araçlarındandır. Dolayısıyla özelde ailenin kurulması, hem insan ihtiyaçlarının belli bir düzen ve intizam içerisinde yürütmesini sağlamakta, hem de aile üzerinden toplumun sürekliliği meşruiyet çerçevesine kavuşmaktadır. Söz gelimi, cinsellik kargaşa ve sorunlar dinin aileye tanıdığı meşruiyet sınırları içerisinde azalmakta ya da hiç yaşanmamaktadır. (Canatan ve Yıldırım, 2011, 236)

Din ile aile kurumu arasındaki ilişkinin diğer bir boyutu merasimleşmede yani dini törenlerde kendini gösterir. Özellikle ailenin en küçük bireyi olan çocuğun topluma katılmasında yani sosyalleşmesinde genellikle dini törenlerin önemli bir yeri olduğu görülür. Çocuğun biyolojik doğumunu toplumsal doğumu izler, yani yeni doğan çocuğun topluma kabul edilmesi. Birçok toplumda bir çocuğun doğumunun dini ayinler icrası ile ancak sosyal bir olgu olduğu gösterilebilir. Dini tören sayesinde çocuk toplumla bütünleşir. Hatta öyle ki Kuzey Almanya'nın kırsal bölgelerinde çocuk 19. yüzyılda bile ancak vaftizle sosyo-kültürel birey olma özelliğini kazanıyordu; geleneklere göre çocuk ancak vaftizden sonra kendi adıyla çağırılıbiliyordu. Merasimleşme ölüm gerçeğinde de, aile için son derece önemli olan sosyal bir gerçeği görebilmemize yardımcı olur. Bir insanın ölümü, grubu parçalamakla tehdit eder, kaçma içgüdüğü uyandırır. Oysa defin ayinleri, grubu ortak sosyal davranışa zorlar ve

yeniden bütünleşmeyi sağlar. Dini olanın sosyal boyutu, birey ve toplum arasında daima bir etkileşimi ifade ettiği için (vaftiz, üyeliğe kabul törenleri, defin vs.) dindarlığın kayda değer bir kısmı ailede gerçekleşir. (Aktay ve Köktaş, 1998, 91-93) Yine birçok dinde evlenmenin teşvik edildiği ve çeşitli merasimlerle bunun gerçekleştiği görülür. Özellikle dini merasimleşmede (çocuk ve doğum, sünnet, evlenme, aile) aile ve din arasındaki münasebeti göstermesi açısından Ünver Günay'ın Erzurum ve Çevre Köylerinde yapmış olduğu detaylı araştırma bu konuda daha detaylı bilgiyi bizlere sunmaktadır. (Günay,1991, 188-204)

Aile ve din arasındaki bağlantılardan biri de ailenin gelenekle olan ilişkisinde görmek mümkündür. Aile içi rollerin, aile fonksiyonlarının kazanılmasının yanı sıra, ailenin sürekliliğinin sağlanmasında gelenek çok önemli bir yere sahiptir. Ailenin uzun süreli olarak mevcut yapısını koruması, geleneksel öğelerle mümkün olmaktadır. Ters yönde davranışlar, insanların ve sosyal çevrenin kınamasına uğramakta ve çoğu zaman kişiler bu kınamaya uğramamak için kabul edilmiş, onaylanmış rol ve kimlikleri sürdürmektedirler. Aile bağlamında toplumda var olan geleneklerin dinle çok yakın bağlantıları vardır. “Dini” olan bazı unsurlar mevcut gelenekle ilişkiye girmekte, geleneğin formel yapısı bazı referanslarla dini olabilmektedir. Bu anlamda özelde aile ile din, kültür ve gelenek arasında girift ilişkiler bulunmaktadır. (Canatan ve Yıldırım, 2011, 239)

Çeşitli sınıflamalar olmakla birlikte genelde aile anne-baba ve çocuklardan oluşur. Dinler bu bağlamda aile üyelerinin ilişkilerinin hangi esaslar üzerine kurulacağı, çocukların geleceğe hazırlanması, aile üyelerinin birbiri üzerindeki hak ve sorumlulukları, ailenin, akraba, toplum vb. farklı yapılarla ilişkilerindeki esaslar gibi daha birçok farklı konularla ilgili ilke ve prensipler ortaya koymaktadır. Burada en önemli nokta ise çocuğun dini kişiliğinin oluşmasında ailenin ne gibi bir rol oynadığıdır. Çünkü çocuğun dine karşı sempatisinin oluşması veya aksi yönde bir durumun gelişmesi çoğunlukla aile odaklı vakıalardır.

Aile, çocukların sosyo-kültürel kişiliğini etkileyen en birincil sosyal çevre grubudur. Bu bağlamda çocuk açısından ilk sosyal deneyimlerin kazanılmasında, tutum ve davranışların yerleşmesinde ailenin önemi yadsınamaz. Aynı şekilde çocukluk döneminde dini kişiliğin oluşmasında da ailenin rolü en önde gelmektedir. Çünkü

çocuk okul öncesi dönemde sosyal bir birey olmayı öğrenirken aynı zamanda taklit edeceği bir modele ihtiyaç duyar. Burada en yakın model ise aile bireylerinden biri olmakta, en çok da anne veya baba tercih edilmektedir. Çocuk genellikle onların konuşmalarını, hareketlerini ve davranışlarını taklit etmeye çalışır. Yani bir nevi dünyaya onların gözüyle bakar, olumlu veya olumsuz davranışlarını özdeşim kurarak içselleştirir. Dolayısıyla çocuğun içinde yetiştiği aile ortamı, sosyo-ekonomik ve kültürel düzeyi, onun ilk sosyal deneyimlerini, duygusal ve toplumsal gelişmesini de etkileyecektir. (Aydın, 2003, 107-108)

İster dini olsun ister olmasın bireyin bütün tutum ve davranışlarının ardında aileyi görmek mümkündür. Okul öncesinde aile çocuğun kişiliğinin gelişiminde nasıl etkiliyse aynı şey dini kişiliği için de geçerlidir. Her bireyin doğuştan getirdiği bir inanma ve yüce bir yaratıcıya bağlanma duygusu, anne ve babanın dini rehberliğinde gelişir. (Aydın, 2003, 108) Anne-baba aynı dine mensup oldukları takdirde, kendi dindarlıklarını ve dini kabullerini çocuklarına çoğunlukla aktarabilmektedirler. Aileler kendi mezhebi ve inançları çevresinde çocuklarını sosyalleştirmektedirler. (Kurt,2009, 4) Genellikle çocuk gelecek yaşamında da aileden almış olduğu dini inanç çerçevesinde hareket etmekle birlikte istisnaların da olduğu görülmektedir. Ama ne olursa olsun çocuğun din konusundaki gelişiminde aile, merkezi noktalardan biridir.

Ayrıca ailede yerleşmiş bulunan kültürel değerlerle dini eğilimler arasında bir yakınlığın olduğunu söyleyebiliriz. Çocuğa aktarılacak dini tutum ve pratikler neticesinde çocuk ayrıca o dinin ahlaki değerlerini de kendinde içselleştirir. Toplumda hakim olan doğru-yanlış, iyi-kötü, güzel-çirkin gibi telakkilerin aile tarafından çocuğa intikali neticesinde çocukta toplumsal ahlak oluşmaya başlar. Sevgi, saygı, dürüstlük, yardımlaşma, fedakârlık gibi değerlerle birlikte din, aile içinde aynı anda kazanılır. (Kurt, 2009,3) Dini değerlerin gelecek nesillere aktarılmasında aile belki de en önemli fonksiyonu yerine getirmektedir.

Dini açıdan çocuğun ilk tutum ve davranışları ailesinden aldığı bir gerçektir. Doğal olarak ailenin ilk planda dine karşı bakışları, tutumları çok önemlidir. Ailenin dini duyguları, pratikleri, davranışları vs. çocuğun gelişim yönünü etkilemektedir. Çocuk ailede gördüğü bütün dini davranışları kendi bünyesinde özdeşleştirmektedir. Ayrıca ailede oluşan saygı, sevgi ve güven faktörleri çocuğun yetişmesinde birinci derecede

önemlidir. Aile çocuğunun dini açıdan yeterli donanımına sahip olmasını istemekte ve bunun için de modern toplumların bir özelliği olarak bürokratik örgütlere ihtiyaç duymaktadır. Çünkü kendisinin zamanında yeterli dini eğitim alamadığı ve buna bağlı olarak da yeterli dini bilgiye sahip olamaması durumunda çocuğa verebileceği eğitim de yetersiz kalabilmektedir. Bunun tam tersini düşünmek de mümkündür. Yani çok dindar bir çevrede, yeterli bir dini bilgiye sahip olarak yetişmesi ve çocuğunun da böyle yetişmesini istemesi ve gerekli tedbirleri almasıdır. Şöyle bir ihtimal daha var ki, modernleşmeyle birlikte kadının ev dışında çalışmaya başlaması neticesinde çocuğun eğitimine vakit ayıramama durumu. Nitekim baba da anne de çalışmak için işe gitmekte ve bunun sonucunda da çocuğun bakım ve eğitim işi sorun oluşturmaktadır. Her türlü ihtimal dâhilinde aile, çocuğun dinsel açıdan kendisini geliştirebileceği yerlere müracaat etmekte ve bunların en başında da kuran kursları ve camiler gelmektedir. Doğal olarak çocuğun dini doyumunda; aile, okul, kuran kursları ve camiler şeklinde oluşan kombinasyonların son derece etkin olduğu yadsınamaz bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç olarak, aile ve dinin toplum için vazgeçilmez yapılar olduğu muhakkaktır. Bu bağlamda din ve aile arasındaki ilişkilerin toplumu ve sosyal yapıyı da etkilediği bir gerçektir. Ayrıca çocuğun toplumsal yapıya katılmaya, kendini topluma entegre etmeye başlamasında bu iki kurumun oynadığı roller çok büyük önem teşkil etmektedir.

1.2.4.Din ve Eğitim

İnsan hayatının ve sosyal gelişmenin temelinde büyük ölçüde eğitim faktörünün etkili olduğu görülmektedir. Eğitim insanın doğumuyla başlayıp ölümüne kadar devam eden bir süreçtir. O yüzden insan yaşamının ayrılmaz bir parçasıdır. Ayrıca eğitim, bir insanın insan olma noktasındaki en önemli değerlerinden biridir. İnsanlık tarihinin her devrinde büyük önem arz eden eğitim, bilgi ve becerilerin kuşaktan kuşağa aktarılması ve bireyde istendik davranışların yaratılmasıdır. (Bozkurt, 2012, 278)

Eğitim, bir insanın sosyalleşmesinde en belirleyici faktörlerden birisidir. Doğuştan nötr bir durumda olan insan, aile ve sosyal çevresinden eğitim yoluyla kazanmış olduğu değer, kültür, tutum, davranış, inanç vs. sayesinde kendini topluma adapte etmekte ve

sosyal hayatta aktif bir birey olmaktadır. Bu bağlamda eğitim sürecinde aile ve sosyal çevrenin etkisi hiçte azımsanamaz. Çocuğun eğitimi ve sosyalleşme eğilimi ilk olarak ailede başlar, sosyal çevre ve okulla birlikte devam eder. Dolayısıyla aile, sosyal çevre ve okul üçlüsü eğitimde merkezi önem arz eder.

Özellikle eğitim konusunda aile fonksiyonu en etkili sosyal yapıdır. Çocuk doğumundan itibaren fiziki ve manevi açıdan güçsüz bir durumdadır. İşte çocuğun bu zafiyetini telafi edeceği yer ilk planda aile kurumudur. Mesela çocuk yeme, içme, konuşma, davranma vs. ihtiyaçlarını ilk planda ailede eğitim sayesinde öğrenmektedir. Dahası topluma katılması, sosyal bir birey olması, belli bir inanca sahip olması, belli kültür ve değerleri kendinde özdeşleştirilmesi vs. hep ailenin yönlendirmesi neticesinde oluşmaktadır. Dolayısıyla ailede verilecek eğitimin (ister dini olsun ister olmasın) niteliği çocuğun gelecek yaşamında da belirleyici bir rol oynayacaktır.

Din ve eğitim bağlamında belki de en önemli ve ilk planda olan noktalardan biri çocuğa verilecek dini eğitim konusudur. Nitekim yapılan araştırmalarda, dini bilgiyi ilk nereden aldınız sorusuna verilen cevaplarda ailenin genellikle ilk sırada geldiği görülmüştür. Günümüz modern dünyasında bürokratik örgütlerin hakim olduğu bir yapıda ailenin eğiticilik fonksiyonunun hala canlılığını korumakta olduğu gerçeğini bu araştırmalar bize göstermektedir. Daha öncede ifade ettiğimiz gibi çocuğun dini eğitiminde aile tiplerinin rolü de önemli etkenlerden biridir. Çocuğun geleneksel geniş ailede yetişmiş olması dini bilgi noktasında önemli bir kazançtır. Çünkü aile bireylerinin parçalanmayıp hep bir arada olduğu göz önünde bulundurulduğunda, çocuk dini etkileşim için daha fazla kişiyle iletişime geçmiş olacaktır. Modernitenin getirmiş olduğu endüstrileşmeyle birlikte aile bireylerinin daha çok iş sahasına yönelip çalışmaya başlaması, doğal olarak çocuğun da bu süreçte yalnız kalmaması için geniş ailedeki büyük ebeveynlerin rolü önemli olmaktadır.

Çocukluk dönemi duygusal yoğunluğun en hat safhada olduğu dönemlerdir. Bu dönemlerde çocuğun en çok ihtiyaç duyduğu şey sevgi ve şefkattir. Bunu ilk anda bulabileceği yer ise anne-baba ocağıdır. Dolayısıyla dini etkileşimin birinci planda gerçekleştiği yer aile ve aile içerisinde de anne-babadır. Çünkü çocuk hayata dair ilk öğrenmelerini, anlamlandırmalarını anne ve babasına sorduğu sorularla gerçekleştirmektedir. Hatta belli bir zamana kadar dünyaya anne-babasının gözüyle

bakmaktadır. (Yavuzer, 2012, 22) Bu süreçte de anne ve babanın yönlendirmesi sonucunda dini kişiliğini geliştirmektedir. Tabii burada ebeveynlerden her ikisi de etkili olmakta ve hatta çocuk babasını örnek almaya çalışmakla birlikte hangisinin daha fazla aktif olduğunu sorguladığımızda annenin daha baskın olduğunu görürüz. Şöyle ki, baba zaten çalışmak durumunda olduğundan günün büyük bir bölümünü evin dışında geçirmektedir. Baba, genellikle ya çok çalıştığı için çocuklarını görememekte ya da çok yorgun olduğu için onlarla ilgilenememektedir. Çalışması dışında kalan boş zamanını kendi ilgisi doğrultusunda değerlendirmeyi tercih etmekte ve aileyle birlikte geçirdiği vakit minimum bir zamanı kapsamaktadır. Bu koşullar içinde çocuk da, babadan, “kendisine zaman ayıramayacak kadar meşgul” insan olarak bahsetmekte, çocuğun babayla olan iletişimi giderek kopmaktadır. (Yavuzer, 2012, 25) Dahası çocuğun eğitime (dini olsun veya olmasın) uzak kalmakta veya yeterli düzeyde ilgilenmemektedir. Günümüzde bu tablonun yaygın olduğu görülmekle beraber istisnaların olduğunu da unutmamak gerekir.

Diğer taraftan anne ise daha doğumundan itibaren her zaman çocuğun yanında olmaktadır. Bu bağlamda çocuk ilk dini bilgiyi, dini tutum ve davranışları, dinsel pratikleri, dini ritüelleri vs. çoğunlukla ilk annesinde görmekte ve ondan öğrenmektedir. Çocuk annesinden gördüğü dini tutum ve davranışları kendi bünyesinde eriterek içselleştirmeye çalışır ve böylece de dini kişiliğini oluşturmaya başlar. Ama şu da var ki, günümüz şartlarının giderek zorlaşması, annenin çalışmasını zorunlu hale getirmiştir. Dolayısıyla annenin çalışması; annenin olmadığı saatlerde çocuğun bakımı, işinden yorgun ve gergin gelen annenin çocukla kuracağı sağlıklı iletişim, annenin, çocuğuna az zaman ayırması gibi belli sıkıntıları oluşturmaktadır. Anne bu bağlamda suçluluk duygusuna kapılmakta, çocuğa daha bir hoşgörülle yaklaşmakta veya ona her iş dönüşü hediyeler getirmektedir. Ama önemli olan çocukla geçirilen vaktin uzunluğundan çok, bu zamanı nasıl kullandığı ve ne kadar doyurucu olduğudur. Çalışmayan çok sayıdaki anne de zamanlarının tümünü çocuklarına vermemekte, ev içi ve dışı işleri, bunu büyük ölçüde engellemektedir. O yüzden annenin suçluluk duygusundan kurtulup evde bulunduğu süreyi iyi değerlendirmesi, bu zaman zarfında çocuğuyla bütünleşmesi, ilgilenmesi, oyun oynayabilmesi gerekmektedir. Bu durumda çocuk, annesine yeterince doymasa bile ona güvenir, ilgilendiğini ve sevildiğini görür. (Yavuzer, 2012, 60-61)

Çocuğun dini kimliğinde belirleyici olan anne rolünü, çocuğun dini kurumlara gönderilmesinde de görebiliriz. Özellikle yaz kuran kursları çocukların yaz döneminde dini bilgilerini geliştirmeye yönelik önemli kurumlardan biridir. Son zamanlarda ailelerin bu kurslara daha çok önem verdiği görülmektedir. Dahası bu kurslara yönlendirmede ailenin önemli bir etkisi olmakla beraber annenin babalara oranla daha fazla etkili olduğu görülmektedir.

Ailede verilecek din eğitiminde dikkat edilmesi gereken konulardan birisi çocuğun duygu yüklü dünyasının dikkate alınması ve baskıcı ve otoriter eğitimden ziyade sevgi çerçevesinde bir eğitimin sunulmasıdır. Çocukların ve gençlerin sosyal ve kişilik özelliklerini anne-babaların destekleyici tutum ve davranışlarıyla ikna yoluyla denetim kurmalarının olumlu etkileri vurgulamışlardır. Bu araştırmalara göre, anne-babaların denetiminde ikna etme yolunu kullanmaları ve aynı zamanda destekleyici tutum ve davranışlar göstermeleri ile çocukların sağlıklı psiko-sosyal gelişimi, anne-babaların ahlak görüşlerini benimseyerek onlarla özdeşleşmeleri ve ebeveynlerinin beklentilerine cevap vermeleri arasında olumlu ilişkiler bulunmuştur. (Yavuzer, 2012, 27)

Günümüzde kimilerine göre anne-baba kendilerini toplumsal otoritenin bir temsilcisi olarak görür ve çocuktan mutlak itaat bekler. Baskıcı ve otoriter tutumlarıyla öne çıkan anne-babalar çocuğu kendilerinin tasarladığı bir kalıba göre yetiştirmeyi amaçlar. Belli kalıplar içerisine sokularak şekillendirilmeye çalışan çocuk ya isyan edecek ya da koyu bir itaatkâr olacak ve bağımsız düşünme yeteneğine sahip olamayacaktır. Günümüzde din çoğunlukla, özgür hayat ortamında bireyleri sürekli kısıtlayan ve zihinsel yeteneklerini kullanmaya izin vermeyen dogmatik bir alan, sorgusuz itaati bekleyen bir inanç sistemi olarak sunulmaktadır. Tabi burada asıl sorun çocuğu yetiştirecek ailelerin de dinle baskıcı ve otoriter bir tutum çevresinde tanışmış olmalarıdır. (Yiğit, 2006, 193-194)

Ne var ki çocukluk yılları çocuğun en duygusal olduğu dönemlerdir. Bu bağlamda verilecek eğitimin sevgi çerçevesinde, çocuğun anlama kapasitesini de göz önünde bulundurarak, zorlayarak değil de severek öğrenebileceği bir tarzda verilmesine özen gösterilmelidir. Zorlama ve baskıyla verilen eğitim, çocuğun dine karşı bir sempatisinin oluşmasından ziyade tamamen din karşıtı biri olmasına da sebep olabilir. O yüzden ailenin bu konuda çok hassas olması gerekmektedir. Burada aile içi sosyal etkileşim, davranış ve tutumlar, da çok önemlidir. Aile bireylerinin aralarında anlayışlı, hoşgörülü, olumlu vs. tutum ve davranışlar söz konusuysa bu çocuğa da

olumlu yansıyacak, diğer türlü ise tam tersi bir durum söz konusu olacaktır. Ayrıca ailenin sahip olduğu sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel, sosyo-psikolojik vs. durumlar da bu süreçte önemli faktörlerdendir. Mesela ailenin sahip olduğu ekonomik düzey aile içindeki huzuru, mutluluğu ve anlaşmayı büyük bir oranda etkiler ve bu aynı zamanda çocuğu da yansıtır. Nitekim bu faktörleri çocuğun dini kurslara gönderilmesinde de ölçüt olarak değerlendirebiliriz. Ailenin içerisindeki olumlu veya olumsuz ilişkiler çocuğun bu kurslara gönderilmesinde de etkili olur. Mesela çocuğu yaz kuran kurslarına göndermede zorlayıcı, baskıcı bir tutumun sergilenmesi belki de çocuğun bu kurslara karşı daha da olumsuz duygular beslemesine neden olacaktır. Ama bundan ziyade aile içindeki huzurlu ve olumlu atmosferle bağlantılı olarak sevgiyle, güler yüzle çocuğu ikna etmek, dahası çocuğu ödüllendirerek bu kurslara teşvik edilmesi çok daha pozitif sonuçların ortaya çıkmasını sağlayacaktır.

Son olarak ailede verilecek eğitimin çocuk üzerinde kalıcı olduğunu dikkate alarak çocuğun eğitiminde şu hususları göz önünde bulundurmak gerekir:

- Örnek olma
- Alternatif geliştirme
- Hoşgörülü olma
- Çocuğun gelişim düzeyini dikkate alma
- Sevgiye dayalı bir eğitim (Özdemir, 2002, 117)

1.2.5. Din ve Sosyal Statü

Her kişi, içinde yaşadığı gruplarda ve toplumda bir “yer”e sahiptir. Toplum, insanların gelişigüzel, tesadüfi bir bileşimi değildir. Toplum, kendini oluşturan parçaların düzenli bileşimidir. Sosyal yapı ise, bu parçaların her birinin ayrı ayrı görülüp tanınabileceği bir çeşit inşaat iskelesi olarak kavramsallaştırılabilir. Kişiler ve statüler her zaman birlikte bulunursa da, her birini soyutlama yoluyla ayrı kavramlar olarak düşünmek olanaklıdır. Sosyal statü, bireyin sosyal yapıda işgal ettiği yerdir. (Çelebi, 2011, 35)

Herkes sosyal statüye “sahip”tir. Sosyal statü terimi ne sadece yüksek prestij ve mevkiye ne de bireyin kendi hakkındaki öznel görüşüne işaret eder. Kişinin kendi sosyal statüsüne ilişkin öznel değerlendirmesi nesnel ölçütlerle değerlendirildiğinde doğru veya yanlıgı olabilir. Sosyal statü, kişinin çevresindekilerin, toplum içinde ona nesnel olarak uygun gördükleri mevki veya pozisyonudur. (Çelebi, 2011, 35)

Sosyal statüyü belirleyen birçok etken olmakla beraber en çok öne çıkan noktalar ekonomik, mesleki, eğitim ve dini noktalardır. Mesela statünün adeta evrensel bir ölçütü servettir, yani ekonomik düzeydir. Sahip olunan şeyler statü için nesnel birer ölçüttür. Bunlar ayrılabilir, derecelenebilir. Servet, sahibine sergileyebilme olanağı sağlar. Sosyal açıdan servetin kaynağı da önemlidir, yeni kazanılan veya yasadışı yoldan elde edilen servetin prestiji ile soydan edinilen veya sosyal olarak onaylanan bir yoldan elde edilen servetin prestiji arasında fark vardır. (Çelebi, 2011, 37-38) Diğer taraftan konuya dinle bağlantısı noktasında yaklaştığımızda bu konuda, Ünver Günay’ın Erzurum ve çevre köylerinde yapmış olduğu araştırma bize yol göstermektedir. Araştırmaya göre gelir düzeyi bakımından düşük olan gruplarda dine karşı büyük bir ilgi duyan ateşli dindarlar bulunmakta olup, gelir düzeyi yükseldikçe bunların oranı da düşmektedir. Bu durum gelir düzeyi yükseldikçe dini yaşayışın şiddetinde bir azalmanın olduğunu göstermektedir. (Günay, 1999, 268-269)

Kişinin hizmet ettiği işlevsel yararlılık da sosyal statünün önemli ölçütlerindedir. Kişi, toplumda “ne yaptığı”na göre derecelendirilir. Bu ise yine başkalarının neyin yapılmasının iyi olduğuna ilişkin düşüncesine dayanır. Ekonomik değerlerin önde geldiği bir toplumda, kişi de büyük ölçüde büyük kazanç getiren ve itibar gören bir mesleğe sahip olup olmaması temelinde değerlendirilecektir. (Çelebi, 2011, 38) Meslek ile din arasındaki ilişkiyi görmek adına yine Ü. Günay’ın yapmış olduğu araştırmaya göz atmakta yarar vardır. Günay, yaptığı araştırmada dini yaşayış tipleriyle meslek dağılımı arasında bir ilişkinin olduğunu saptamıştır. Araştırmada ev hanımları, çiftçiler ve esnaf ve zanaatkârlar dine karşı en şiddetli bağlılık gösteren meslek gruplarıdır. Buna karşın dine karşı ilgisiz olanlar arasında öğrenciler, memurlar ve serbest meslek sahibi grupların olduğu görülmüştür. (Günay, 1999, 267) Meslek ile din arasındaki ilişkiyi çocuğun dini eğitimi boyutunda düşündüğümüzde konuya farklı bir bakış açısı kazandırabiliriz. Günümüzde sanayileşme ve endüstrileşmeyle birlikte çok

çeşitli meslek dallarının ortaya çıktığı bir geçektir. Bu bağlamda çeşitli meslek sahiplerinin çocuğun dini eğitiminde bir etkisinin olup olmaması bizim araştırmaya çalıştığımız noktalardan birini oluşturmaktadır. Farklı meslek sahibi ailelerin çocuğun dini eğitiminde de farklılaştığı görülür. Mesela bir öğretmenle bir çiftçiyi ya da dini kurumlarda görev yapan din görevlileriyle özel sektörde çalışan veya serbest meslek sahibi bir işçiyi karşılaştırdığımızda, çocuğa verilecek dini eğitimin aynı seviyede olacağı pek düşünülemez. Dahası öğretmenlik mesleğinin bile bu konuda kendi içinde farklılaştığı görülür. Yani bir din dersi öğretmeniyle bir branş öğretmenin çocuğa verecekleri dini bilginin eşit düzeyde olmayacağı muhakkaktır. Dolayısıyla farklı meslek gruplarının çocukların dini eğitimi noktasında farklı etkilere sahip olması din ile meslek arasındaki ilişkinin farklı bir boyutunu oluşturur.

Geçirilen eğitim basamaklarının sayısı ve çeşidi de sosyal statünün evrensel belirleyicilerindedir. Bazı toplumlarda okuryazar olup olmama çok önemli bir ölçüttür. Yükseköğrenim görmüş kişiler yüksek sosyal statüye de sahiptirler. Üniversite derecesi, diplomanın bir de yüksek bir sosyal prestije sahip bir üniversiteden alınmış olması halinde, sosyal statüyü yükselten önemli bir etkidir. (Çelebi, 2011, 38) Konuya din ve eğitim açısından baktığımızda bunun en bariz örneğini dini eğitimde görürüz. Her din mensubu sahip olduğu dinin muhtevasını bilmek ister. Çocuğun eğitiminin ilk defa ailede başladığını göz önünde bulundurduğumuzda, ailenin sahip olduğu dini bilginin hangi seviyede olduğu çocuğun eğitimi için son derece önem arz eder. Aile ne kadar dini bilgiye vakıf ise çocuğu da o oranda etkilenecektir. Tabi burada ailelerin dini bilgi düzeyleriyle birlikte dini bilgilerini nereden aldıkları da önemlidir. Çünkü sadece aileden alınan bilgiyle, dini kurumlardan veya okullardan alınan bilgilerin aynı seviyede olamayacağı muhakkaktır. Daha da ötesi bu durumun okuldan okula da farklılık göstermektedir. Mesela imam-hatip lisesinde okuyan biriyle normal meslek lisesinde okuyan birinin dini bilgi düzeylerinin aynı olması düşünülemez. Dolayısıyla ailenin sahip olduğu eğitim düzeyi ile çocuğun dini bilgileri öğrenmesi arasında mutlak bir bağlantı vardır.

1.2.6.Din ve Kültür

Genellikle, bilgi, inanç, sanat, ahlak, hukuk, örf ve adetler ve insanın toplumun bir üyesi olarak elde ettiği bütün yetenekler şeklinde tanımlanan kültür, bir başka

bakımdan da insanın ve insan topluluklarının hayat tarzını ve sosyal problemle ürettikleri çözümleri ifade etmektedir. Şu halde kültürü meydana getiren insanlar ve toplumun kendisidir. Öyle ki, her toplumun kendine has bir kültürü vardır ve bu onu diğerlerinden ayırır. Üstelik kültür, bir toplumda zaman içerisinde değişebilmektedir. Kültür, bir toplumda öğrenme yoluyla nesilden nesile aktarılır. Onun için kültüre sosyal miras da denilir. Kültür hakkında birçok tarif yapılmıştır. Bir başka tarife göre kültür, insanın ve insan topluluklarının tüm maddi ve manevi örüntüsüdür. Ne kadar farklı tanımlar olsa da her halükarda toplum kültürü içerisinde din önemli bir unsur olarak yerini almaktadır. (Günay, 2010, 28)

Toplumsal yapının bir modelini oluşturan toplum kültürünün içerisinde maddi unsurlar ile manevi unsurları birbirinden ayırmak mümkün olup; maddi kültüre toplumun üretim araçları, taşıtlar, saklama ve koruma aletleri vb. dâhil olurken, manevi kültürü, toplumun inançları, düşünceleri, gelenek ve görenekleri, duyguları ve davranışları, tarihi kahramanları ve mukaddes değerleri meydana getirmekte ve şu hale göre toplum kültürünün içinde bilim, sanat, hukuk, iktisat, siyaset vs.nin yanında din de çok önemli bir yer işgal etmektedir. Gerçi kültür, bir canlı organizma gibidir ve üstelik onun saklanması ve korunması toplumsal bir süreçtir. Bu anlamda kültür, yaşayan kuşakların kendi zekâ, yetenek, ihtiras ve eğitimlerine göre geçmiş nesillerden devraldıkları sosyal bir mirastır. Öte yandan kültür, onu oluşturan unsurlar ve bunların arasındaki denge, zamana ve şartlara göre gelişir ve değişir. Bu nedenle, dinin sosyo-kültürel yapı içerisindeki fonksiyonları da durum ve şartlara göre değişebilmektedir. Geleneksel toplumda din, kültürünün “bütüncül” yapısına hâkimdir. Bu bakımdan, bu tür toplumlarda din kurumu, kültürel normların özünü teşkil eden ve kültürün psiko-sosyolojik yönünü oluşturan inanç ve faaliyet biçimlerinden ibarettir. Buna karşılık, geçmişteki yüksek kültürlerden başlayıp modern sınıai kültürde zirveye erişmiş bulunan bir “ayrışma” süreci sonucu, giderek toplum kültürünün çeşitli alanları birbirinden uzaklaştığından ve doğrudan doğruya dinin etkilerinden sıyrılarak dünyevileştiğinden (sekülerizasyon), dinin de giderek kendi öz alanına çekilip arada kurumlaşp derinleştiği ve müminlerin salt dini hayatını düzenler bir durum aldığı görülmektedir. Bu nedenle, özellikle günümüzün modern toplumlarının karmaşık sosyo-kültürel organizasyonu içinde dinin yeri eskinin geleneksel toplumlarının yapısına oranla esaslı bir değişikliğe uğramıştır. Ancak modern sanayi toplumlarında

dahi, kişileri kutsalla karşı karşıya getirerek şahsiyetlerinin birliğini sağlayan ve onları parçalanma tehlikesine karşı koruyan din, bu durumuyla da, kültürün kendisinden soyutlanması ve ayrılması mümkün olmayan önemli bir parçası olmaya devam etmektedir. Esasen din, kültürel bir evrenselliğe sahiptir ve yeryüzündeki tüm kültürler, ne kadar ayrılmış ve farklılaşmış olurlarsa olsunlar, bazı şekiller altında dini özellikler taşımaktadır. (Günay, 2010, 414-415)

Tabiatı icabı her insan toplu yaşama alışkanlığına sahiptir; hiçbir fert, maddi ve manevi ihtiyaçlarını yalnız başına karşılamaya muktedir değildir. Ferdin ruhi hayat ve saadeti etrafını çevreleyen sosyal yapıyla ilgilidir, öyleyse, insanın bir arada toplu olarak yaşama alışkanlığını sürdürebilmesi, birtakım hak ve vazifelerle diğerine bağlı olmasını zaruri kılmaktadır. İşte bunun içindir ki, fertlerin hem birbirlerine, hem cemiyete; cemiyetin de fertlere karşı birtakım vazifeleri ve buna karşılık hakları vardır. Bir insanın bunlara riayet etmesi için vazife ve hakkın kutsiyetine kati bir şekilde inanması gerekir. Çünkü insan, çoğu defa nefsanî arzularının esiri olarak şahsî menfaatinden başkasını düşünemez. Öyleyse, vazife ve hakkın kutsiyetini tayin ederek insanı, kendi aleyhine de olsa içten gelen samimi bir duygu ile bunlara riayete mecbur edecek yüce bir kuvvet, manevi bir güce ihtiyaç vardır ki, o da dinden başkası olamaz. (Er, 2008, 398-399)

Kültürel bir unsur kabul edilen ahlakın topluma sunmuş olduğu tercih hükümleri ve değerler de temelini dinde bulurlar. Din bu hususta sosyal bakımdan önemli unsurlar ihtiva eder. Çünkü insanları bir arada tutan, bazı kaidelere, yani ahlakın değişmez esaslarına müstereken inanmalarıdır. Bu manevi inançlar olmadan cemiyet hayatı düşünülemez. Aynı şey örf ve adetler için de söz konusudur. Çünkü insan cemiyetinin, kendini belirli bir istikamete sevk eden bir “iç kuvveti” vardır. Bu iç kuvvet, belli başlı ifadesini örf ve adetlerde bulmaktadır. Dolayısıyla örf ve adetlerin her cemiyette dinin tesiri altında şekillendiğini inkâr etmek mümkün değildir. (Er, 2008, 399)

Konuya genel açıdan baktığımızda her dinin, özellikle de büyük dinlerin, doktrinle ilgili hususlar dışında kalan ve hayatın birçok önemli meselesi ile ilgili, insanların çeşitli olay ve problemlere karşı tutum ve davranışlarını ihtiva eden zengin bir fikri muhtevası vardır. Böylece her din, çeşitli olaylara ve dünyaya karşı bir bakışa, bir tutuma sahiptir. Bu muhteva ve tavır, o dine bağlanan insanlarda belirli bir zihniyet

oluşturur. Bu yolla insanlar, normal günlük işlerini yaparken, hatta tabiatı temaşa ederken bile bu inanç sisteminin tesiri altında kalırlar, -dünyaya karşı takındıkları tavırların dinden ileri geldiğinin farkında olsunlar veya olmasınlar- dış alemi daima dinlerinin ışığında görürler. İşte bir dinin ruhu, bu zihniyet paralelinde ortaya çıkan durumu yansıtır. Böylece her dinin ortaya koyduğu ve kendine has bu ruh tarafından objektifleştirilen, dünyaya karşı bir tutum ortaya çıkar. Dinin, kendi mensuplarında dünyaya karşı geliştirdiği bu tutum, genel olarak tabiattaki varlıkların ve dolayısıyla bir arada yaşamamanın, insanın ve yaptıklarının, davranışlarının, savaşın, kültürün, ziraatın, ticaretin, mülkiyetin, hukukun, sanatın, kısaca bunlardan her birinin nasıl telakki edildiğine göre değişir. Bir dinin temel tasavvuru, onun dünya ile ilişkisi çerçevesinde kendini gösterir. (Akyüz ve Çapçioğlu, 367-368)

Şunu da belirtmek gerekir ki, günümüzün sosyolojik anlayışına göre, sosyal müessese ve hadiseler karşılıklı tesirlere sahiptirler; aralarında tek yönlü bir tesirden bahsedilmemektedir. Dolayısıyla idari, hukuki, iktisadi ve ekonomik münasebetlerde dinin tesiri olduğu gibi bunların da din üzerinde tesirleri vardır. Bu bağlamda nasıl ki dinin kültüre tesiri varsa aynı şekilde kültürün de dine etkisi vardır. Kültürün dine etkisine örnek vermek gerekirse İslam dinini ele alabiliriz. İslam dininin genişlemesiyle Müslümanlar, yeni yeni milletler, medeniyet ve kültürlerle karşılaştılar ve bu insanlarla münasebet kurup sosyal ve iktisadi faaliyetlerde bulundular. Böylece Müslümanlar hayati konuların her birinde birçok meselelerle karşılaştılar. İşte bu sosyal ihtiyaçlar ve zaruretler din âlimlerini büyük bir işle karşı karşıya getirdi ki o mesele de İslam diyarının dini ve kültürel bütünlüğünü korumak, mezkûr problemlere dini izahatlar getirmek, hakkında açık hüküm bulunmayan konularda sahabenin yaptığı gibi içtihatlarına başvurmak. Böylelikle bir yandan içtihat yoluyla İslam hukukunda, sosyal ve kültürel tesirlerle yeni kaynaklar (kıyas ve icma) doğarken, diğer yandan da toplumun zaruri olarak maruz kaldığı yabancı sosyal ve kültürel baskıların İslami bütünlüğü bozması önlenmiş, farklı kültür ve medeniyet mensubu milletlerin problemleri dini bir atmosfer içinde halledilmiştir. (Er, 2008, 403-405)

Sonuç olarak belirtmek gerekirse, tarih, içtimai ve siyasi nizamın kuruluşundan, ahlak ve fazilet duygularının yükselişinde, ilim, edebiyat, hukuk, felsefe ve sanatların gelişmesinde, kültür ve medeniyetin teşekkülünde, vatan ve milliyet duygularının

doğuşu ve ilerlemesinde, iktisadi ve ticari faaliyetlerde ve nihayet günlük hayatın her safhasında din kadar derin rol oynamış bir kuvvet ve müesseseye şahit olmamıştır. Nitekim nerede bir din, bir mezhep ve bir tarikat zuhur etmişse, orada mutlaka bir medeniyet ve kültür doğmuş; yeni bir hayat ve dünya görüşü meydana çıkmıştır. (Er, 2008, 407) Doğal olarak bizim araştırmamızla da bağlantılı olarak, çocuğun dini eğitiminde ailenin içinde bulunduğu sosyo-kültürel yapının (eğitim, ekonomi, meslek vs.) etkili olduğu bir gerçektir. Sosyal yaşantıda her ne kadar değişmeler olsa da, din ile kültürel unsurlar arasındaki etkileşimin her zaman bir şekilde devam edeceği muhakkaktır.

1.3. YAYGIN DİN ÖĞRETİMİ YAZ KURAN KURSLARI

1.3.1. Yaz Kuran Kurslarının Yasal Dayanakları

Yaz kuran kursları isminden de anlaşılacağı gibi, yaz aylarında Kur'an-ı Kerimi ve mealini öğrenebilmeleri, dini bilgilerini geliştirebilmeleri amacıyla camiler, Kuran kursları ve belirlenen diğer mekânlarda açılan kurslardır. (Başkurt, 2007, 124) Yaz Kuran kursları, oldukça önemli bir imkândır. Anayasamızın 24. Maddesinde dile getirilen, vatandaşın isteğe bağlı din eğitim öğretimi ihtiyacını karşılama bağlamında yaz kuran kursları, iyi değerlendirilmesi gereken hatırı sayılır bir fırsat olarak karşımıza çıkmaktadır. (Aydın, 2010, 115)

Genelde kuran kurslarının özel de ise yaz kuran kurslarının geçmişten günümüze gelinceye kadar yasal olarak bir alt yapıya sahip olması pek de belirgin olmamıştır. Çeşitli dalgalanmaların yaşandığı görülmüştür. Kuran kurslarının amaçları, işleyişleri ve programları 1965 yılında "Diyanet Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanun" ile 1971 yılında "Diyanet İşleri Başkanlığı Kuran Kursları Yönetmeliği"nin çıkartılmasıyla kısmen belirginlik göstermiştir. Başkanlığın günün şartlarına uygun olarak hazırlamış olduğu yeni bir Kuran Kursları Yönetmeliği 16.11.1990 tarih ve 20697 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yaz Kuran Kurslarıyla ilgili hükümler her zaman Kuran kursları için çıkartılan bahis konusu yönetmeliklerde yerini almıştır. Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki 22.06.1965 tarih ve 633 sayılı kanuna 22.07.1999 tarihinde kabul edilen 4415 sayılı kanunla

getirilen ek 3. Madde ile bu konuyu düzenleyen yeni hükümler getirilmiştir. (Başkurt, 2007, 125-126)

Son olarak 07.04.2012 tarihinde 28257 sayılı kanunla Resmi Gazetede yayınlanan “Diyanet İşleri Başkanlığı Kuran Eğitim ve Öğretimine Yönelik Kurslar ile Öğrenci Yurt ve Pansiyonlar Yönetmeliği” yaz kuran kursları açısından önemli gelişmelerin yaşandığı bir kanun olmuştur. Belki de en önemli değişiklik yaş sınırnın kalkmasıdır. Daha önceki yönetmeliklerde, “yaz kuran kurslarına ancak ilköğretim 5. sınıfı tamamlayanlar, velilerinin talebine bağlı olarak katılabilir.” hükmü yer alıyordu, oysa bu yeni kanunla birlikte bu durum değişmiştir. Diğer ilgili hükümler ise şöyledir: “Okulların tatil olduğu zamanlarda, kişilerin isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcilerinin talebine bağlı olarak Kur’an-ı Kerim’i ve mealini öğrenmeleri, dini bilgilerini geliştirmeleri, dini içerikli sosyal ve kültürel etkinliklerden yararlanmaları amacıyla Kur’an kurslarında, camilerde ve müftülüklerce uygun görülecek yerlerde mülki amirin onayı ile yaz Kur’an kursları açılır.” (md. 25) “Bu kursların süresi iki ayı ve haftada beş günü geçemez. Kursa müracaatlar form dilekçe ile olur.” (md. 26)

Ayrıca aynı kanunun yönergesinde yaz kuran kurslarıyla ilgili eğitim-öğretim süresi ve kayıt işlemlerinden bahsedilmektedir: “Yaz Kuran Kurslarında kayıtlar, eğitimin başlamasından bir hafta önce ve ilk haftası yapılır. Bu kursların süresi iki ayı ve haftada beş günü aşamaz. Kursa müracaatlar ilgili cami ve kursa ‘kayıt dilekçesi’ ile yapılır. Bilgiler ilgili öğretici tarafından eğitim portalına girilir ve iki nüsha olarak kayıt listesi çıktısı alınır. Bu listenin bir nüshası müftülükte bir nüshası da Yaz Kuran Kursunun düzenlendiği yerde muhafaza edilir. Kuran kursları ile camilerin dışında, uygun görülen yerlerde açılan kursların evrakı müftülükçe muhafaza edilir. (md. 56) Bu kurslarda haftada beş gün ve günde üç saat eğitim-öğretim yapılır. Yaz Kuran kurslarında Başkanlıkça hazırlanan “Yaz Kuran Kursları Öğretim Programları” uygulanır. Öğreticiler her ders için Yaz Kuran Kursu defterlerini imzalar ve Yoklamayı yaparlar. (md. 57)

1.3.2.Yaz Kuran Kurslarının Önemi, Amaçları Ve İşlevleri

Bugün okullarda din kültürü ve ahlak öğretimine ilişkin dersler zorunlu olduğundan dolayı, herkes dinler konusunda az çok bilgilenme imkanına sahiptir. Ancak, bu

bilgilenmenin, bireye kendi dindarlığını oluşturma konusundaki katkısının kayda değer olduğu söylenemez. Özellikle yetişmekte olan neslin, din eğitimi çevresinin önemli bileşenlerinden olan cami ile ilişki içine girmesi, onunla tanışması, Kur'an okumayı öğrenmesi, dini değerleri özümseyip benimsemesi gibi İslam din eğitimi açısından önemli kazanımlar konusunda, okullardaki bu derslerin katkısı yok denecek durumdadır. İşte bu ilave dini bilgilenme ihtiyacını karşılama, dinin duyuşsal boyutunu öne çıkarma bağlamında yaz kursları önem arz etmektedir. (Aydın, 2010, 116)

Yaz kuran kurslarının bireyin dini ve ahlaki gelişimine katkısı yadsınmaz bir gerçektir. Bu yönüyle yaz kuran kursları toplumda önemli bir görevi icra etmektedir. Toplumda çok önemli bir görevi yerine getiren yaz kuran kurslarının aracılığıyla aşağıdaki amaçlara ulaşılması ve faydaların sağlanması hedeflenmektedir:

- Öğrencilerin hayatlarını anlamlandırma süreçlerinde karşılaştıkları sorunların çözümünde kendilerine destek sağlayacak bilgi, duygu ve hareket ve ruh çerçevesindeki davranışları kazanmalarına yardımcı olmak,
- Kazanımlar ve etkinlikler yoluyla öğrencilerin dini öğrenme, anlama ve yaşama davranışlarını geliştirmelerine destek olmak,
- Din eğitimi çevresinin önemli bileşenlerinden olan "cami" ile yetişmekte olan neslin ilişkisine katkı sağlamak,
- Öğrencilerin dini ve ahlaki değerlere önem vermelerine ve bu değerlerle ilgili duygu ve düşüncelerini güçlendirmelerine, sonuçta erdemli kişilikler oluşturabilmelerine rehberlik etmek,
- Öğrencilerde birlik ve beraberliği perçinleyen sevgi, saygı ve kardeşlik ve dostluk bağlarını güçlendirmek,
- Öğrencilere bir arada yaşama ve sorumluluk bilincini geliştiren bir perspektif kazandırmak,
- Öğrencilerin sağlıklı dini bilgiler edinmelerine ortam sağlamak,

- Öğrencilerin evrensel değerlere, kendi dini bilgi ve bilinçleriyle katılmalarını desteklemek. (Durmuş; Işılak; Karatekin, 2006, 11)

Yaz Kuran Kurslarının birçok işlevi olduğu muhakkaktır. En başta bireyin mensubu olduğu İslam dinine ait bilmesi gerekli bilgilerin öğretildiği mekânlardır. Ayrıca Kuran okumasını ve mealini öğrenmek, dualar öğrenmek, dini bilgiler öğrenmek, ahlaki erdemleri kazanmak vs. gibi açık işlevlere sahiptir. Bunun yanında Yaz Kuran Kursları çocukların boş zamanlarını değerlendirmesi, sokaktaki kötü arkadaş ortamlarından ve yanlış çevrelerden uzak tutmak gibi gizli işlevleri barındırmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

YAZ KURAN KURSLARINA KATILAN ÖĞRENCİ AİLELERİN SOSYO-KÜLTÜREL DURUMLARINA İLİŞKİN BULGULAR

2.1. KİŞİSEL BULGULAR

Ankete katılan ailelerin cinsiyet durumlarını gösteren tablo aşağıda sunulmuştur.

Tablo 1. Araştırmaya Katılanların Cinsiyete Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde
Erkek	174	% 50,0
Kadın	174	% 50,0
Toplam	348	% 100,0

Tablo 1'e baktığımızda 174'ü erkek ve 174'ü bayan olmak üzere toplamda 348 kişi araştırmamıza katılmıştır.

Araştırmaya katılan ailelerin yaş durumunu göre dağılımını gösteren tablo aşağıda sunulmuştur.

Tablo 2. Araştırmaya Katılanların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde
20-25	13	% 3,7
26-30	29	% 8,3
31-35	77	% 22,1
36-40	89	% 25,6
40-	140	% 40,2
Toplam	348	% 100,0

Tablo 2'deki verileri incelediğimizde araştırmaya katılan grupların %40,2'si 40 yaş ve üzeri arasında olup en yüksek katılımı oluşturmaktadır. Bunların 81'i erkek, 59'u ise bayandır. Katılımcıların %25,6'sı 36-40 yaş arasındadır. Bunların da 49'u erkek, 40'ı ise bayandır. 31-35 yaş arası katılımcıların 30'u erkek, 47'si bayan olmak üzere %22,1'lik bir oranı oluşturmaktadırlar. 26-30 yaş grubunun oranı %8,3 olup bunların 11'i erkek, 18'i ise bayandır. Araştırmaya katılanlar arasında en az oranı %3,7 ile 20-25 yaş grubu oluşturmaktadır. Bunların da 3'ü erkek, 10'u bayandır. 36 yaş altına baktığımızda bayanların erkeklere oranla daha fazla olduklarını, 36 yaş üstünde ise tam tersi bir durum söz konusu olduğunu görmekteyiz.

2.2. Meslek Açısından Bulgular

Araştırmaya katılan ailelerin çalışma durumlarına ilişkin tablo aşağıda sunulmuştur.

Tablo 3. Araştırmaya Katılanların Çalışma Durumları

	Frekans	Yüzde
Evet	184	% 52,9
Hayır	163	% 46,8
Cevapsız	1	% 0,3
Toplam	348	% 100,0

Tablo 3'e baktığımızda araştırmaya katılanlardan çalışanların oranı %46,8, çalışmayanların oranı ise %52,9'dur. Araştırmada 1 bayan bu soruya cevap vermemiştir.

Modern hayatın getirdiği yeniliklerden belki de en çok etkilenenler kadınlar olmuştur. Çünkü modernleşmeyle birlikte kadınlar ev dışına çıkarak iş hayatına atılmaya başlamışlardır. Birçok kadın çeşitli mesleklerde kendilerini göstermeye başlamıştır. Ne var ki araştırmamızı yaptığımız Ereğli bölgesinde bu durumun, yani kadınların iş sahasında görülmesinin pek de fazla olmadığına şahit olmaktayız. Tabloya baktığımızda araştırmamıza katılan 174 bayandan 22'si çalışmaktadır. Buna karşın 174 erkekten 162'si çalışmaktadır. Çocuklarını yaz kuran kursuna gönderen ailelerde kadınların önemli bir kısmının çalışmıyor olması, çocuk yetiştirme konusuna daha fazla önem veren annelerin çocuklarının din eğitimine daha fazla zaman ayırmaları için ilave imkanlar sağlayabilmektedir. Bu durum çocukların yaz kuran kurslarına yönlendirilmesi

açısından annelerin önceden çocuklarında altyapıyı hazırlayabilme olanağını sunmaktadır.

Katılımcılardan çalışmıyorum diyenlere baktığımızda, bayanların sayısı 151 iken, erkeklerin sayısı 12'dir. Çalışmayan bayanların tamamı ev hanımı olduklarını söylemişlerdir. Ayrıca çalışma durumunu cevapsız bırakan 1 bayan da ev hanımı olduğunu söylemiştir. Çalışmayan erkeklere baktığımızda ise bunlardan 11'i meslek belirtmezken 1'i meslek olarak özel sektör cevabını vermiştir.

Araştırmaya katılan ailelerin çalışma saatleriyle ilgili tablo aşağıda sunulmuştur.

Tablo 4. Araştırmaya Katılanların Çalışma Saatleri

	Frekans	Yüzde
6-8	68	% 19,5
9-11	55	% 15,8
12-14	49	% 14,1
15-	13	% 3,7
Cevapsız	163	% 46,8
Toplam	348	% 100,0

Tablo 4'te görüldüğü üzere araştırmaya katılan ailelerden %46,8'i bu soruyu cevapsız bırakmıştır. Cevapsız bırakanların 152'si bayan, 11 ise erkektir. Soruyu cevapsız bırakanların oranıyla çalışmayanların oranı aynı olduğundan, soruya yanıt vermeyenlerin çalışmayan kişiler olduğu anlaşılmaktadır.

Çalışanların %19,5'i 6-8 saat arası, %15,8'i 9-11 saat arası, %14,1'i de 12-14 saat arası çalıştıklarını ifade etmişlerdir. 15 saat üstü çalışanların oranı ise %3,7'dir.

Tabloya baktığımızda çalışan bayanların 11'i 6-8 saat arası, 6'sı 9-11 saat arası, 5'i 12-14 saat arası çalışmaktadır. Çalışan erkeklerin ise 57'si 6-8 saat arası, 49'u 9-11 saat arası, 44'ü 12-14 saat arası, 13'ü de 15 saat üzeri çalışmaktadır. Genel olarak baktığımızda erkeklerin çalışma zamanları bayanlara oranla daha yüksektir. Zaten çalışan bayanların sayısı çok azdır ve bunların da yarısı 6-8 saat arası çalışmaktadır. Buna karşılık erkeklerin tamamına yakını çalışmakta ve bunların 96'sı 9 saat üzerinde

çalışmaktadır. Ayrıca cevapsız bırakanlara baktığımızda bunların çoğunluğunu ev hanımları oluşturmaktadır.

Araştırmamızda bayanların çocuklarıyla erkeklere oranla daha çok vakit geçirme fırsatına sahip olduğunu söyleyebiliriz. Tablo 14’te de bunu görmekteyiz. Dolayısıyla çocukların yetiştirilmesinde anne-baba birlikte etkili olmakla birlikte annenin daha çok sorumluluk üstlendiğini söyleyebiliriz. Nitekim erkeklerin çoğunluğunun çalışması bayanların çoğunluğunun ise ev hanımı olması çocuklarla ilgili konularda annenin rolünü daha çok ön plana çıkartmıştır. Yine tablo 12 de bu durumu desteklemektedir.

Araştırmaya katılan ailelerin mesleklerine ilişkin tablo aşağıdaki gibidir.

Tablo 5. Araştırmaya Katılanların Meslekleri

	Frekans	Yüzde
Memur	41	% 11,8
Özel sektör	96	% 27,6
Esnaf	48	% 13,8
Ev hanımı	152	% 43,7
Cevapsız	11	% 3,2
Toplam	348	% 100,0

Tablo 5’te görüldüğü üzere araştırmaya katılan ailelerde bayanların büyük bir çoğunluğunun meslek olarak ev hanımı olduğunu görmekteyiz. Ev hanımı olanların oranı %43,7’dir. Bunu %27,6 oranıyla özel sektör, %13,8’lik oranıyla da esnaf grubu takip etmektedir. Araştırmaya katılanlar içinde %11,8’lik oranıyla memur grubu en az paya sahiptir. Bu soruyu cevapsız bırakanların oranı ise %3,2’dir.

Araştırmamızda memur olan katılımcıların 35’i erkek, 6’sı bayan; esnaf olanların 41’i erkek, 7’si bayan; özel sektörde olanların ise 87’si erkek 9’u bayandır. Buna göre araştırmamızda bayan kesimin iş sahasında çok az olduğunu görürüz. Bayanların tamamına yakınının ev hanımı olduğunu görmekteyiz. Erkeklerin çoğunluğunu ise iş hayatında özel sektörde görmekteyiz. Bunu esnaf grubu takip etmektedir. En az katılımın olduğu meslek grubu ise memurlardır. Araştırmamızda 11 kişi cevap vermemiştir. Bunların tamamı erkektir ve bunlardan 10 tanesi 40 yaş üstündedir.

Ahmet Ali Çanakcı'nın Balıkesir'de Yaz Kuran Kurslarıyla ilgili yapmış olduğu doktora çalışmasında Yaz Kuran Kursuna katılan öğrenci ailelerinden annelerin meslek olarak ev hanımı olanların oranı % 85,2'dir. İşçi olanlar %4,1, serbest meslek olanlar %3,9, memur olanlar ise %2,7'dir. Erkeklerin mesleklerine baktığımızda %27,1'i işçi, %23,4'ü serbest meslek, %16,3'ü memurdur. (Çanakcı, 2014, 177) İrfan Başkurt'tun İstanbul'da yapmış olduğu araştırma da ise ev hanımı olanların oranı A bölgesinde %82,6 iken B bölgesinde %83,3'tür. A bölgesinde bayanların %3,2'si işçi, %8'i memur ve %6,2'si serbest meslek iken bu oranlar B bölgesinde %2,9 işçi, %7,8 memur, %5,5 serbest meslektir. Erkeklerin mesleklerine baktığımızda ise A bölgesinde % 54,7'si serbest meslek, %32,4'ü işçi, %9,4'ü memur iken bu oran B bölgesinde %51,1 serbest meslek, %31,4 işçi, %12,5 memurdur. (Başkurt, 2007, 161-163)

Bu konuda yapılan çalışmalardan biri de Bayraktar'ın İstanbul'da yapmış olduğu araştırmadır. Bu çalışmada anne ve babanın melekleri hakkında sorulan soruların cevapları incelendiğinde annelerin %77,14'ünün çalışmadığı, % 16,46'sının ise serbest meslek sahibi olduğu görülmüştür. Babaların % 46, 93'ü serbest meslek, %24,89'u memur ve %13,6'sı da işçi olduğunu görülmüştür. (Bayraktar, 1992, 11-12) Mehmet Emin Ay'ın Türkiye'de Kuran Kurslarıyla ilgili yapmış olduğu çalışmada öğrenci ailelerinden annelerin %95,2'si ev hanımı, %1,7'si serbest meslek, %1'i memur iken, babaların %32,1'i çiftçi, %28,8'i serbest meslek, %16,3'nün ise memur oldukları görülmüştür. (Ay, 2005, 26)

Bizim araştırmamız da yapılan çalışmalarla çok benzerlik göstermektedir. Genelde Yaz Kuran Kurslarına katılan öğrenci ailelerinde bayanlar ev hanımı erkekler ise işçi sınıfında yoğunlaşmaktadır.

2.3. Ekonomik Açıdan Bulgular

Katılımcıları Ekonomik Düzeyi

Yaptığımız anket uygulamasının 6. 7. ve 8. soruları çocuklarını yaz kuran kurslarına gönderen ailelerin ekonomik düzeyini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu amaçla katılımcıların net gelir düzeyi, barınma/ev ve araç durumlarıyla ilgili sorular sorduk.

Ankete katılan ailelerin gelir düzeyleriyle ilgili tablo aşağıda sunulmuştur.

Tablo 6. Araştırmaya Katılanların Gelir Düzeyi

	Frekans	Yüzde
900 altı	63	18,1
900-1800	145	41,7
1800-2700	96	27,6
2700 üstü	44	12,6
Toplam	348	100,0

Tablo 6 'ya baktığımızda araştırmaya katılan ailelerin büyük çoğunluğu %41,7'lik bir oranla 900 ile 1800 arası bir gelir düzeyine sahiptir. %27,6'lık bir oran 1800 ile 2700 arası bir gelire, %12,6'lık bir oran ise 2700 ve üstü bir gelire sahip olduğunu söylemektedir.

Araştırmaya katılan ailelerin sahip olduğunuz ev kime ait sorusuna verdikleri cevap aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 7. Araştırmaya Katılanların Sahip Oldukları Ev

	Frekans	Yüzde
Kendime ait	215	% 61,8
Kira	105	% 30,2
Lojman	6	% 1,7
Yakınımızın	22	% 6,3
Toplam	348	% 100,0

Tablo 7'de araştırmaya katılan ailelerin %61,8'lik büyük bir oranla sahip olunan evin kendilerine ait olduklarını ifade etmişlerdir. %30,2 gibi bir oran kirada oturmaktadır. En az payı %6,3'lük oranla yakınımızın evinde ve %1,7'lik bir oranla da lojmanda oturuyorum diyenler oluşturmaktadır.

Ailelerin yarısından fazlası kendilerine ait bir evde oturmaktadır. Kendisine ait evde oturanların 32'si 900 altı bir gelire, 183'ü ise 900 üstü bir gelire sahiptir. Kirada oturanların 21'i 900 altı, 84'ü 900 üstü bir gelire sahiptir. Lojmanda oturanların tamamı,

6'sı da 1800-2700 arası bir gelire sahiptir. Yakınımızın evinde oturuyoruz diyenlerden 10 tanesi 900 altı, 12'si 900 üstü bir gelire sahiptir.

Bu konuda yapılan çalışmalardan birinde öğrencilerin % 85,4'ü kendine ait evde, %11,7'si kirada, %2,9'u lojmanda oturduklarını söylemişlerdir. (Ay, 2005, 27) Bayraktar'ın yapmış olduğu bir araştırmada ise öğrenci ailelerinin %82,04'ü kendine ait evde, %12,65'i kirada ve %5,3'ü de lojmanda oturduklarını söylemişlerdir. (Bayraktar, 1992, 13)

Ankete katılanların arabanız var mı sorusuna verdikleri cevap aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 8. Araştırmaya Katılanların Sahip Oldukları Araba

	Frekans	Yüzde
Evet	159	% 45,7
Hayır	189	% 54,3
Toplam	348	% 100,0

Tablo 8'de görüldüğü üzere ankete katılan örneklem %54,3'ünün arabası olmamakla birlikte %45,7'sinin arabası vardır.

Araştırmamızda katılımcıların kendine ait evi ve arabası olanların sayısı 120'dir. Bunlardan 900 altı gelire sahip olanlar 6 kişi, 900 üstünde geliri olanlar ise 114 kişidir. Kendi evi olup da arabaları olmayanların sayısı ise 94'tür.

Kirada oturup da arabası olanların sayısı 33'tür. Bunlardan 900 altı gelire sahip olanların sayısı 2 kişi, 900 üstünde geliri olanların sayısı ise 31'dir.

Lojmanda oturup da arabası olanların sayısı 4'tür ve gelir düzeyleri 1800-2700 arasındadır. Lojmanda oturup da arabası olmayanların sayısı 2'dir ve bunların da gelir düzeyleri 1800-2700 arasındadır.

Oturdukları evin yakınlarına ait olduğunu ve arabası oldukları söyleyenlerin sayısı 11'dir ve bunların hepsi de 1800-2700 arası bir gelire sahiptir. Yakınının evinde oturup

da arabası olmayanların sayısı ise 20'dir. Bunlardan 10 tanesi 900 altı bir gelire, 10 tanesi de 900 üstünde bir gelire sahiptir.

Konumuzla alakalı Çanakcı'nın yapmış olduğu doktora tezinde öğrenci velilerinin ekonomik düzeylerine belirlemeye yönelik öğrencilere ailelerinin sahip olduğu gelir durumları sorulmuştur. Verilen cevaplar incelendiğinde ailelerin %61'i 0-1000 TL arası, %28,9'u 1001-2000 arası, %10,1'i de 2001 üstü bir gelire sahip olduğu görülmüştür. (Çanakcı, 2014, 180) Başkurt'un yapmış olduğu araştırma da ise öğrencilere yöneltilen "Size göre ailenizin maddi durumu nasıldır?" sorusuna A bölgesindeki öğrencilerin %9,1'i, B bölgesindeki öğrencilerin ise %10,7'si "çok iyi" cevabını vermişlerdir. Aynı soruya "iyi" cevabını veren A bölgesindeki öğrencilerin oranı %52,4, B bölgesinde ise %37,7'dir. Maddi durumlarını "orta" olarak belirten öğrencilerin oranı A bölgesinde %33,9, B bölgesinde ise %44,1'dir. Son olarak "zayıf" diyen öğrencilerin oranı A bölgesinde %4,6, B bölgesinde ise %7,6'dır. (Baskurt, 2007, 164)

Bayraktar'ın yaptığı çalışmada ise öğrenci ailelerin geliri 750 TL'den az olanların oranı %42,44 iken, 750 ile 1.500 arası olanların oranı %36,19 ve 1500 TL'den fazla olanların oranı %23,25'tir. (Bayraktar, 1992, 12) Ay'ın yaptığı çalışmada öğrencilere ailelerinin ekonomik durumlarıyla ilgili sorulan "çok fakir, fakir, orta halli..." gibi seçenekler incelendiğinde %49,8'i orta halli, %31,6'sı iyi, %13,4'ü fakir ve %2,1'i zengin cevaplarını vermiştir. (Ay, 2005, 28)

Dikkat edilirse, yapılan araştırmaların da etkisiyle, bu güne kadar yaygın olan kanaate uygun olarak, dine yönelen ve ilgi duyan aileler arasında alt ve orta gelir düzeyine sahip olanların çoğunlukta oldukları görülür.

2.4. Eğitim Açısından Bulgular

Araştırmaya katılan örneklemin eğitim durumlarını gösteren tablo aşağıda sunulmuştur.

Tablo 9. Araştırmaya Katılanların Eğitim Düzeyi

	Frekans	Yüzde
İlkokul	157	% 45,1
Ortaokul	45	% 12,9
Lise	117	% 33,6
Üniversite	29	% 8,3
Toplam	348	% 100,0

Tablo 9'daki verileri incelediğimizde araştırmaya katılanların büyük çoğunluğunu %45,1'lik oranla ilkokul mezunları oluşturmaktadır. %33,6'lık oranla lise mezunları ikinci sırada gelmektedir. Ortaokul mezunlarının oranı ise %12,9'dur. En az oranı ise %8,3'le üniversite mezunları oluşturmaktadır.

Araştırmamıza katılan katılımcıların eğitim düzeylerine baktığımızda erkeklerin bayanlara oranla daha yüksek bir eğitim düzeyine sahip olduğunu görmekteyiz. Erkeklerin % 48'i lise, % 12'si üniversite mezunu iken, bayanların % 16'sı lise, % 5'i üniversite mezunudur. Yine erkeklerin % 29'u ilkokul, % 11'i ortaokul mezunu iken, bayanların % 63'ü ilkokul, % 16'sı ortaokul mezunudur. Babaların ilköğretim üstü öğrenim düzeyinde, annelerin ise ilköğretim düzeyinde yoğunlaştıkları görülmektedir.

Çanakcı'nın yapmış olduğu çalışmada annelerin üçte ikisi (% 64,6) ilkokul mezunuyken babaların yaklaşık yarısı (%43,6) ilkokul mezunudur. Yine annelerin %3,7'si üniversite mezunuyken babaların %13,3'ü üniversite mezunudur. (Çanakcı, 2014, 174,175) Başkurt'tun İstanbul'da yapmış olduğu araştırmada A örnekleminde annelerin %68,8'i B örnekleminde %50,1'i ilkokul mezunudur. Babaların ise A bölgesinde %47,7'si, B bölgesinde %41,7'si ilkokul mezunudur. Aynı araştırma da A ve B örnekleminde üniversite mezunu annelerin oranı (A bölgesinde %2,2; B bölgesinde %3,1) babalara oranla (A bölgesinde %4,8; B bölgesinde %11,9) daha düşüktür. (Baskurt, 2007, 159-160)

Bayraktar'ın konuyla ilgili yaptığı bir araştırmada ilkokul mezunu annelerin oranı %44,49 iken babaların oranı %53,87'dir. Lise ve yüksekokul mezunu annelerin oranı %3,16 iken babaların %11,83 oranında olduğu görülmüştür. (Bayraktar, 1992, 10) bu konuda Türkiye genelinde yapılan bir çalışmada ilkokul mezunu annelerin oranı %36

iken babaların oranı %45,1'dir. Lise ve üniversite mezunu annelerin oranı %1,9 iken babaların oranı da %13,8'dir. Yapılan bu çalışmalar bizim araştırmamızdaki sonuçlarla benzerlik göstermektedir.

Araştırmamızda da ailelerin çoğunluğunun ilkokul mezunu olduğunu görmekteyiz. Bunu lise mezunları takip etmektedir. En az katılımı ise üniversite mezunları oluşturmaktadır. Dolayısıyla ulaşılan verilerden hareketle eğitim düzeyi yüksek olan aileler arasında çocuklarını yaz kuran kurslarına gönderme oranının da düştüğünü, eğitim düzeyi düşük olan ailelerde ise çocuklarını yaz kuran kurslarına gönderme oranının yükseldiğini görüyoruz. Bu sonuçlar, Türkiye'de eğitim düzeyi ile dine ilgi arasındaki ilişki konusunda bu güne kadar yapılmış olan çok sayıdaki araştırmanın sonuçlarıyla ve bu konudaki genel kanaatle de uyum içindedir. Özellikle, Türk eğitim sisteminde yakın döneme kadar anti-teist bir yaklaşımın hakim olması eğitim sistemi içerisinde uzun süre kalan, özellikle de üniversite eğitimi gören kişiler arasında din karşıtı olmasa bile, dine ilgisiz kalan bir tutum ortaya çıkarmaktadır.

Araştırmaya katılanların ilk dini bilgilerin oluşmasında faydalandığınız en etkili kaynak hangisidir sorusuna verdikleri cevapla ilgili tablo aşağıda sunulmuştur.

Tablo 10. Araştırmaya Katılanların İlk Dini Bilgilerinin Oluşmasında En Etkili Olan Kaynak

	Frekans	Yüzde
Aile	188	% 54,0
Cami	124	% 35,6
Arkadaş	12	% 3,4
Okul	18	% 5,2
İhl	6	% 1,7
Toplam	348	% 100,0

Tablo 10'da görüldüğü üzere araştırmaya katılanların ilk dini bilgilerinin oluşmasında en çok faydalandıkları kaynak %54,0 gibi büyük bir oranla aile gelmektedir. %35,6'sı camiden faydalandığını söylerken, %5,2'si okul olduğunu söylemektedir. %3,4 oranla arkadaş çevresi, %1,7'yle de imam hatip lisesi en az oranı oluşturmaktadır.

Aile bir çocuğun gelişimi, kendini topluma adapte edebilmesi ve sosyal bir birey olabilmesi için en önemli kurumdur. Çünkü doğumuyla birlikte fiziki ve manevi güçsüzlüğe sahiptir. Çocuk bu güçsüzlüğünü ve dahası hayata dair ilk anlamlandırmalarını ailesiyle birlikte aşmaya başlar. Burada ailenin en önemli işlevi eğitimidir. Ailenin çocuğa vereceği eğitim sayesinde çocuk kendini hayata ve topluma adapte etmeye çalışır. Bu çerçevede çocuğun dini eğitimi noktasında da aile büyük bir önem arz eder. Araştırmamızda bunu görmekteyiz. Tabloya baktığımızda katılımcıların büyük bir çoğunluğu, %54'ü ilk dini bilgilerin oluşmasında en çok faydalandıkları kaynak olarak aileyi göstermişlerdir.

Dini bilgilerin öğrenilmesinde aileyle birlikte cami de önemli fonksiyonlar icra eder. Ailelerin çocukların dini bilgileri öğrenmesinde başvurduğu en önemli kurumlardan biridir cami. Özellikle yaz döneminde açılan yaz kuran kurslarına yoğun talebin olduğu görülmektedir. Camide verilen eğitimin planlı ve programlı olması, dini bilgilerin işin ehli görevliler tarafından verilmesi bu kursları aileler tarafından cazip kılmaktadır. Dolayısıyla dini bilgilerin öğrenilmesi noktasında cami en önemli kaynaktır. Nitekim tabloya baktığımızda katılımcıların %35,6'sı ilk dini bilgilerin oluşmasında en çok faydalandıkları kaynak olarak camiyi göstermişlerdir.

Okul kişinin eğitimi noktasında vazgeçilmez bir kurumdur. Kişi okulda aldığı eğitimle birlikte yaşamını şekillendirir. Ama dini bilgi noktasında okulun biraz daha arka planda kaldığını tabloya baktığımızda görürüz. Tabloda ilk dini bilgilerin oluşmasında okul etkili olmuştur diyenler oranı %5,2'dir. Yine imam hatip lisesi diyenlerin oranı da % 1,7'dir. Burada çeşitli sebepler olduğu muhakkaktır. Çocuğun okula başlama zamanına kadar dini bilgilerle ailede veya camide tanışmış olması, okullarda din derslerinin az olması ve gerekli verimin alınamaması bu sebeplerden birkaçı olarak örnek gösterilebilir.

2.5. Sosyo-Kültürel Açından Bulgular

Araştırmaya katılanların ailede kimlerle birlikte yaşıyorsunuz sorusuna verdikleri cevap aşağıdaki tablo da sunulmuştur.

Tablo 11. Araştırmaya Katılanların Ailede Kimlerle Birlikte Oturduğu

	Frekans	Yüzde
Eşim, çocuklarım ve ben	285	% 81,9
Eşim, çocuklarım, ben ve büyük anne-baba aynı daire	41	% 11,8
Eşim, çocuklarım, ben ve büyük anne-baba aynı bina	22	% 6,3
Toplam	348	% 100,0

Tablo 11'deki verilere baktığımızda araştırmaya katılanların %81,9 gibi çok büyük bir oranla eş ve çocuklarla birlikte oturduklarını ifade etmişlerdir. %11,8'i eş, çocuk ve büyük ebeveynlerle birlikte aynı dairede, %6,3'ü de aynı binada oturduklarını söylemişlerdir.

Günümüzde toplumsal ve sosyal hayatı etkileyen en önemli gelişmelerden biri modernleşmedir. Modernleşmeyle birlikte sosyal hayatta birçok değişiklik meydana gelmiştir. Meydana gelen değişimlerden en çok etkilenen kurumlardan birisi de aile olmuştur. Özellikle ailenin yapısında geleneksel geniş aileden çekirdek aile yapısına doğru bir dönüşüm yaşanmıştır. Geleneksel geniş aileden çekirdek aileye geçişteki değişimlerden belki de en önemlisi ailenin küçülmesi olmuştur. Nitekim geleneksel geniş aileler büyük anne-baba erkek çocuklar eşleri ve çocukları şeklinde üç nesli aynı çatı altında yaşadığı bir yapıya sahipken çekirdek aile anne-baba ve evlenmemiş çocuklar şeklinde sayıca daha da küçük bir yapıya sahiptir. Araştırmamıza baktığımızda ise çekirdek aile yapısına sahip ailelerin çoğunlukta olduğunu görürüz. Araştırmamıza katılanların %81,9'u evde eşi, kendi ve çocuklarıyla birlikte oturduklarını söylemiştir. Yani çekirdek aile yapısının hakim konumda olduğunu görüyoruz.

Eşi, çocuğu, kendi ve büyüklerle birlikte aynı dairede oturanların oranı % 11,8'dir. Yani bu kişilerde geleneksel aile yapısı hakimdir. Bu da bize her ne kadar günümüzde çekirdek aile yapısına doğru bir dönüşüm olsa da geleneksel ailelerin de az da olsa var olduğunu göstermektedir. Yine eş, çocuk, ben ve büyükler aynı binada oturuyoruz diyenler oranı da %6,3'le en az kısmı oluşturmaktadır.

Ankete katılan ailelerin, çocuklarının yetiştirilmesiyle en fazla kim ilgileniyor sorusuna verdikleri cevaplarla ilgili tablo aşağıda sunulmuştur.

Tablo 12. Araştırmaya Katılanlarından Çocukların Yetiştirilmesinde En Fazla Kimin İlgilendiği

	Frekans	Yüzde
Ben	80	% 23,0
Eşim	74	% 21,3
Eşim ve ben	188	% 54,0
Dede nine	6	% % 1,7
Toplam	348	% 100,0

Tablo 12’de görüldüğü üzere araştırmaya katılanların yarısından fazlası %54,0’lük bir oranla eşim ve ben seçeneğini işaretlemişlerdir. % 23’ü ben, %21,3’ü eşim, %1,7’si de dede ve nine olduğunu ifade etmişlerdir.

Aile, çocuğun sosyal etkileşiminin ve gelişiminin başladığı yerdir. Yani çocuğun sosyalleşmesinde ailenin rolü çok büyüktür. Çünkü çocuğun kişiliği ilk olarak burada şekillenmekte ve ailenin sahip olduğu sosyo-kültürel yapı çocuğun sosyalleşmesinde belirleyici olmaktadır. Aile içinde ise en büyük görev anne-babaya düşmektedir. Ailede çocuğun en çok örnek aldığı, kendisine en yakın hissettiği kişiler genellikle anne-babalardır. O yüzden anne-babanın çocuklarına yeteri kadar vakit ayırıp ilgi alaka göstermeleri, çocuğun gelişimini ve gelecek yaşamını derinden etkileyeceği muhakkaktır.

Tabloya baktığımızda çocuk yetiştirmede en fazla ilginin anne-babaya ait olduğunu görürüz. Araştırmamıza katılan katılımcılara baktığımızda çocukla ilgilenmede karı-koca birlikte hareket ediyoruz diyenlerin oranının %54 olduğunu ve çoğunluğu oluşturduklarını görmekteyiz.

Çocuğun yetiştirilmesinde en fazla ‘ben’ ilgileniyorum diyenlere baktığımızda 80 kişiden 6’sı erkek 74’ü bayandır. En fazla ‘eşim’ ilgileniyor diyen 74 kişiden ise 5’i kadın 69’u erkektir. Bu da bize ailede çocuk yetiştirmede en çok ilginin anneye ait olduğunu gösterir. Sadece bayanların değil erkeklerin de böyle düşündüğünü verileri

incelediğimizde görürüz. Burada en büyük etken hiç şüphesiz bayanların çalışmayıp ev hanımı olmaları ve çocuklarla daha çok vakit geçirme fırsatına sahip olmalarıdır.

Çocuğun yetiştirilmesinde en fazla ‘dede ve nine’ ilgileniyor diyenlerin çok az olduğunu tabloya baktığımızda görürüz. Burada da birçok etken olmakla birlikte ailelerin çoğunluğunun çekirdek bir yapıda olmaları en göze çarpan nedendir. Çünkü çekirdek ailede büyüklerin bulunmaması, sadece anne-baba ve çocuklardan oluşması, büyüklerin torunlarından uzak kalması ve dolayısıyla da bu da büyüklerin torunlarıyla vakit geçirme, onlarla ilgilenme noktasında pasif kalmalarına neden olmuştur.

Araştırmaya katılan ailelerin, ailenizde dini konularla ilgili bilgilerinizi en fazla hangi kaynaktan sağlıyorsunuz sorusuna verdikleri cevaplar aşağıda sunulmuştur.

Tablo 13. Araştırmaya Katılanların Dini Bilgileri En Fazla Hangi Kaynaktan Sağladığı

	Frekans	Yüzde
TV internet	44	% 12,6
Büyüklerden	36	% 10,3
Din görevlileri	127	% 36,5
Cemaat	29	% 8,3
Kitap	112	% 32,2
Toplam	348	% 100,0

Tablo 13’teki verileri incelediğimizde ankete katılan ailelerin %36,5’i ilk dini bilgilerin oluşmasında en etkili kaynak olarak din görevlilerini göstermektedir. %32,2 ile kitap seçeneği ikinci sırada gelmektedir. %12,6’sı televizyon-internet, %10,3’ü büyükler, %8,3’ü ise cemaat seçeneğini işaretlemişlerdir.

Geçmişten günümüze dini konularda halkımızın genellikle başvurduğu ilk mercii cami ve din görevlileridir. Çünkü dini konularda en sağlam bilginin din görevlileri tarafından sağlanacağı anlayışı hâkimdir. Dolayısıyla güvenilir ve sağlam dini bilgilerin öğrenilmesinde din görevlileri önemli bir kaynaktır. Nitekim araştırmamızda da bunu görmekteyiz. Ayrıca yaz döneminde D.İ.B. tarafınca düzenlenen yaz kuran kursları birçok çocuğun dini bilgilerle ilk kez tanışması açısından önemlidir. Ailelerin büyük çoğunluğu çocuklarını bu kurslara yönlendirmektedir. Netice itibarıyla ilk dini bilgilerin

öğrenilmesinde din görevlilerinin yeri yadsınmaz. Araştırmamızda da %36,5'lik bir kısım ilk dini bilgilerin oluşmasında en etkili kaynak olarak din görevlilerini göstermiştir.

Araştırmamızda en fazla yararlanılan kaynaklardan ikincisi kitaptır. Yapılan araştırmalar Türkiye'de kitap okuma oranının dünyanın gerisinde kaldığını göstermektedir. 2013 yılında TÜİK tarafından yapılan "Türkiye Okuma Kültürü Haritası" adlı çalışmadaki verileri incelediğimizde Türkiye'de kitap okuma oranı yılda 7,2'dir.¹ Bu rakamlar bize kitap okuma konusundaki yetersizliğimizi göstermektedir. Aynı araştırmada tür olarak dini kitap okuma oranı edebiyat türünden sonra %18,3'lük bir oranla ikinci sırada gelmektedir. Ama araştırmamızda dini meselelerde kitaba başvuranların sayısının yüksek olduğunu görmekteyiz. Katılımcıların %32,2'si ilk dini bilgilerin oluşmasında kaynak olarak kitabı göstermişlerdir. Her ne kadar kitap okuma konusunda istenilen seviyede olunmasa da dini konularda kitaba başvuranların sayısı hiçte azımsanamaz.

Modern hayatın getirmiş olduğu ve hayatımızda da vazgeçilmezler arasına giren yeniliklerden biri de teknoloji alanındaki gelişmelerdir. Artık özellikle televizyon ve internet sayesinde herkes dünyadaki gelişmeleri takip edebilen, bilgilere kolayca erişebilen bir noktaya gelmiştir. Araştırmamıza katılanlardan %12,6'sı da ilk dini bilgilerin oluşmasında kaynak olarak televizyon ve interneti göstermiştir. Genelde teknolojik araçların kullanımı yüksek olmakla birlikte dini bilgiye erişmede bu araçların kullanımının çok da yüksek olduğunu söyleyemeyiz.

İlk dini bilgilerin oluşmasında en fazla yararlanılan kaynaklarda büyüklerin ve cemaatin etkisi olmakla birlikte bunların azınlığı oluşturduğunu görürüz.

Araştırmaya katılan ailelerin, çocuklarınızla zaman geçirme sıklığınız nasıldır sorusuna verdikleri cevap aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

---

¹ <http://www.kygm.gov.tr/Eklenti/55,yoneticisi-ozetipdf.pdf?1>

Tablo 14. Araştırmaya Katılanların Çocuklarla Zaman Geçirme Sıklığı

	Frekans	Yüzde
Hiç	10	% 2,9
Az	74	% 21,3
Normal	145	% 41,7
Çok	119	% 34,2
Toplam	348	% 100,0

Tablo 14'ü incelediğimizde ailelerin %41,7'si çocuklarıyla normal düzeyde vakit geçirdiklerini, %34,2'si çok zaman geçirdiklerini söylemişlerdir. %21,3'ü az vakit, %2,9'u ise hiç vakit geçirmediğini ifade etmişlerdir.

Günümüzde modern hayatın getirmiş olduğu yeniliklerle birlikte aile içi rollerde de değişiklikler meydana gelmiştir. Bunlardan en önemlisi hiç şüphesiz kadınların iş hayatına atılması ve cinsler arası eşitliğin artışıdır. Kadın modernleşmeyle birlikte sosyal hayatta daha aktif duruma gelmiş, ev dışına çıkarak çalışmaya başlamıştır. Bu durum kadınlar için olumlu bir gelişme gibi görülse de birçok olumsuzlukları da beraberinde getirmiştir. Bu olumsuzluklardan çocuklar için belki de en önemlisi kadınların çalışmasıyla eve ayırdıkları zamanın azalmış olması ve özellikle çocukların kreşlere, bakıcılara bırakılma durumunun ortaya çıkmış olmasıdır. Araştırmamıza bakacak olduğumuzda farklı bir tabloyla karşılaşmaktayız. Her ne kadar çekirdek aile yapısına sahip ailelerin fazla olduğu görülse de araştırmamızda çalışan bayanların azlığı dikkat çeker. Nitekim tablo 3'te de gördüğümüz üzere araştırmamıza katılan 174 bayandan sadece 22'si çalışmakta olup geri kalan 152 bayan ise ev hanımıdır. Tablo 14'te de çocuklara normal ve çok zaman ayırıyorum diyen bayanların sayısı erkeklere oranla çok yüksektir ve bu bayanların 144'ü de ev hanımıdır. Hiç vakit ayıramıyorum diyen bayan olmamıştır. Az ilgileniyorum diyen 14 bayanın ise 6'sı çalışmakta olup, 8'i ise ev hanımı olduğunu söylemektedir.

Çocukların toplumsallaşma sürecinde ailede kendisine en yakın üyeyi örnek almaya çalıştığı, genelde de bu kişinin baba olduğu yapılan araştırmalarda ortaya konmuştur. Ne var ki günümüzde babanın bu konuda ilgisiz kaldığı bunun yerine annenin daha etkili olduğu görülmektedir. Burada bayanların ev hanımı olması ve çocuklarla devamlı iç içe olması buna karşın erkeklerin çalışıyor olması ve çocuklarla yeterli vakit

geçirememesi hiç şüphesiz büyük bir etkidir. Çocuklarla vakit geçirme noktasında erkeklerin bayanlara oranla yetersiz kaldığını araştırmamızda gözlemlemekteyiz. Çocuklarla hiç vakit geçiremiyorum diyen 10 kişi de erkektir. Yine çok vakit geçiriyorum diyenlerin bayanların sayısı 98 iken erkeklerin sayısı 21'dir. Bu durum bir daha annelerin çocukların eğitiminde, bu arada din eğitiminde daha etkili olduklarını göstermektedir.

Araştırmaya katılan ailelerin, dini program ve etkinliklere katılma sıklığının nedir sorusuna verdikleri cevaplar aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 15. Araştırmaya Katılanların Dini Etkinliklere Katılma Sıklığı

	Frekans	Yüzde
Katılmıyorum	39	% 11,2
Az katılıyorum	145	% 41,7
Katılıyorum	122	% 35,1
Çok katılıyorum	42	% 12,1
Toplam	348	% 100,0

Tablo 15'te araştırmaya katılan ailelerden %41,7'sinin dini etkinliklere az katıldığını görmekteyiz. %35,1'inin normal düzeyde katıldıklarını, %12,1'inin çok katıldığını, %11,2'sinin ise hiç katılmadığını tabloya baktığımızda görmekteyiz. Dolayısıyla çocuklarını yaz kuran kurslarına gönderen ailelerin dini etkinliklere kayıtsız olmadıklarını söyleyebiliriz.

2.6. Dindarlık Açısından Bulgular

16., 17., 18., 19., ve 20. sorularda çocuklarını yaz kuran kurslarına gönderen ailelerin dindarlık düzeylerini belirlemeye yönelik sorular sorduk. Sorduğumuz sorularla bir taraftan kişilerin kendilerinin dindarlık düzeyiyle ilgili öznel algılarını, diğer taraftan da dinin gereklerini hangi ölçüde yerine getirdikleriyle ilgili kriterlerden hareketle objektif görünümü ortaya koymaya çalıştık. Araştırmaya katılan ailelerin, kendinizi ne kadar dindar birisi olarak görüyorsunuz sorusuna verdikleri cevaplar aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 16. Araştırmaya Katılanların Dindarlık Düzeyi

	Frekans	Yüzde
Değil	5	% 1,4
Az dindar	54	% 15,5
Dindar	230	% 66,1
Çok dindar	59	% 17,0
Toplam	348	% 100,0

Tablo 16’da ankete katılan ailelerin büyük çoğunluğu %66,1’lik oranla dindar olduklarını ifade etmektedirler. %17,0’si çok dindar olduğunu, %15,5’i az dindar olduğunu söylemektedir. %1,4’ünün ise dindar olmadığını görmekteyiz.

Araştırmamıza baktığımızda İslam dinine mensup katılımcıların dindarlık düzeylerinin yüksek olduğunu görürüz. Katılımcılardan dindarım ve çok dindarım diyenler oranı %83,1’le büyük çoğunluğu oluşturmaktadır. Az dindarım diyenler 54 kişi, dindar değilim diyenler ise sadece 5 kişidir.

Araştırmaya katılan ailelerin, İslam dininin getirmiş olduğu inançlara hangi ölçüde inanıyorsunuz sorusuna verdikleri cevaplar aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 17. Araştırmaya Katılanların İnanç Düzeyi

	Frekans	Yüzde
Az inanıyorum	11	% 3,2
İnanıyorum	90	% 25,9
Çok inanıyorum	247	% 71,0
Toplam	348	% 100,0

Tablo 17’de görüldüğü üzere araştırmaya katılanların çok büyük bir oranı %71,0’i İslam dininin getirmiş olduğu esaslara çok inandıklarını ifade etmişlerdir. %25,9’u normal düzeyde inandığını, %3,2’si ise az inandıklarını söylemişlerdir.

Dindarlığın göstergelerinden biri inanç boyutudur. Bilindiği üzere her dinin getirmiş olduğu belli bir inanç sistemi vardır. Her dindar mensubu olduğu dinin inanç sistemini, ilkelerini ve muhtevasını bilmekle yükümlüdür. Dolayısıyla birey veya gruplar mensubu olduğu dinin inanç sistemlerinin ne olduğunu bilir, onları benimser ve ona göre hayatını düzenlemeye çalışır. Günlük yaşamlarında da bu inanç ve bu inancın getirmiş olduğu kurallar ve prensipler çerçevesinde hareket ederler. Araştırmamıza baktığımızda katılımcıların büyük bir kısmı %71'i İslam dininin getirmiş olduğu inançlara çok inandıklarını ifade etmişlerdir. Yine inanıyorum diyen 90 kişi, az inanıyorum diyen ise 11 kişidir. Neticede tabloya baktığımızda katılımcıların inanç düzeylerinin yüksek olduğunu görürüz.

Araştırmamızda İslam dininin getirmiş olduğu inançlara inanmıyorum diyen hiçbir kimse olmamıştır. Bu da katılımcıların hepsi az ya da çok İslam inancını benimsediğini gösterir. Zaten inanmıyorum diyen bir kimse İslam dininden çıkmış olur ki, tabloya baktığımızda böyle bir durumla karşılaşmamaktayız.

Araştırmaya katılan ailelerin, İslam dininin emretmiş olduğu ibadetleri hangi ölçüde yaparsınız sorusuna verdikleri cevaplar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 18. Araştırmaya Katılanların İbadetleri Yapma Düzeyi

	Frekans	Yüzde
Yapmam	5	% 1,4
Az yaparım	63	% 18,1
Yaparım	214	% 61,5
Çok yaparım	66	% 19,0
Toplam	348	% 100,0

Tablo 18'deki veriler incelendiğinde araştırmaya katılan ailelerin yarıdan fazlası %61,5'le yaparım seçeneğini işaretlemişlerdir. %19,0'u çok yaparım demiştir. %18,1'i az yaptığını, %1,4'ü ise yapmadığını söylemektedir.

Dindarlığın boyutlarından bir diğeri de ibadet boyutudur. Dinlerin mensuplarından yerine getirmelerini istediği birtakım uygulamalar vardır. Bunlar dinin ibadet ve davranış boyutlarını oluşturur. Mesela İslam açısından baktığımızda namaz, oruç, zekât,

hac vs. gibi ibadetler bu boyutun içine girer. Araştırmamıza baktığımızda katılımcıların genel itibariyle İslam'ın getirdiği ibadetleri büyük bir ölçüde yaptıkları görülür. Yaparım ve çok yaparım diyenlerin oranı %80,5'tir ve bu da onların ibadetler konusunda duyarlı olduklarını gösterir. Yapmam diyenler 5 kişiyle çok azdır. Az yaparım diyenler ise 63 kişidir.

Ailelerin ibadetleri yapıp yapmaması çocukları da etkileyen bir etkidir. Çocuğun ilk öğrenmelerinin ailede gerçekleştiğini düşündüğümüzde ailenin dinle ilgili yapıp etmeleri çocuk üzerinde büyük bir etki bırakır. Çünkü kişiliğinin oluşmaya başlamasında, sosyalleşmesinde çocuk ailedeki üyeleri örnek alır. Onların yapmış olduğu hareketleri devamlı izler. Dine dair yapılan uygulamalara, pratiklere küçük yaşta bir anlam veremese de onlar gibi yapmaya çalışır. Mesela namaz kılan birinin ne yaptığını pek anlamaz ama merak eder ve onun gibi yapmaya çalışır. Böylelikle ailede görmüş olduğu uygulamalar beyninde yer eder ve böylelikle de dini sosyalleşmesi gelişir. Ayrıca ailede annenin de ayrı bir yeri vardır. Çünkü anne zamanın büyük bir kısmını çocukla birlikte geçirmektedir. Nitekim araştırmamızda ibadetleri çok yaparım diyenlerin 36'sı bayan ve ev hanımıdır, yine ibadetleri yaparım diyenlerin 111'i bayandır ve 97'si ev hanımıdır. Dolayısıyla büyük çoğunluğu ev hanımı olan bayanların ibadetlerini yapması ve çocukların da bundan etkilenmemesi düşünülemez. Sonuç itibariyle aile bireylerinin ibadetleri yerine getirmesi çocuğun dini gelişimi açısından çok büyük önem arz eder.

Ankete katılan ailelerin, dini konularda kendinizi hangi ölçüde bilgili buluyorsunuz sorusuna verdikleri cevaplar aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 19. Araştırmaya Katılanların Dini Bilgi Düzeyi

	Frekans	Yüzde
Bilgili değilim	7	% 2,0
Az bilgiliyim	118	% 33,9
Bilgiliyim	199	% 57,2
Çok bilgiliyim	24	% 6,9
Toplam	348	% 100,0

Tablo 19'a baktığımızda araştırmaya katılanların yarısından fazlası %57,2'si normal düzeyde bilgili olduklarını söylemektedir. %33,9'u az bilgili, %6,9'u ise çok bilgili olduğunu ifade etmektedir. An az payı %2,0'lik bir oranla bilgili değilim diyenler oluşturmaktadır.

Dindarlığın boyutlarından biri de dini bilgi boyutudur. Her dinin mensupları, inancının temel öğretilerini ve kutsal metinlerinin bilmek ve ona güvenmek düşüncesinde olur. Bu dindarlığın dini bilgi boyutunu oluşturur. Ailelerin sahip olduğu dini bilgi düzeyinin hiç şüphesiz çocuklar üzerinde büyük bir etkisi vardır. Çocukların doğumuyla başlayıp topluma katılma sürecine kadar her konuda en büyük destekçisi olan aile üyeleri çocuğun dini gelişiminde de belirgin bir rol oynar. Dini gelişimin birinci planda gerçekleştiği yerin aile, aile içinde de anne baba olduğunu tablo 10 ve 12'deki verileri incelediğimizde de görmüştük. Bu nedenle çocuğun dini kişiliğinin gelişmesinde ailenin, aile içinde de anne-babanın sahip olduğu dini bilgi düzeyi önemlidir. Tabloya baktığımızda ailelerin dini bilgi düzeylerinin orta seviyenin üstünde olduğunu görürüz. Bilgiliyim ve çok bilgiliyim diyenlerin oranı %64,1'dir. Bu da katılımcıların yarısından fazlasının dini bilgi düzeylerinin iyi olduğunu gösterir.

Katılımcılardan dini bilgi düzeyi az olanların oranı %33,9 ile hiçte azımsanmayacak çokluktadır. Hiç bilgili değilim diyenlerin oranı %2'dir. Yani bu kişiler kendilerini dini bilgi açısından yetersiz görmektedirler. Gerek dini bilgisi yeterli olan gerekse yeterli olmayan aileler çocuklarının dini gelişimlerinin en yüksek seviyede olmasını ister. Bunun için kendi yeterliliğinin yanında bürokratik örgütlerden yardım alırlar. Bu noktada yararlandıkları kurumların başında ise cami gelir. Tablo 10'da da gördüğümüz gibi katılımcıların ilk dini bilgilerin oluşmasında en çok yararlandıkları kaynakların ikinci sırasında cami gelmektedir. Yine tablo 13'te ailelerin dini bilgilerini en çok dini görevlilerinden sağladığını görmüştük. Neticede de bu ailelerin, çocuklarının dini bilgi ve gelişimlerini sağlamada cami ve din görevlilerinden yardım almamaları düşünülemez. En nihayetinde ailelerin sahip olduğu dini bilgi düzeyi çocukların dini gelişiminde ve onların yaz kuran kurslarına gönderilmesinde önemli bir etkidir.

Ankete katılan ailelerin, günlük yaşamınızı düzenlerken İslam'ın emir ve yasaklarını hangi ölçüde dikkate alırsınız sorusuna verdikleri cevaplar aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 20. Araştırmaya Katılanların Emir ve Yasaklara Uyuma Düzeyi

	Frekans	Yüzde
Dikkate almam	2	% 0,6
Az dikkate alırım	37	% 10,6
Dikkate alırım	217	% 62,4
Çok dikkate alırım	92	% 26,4
Toplam	348	% 100,0

Tablo 20'ye göre araştırmaya katılan ailelerin %62,4'ü günlük yaşamda İslam'ın emir ve yasaklarını dikkate aldığını ifade etmişlerdir. %26,4'ü çok dikkate aldığını, %10,6'sı az dikkate aldığını söylemiştir. Dikkate almam diyenlerin oranı ise %0,6'dır.

Ailelerin emir ve yasakları dikkate alması çocuklara da örnek teşkil etmesi ve dini kişiliğinin olgunlaşması bakımından önem teşkil eder. Tabloya baktığımızda ailelerin büyük çoğunluğunun günlük yaşamlarını düzenlerken İslam'ın getirdiği emir ve yasakları dikkate aldığı görülür. Dikkate alırım diyenlerin sayısı 309, az dikkate alırım diyenlerin sayısı 37 ve hiç almam diyenlerin sayısı ise 2'dir.

Araştırmamıza katılan ailelerin dindarlık düzeylerinin çocuklar üzerinde de etkili olacağı muhakkaktır. Çünkü çocuğun kişiliğinin ailede şekillendiğini göz önünde bulundurursak ailenin sahip olduğu dindarlık çocuklarına da yansımacaktır. Dolayısıyla ailelerin sahip olduğu dindarlığı çocuklarında da görmek istemesi ve bunun içinde çocuklarının dini konularda gelişmesini sağlayacak bürokratik örgütlerden yardım alması gayet doğaldır. Nitekim yaz kuran kursları bu noktada aileler tarafından çokça tercih edilen en önemli bürokratik örgütlerden biri olmuştur.

2.7. Çocuklarını Yaz Kur'an Kurslarına Gönderme Nedeni Ve Beklentisiyle İlgili Bulgular

Araştırmaya katılan katılımcıların, çocuğunuzu yaz kuran kursuna neden gönderiyorsunuz sorusuna verdikleri cevaplar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 21. Araştırmaya Katılanların Çocuklarını Yaz Kuran Kurslarına Gönderme Sebebi

	Frekans	Yüzde
Eşim istediği için	9	% 2,6
Ben istediğim için	10	% 2,9
Hem eşim hem de ben istediğim için	250	% 71,8
Tanıdık büyüklerimiz istediği için	12	% 3,4
Çocuk kendisi istediği için	67	% 19,3
Toplam	348	% 100,0

Tablo 20'e göre araştırmaya katılanların büyük bir çoğunluğu %71,8'i hem eşim hem de ben istediğim seçeneğini işaretlemişlerdir. %19,3'ü çocuk kendi istediği için gönderdiklerini ifade etmişlerdir. %3,4'ü tanıdık büyükler istediği için, %2,9'u ben istediğim için, %2,6'sı da eşim istediği için şikkını işaretlemişlerdir.

Yaz kuran kursları yaz döneminde D.İ.B. tarafından yürütülen, Kur'an-ı Kerim ve dini bilgileri öğrenmek amacıyla, cami, kuran kursları ve belirlenen mekânlarda açılan kurslardır. Ailelerin büyük bir kısmı, çocuklarının dini gelişimleri için bu kurslara son derece önem vermektedir. Tabloya baktığımızda aileler çocuklarını en çok kendi istedikleri için bu kurslara göndermektedir. Anne-baba istediği için diyenlerin oranı %71,8 gibi büyük bir çoğunluğu oluşturmaktadır. Bu bize çocuklarının kursa gönderilmesinde ortak kararların öncelikli geldiğini gösterir.

Kursa göndermede ikinci sırada çocuk kendi istediği için seçeneği gelmektedir. Bu aileler çocuklarının yaz kuran kurslara gitmesinde çocukların kendi tercihlerini ön planda tutmaktadır. Çocuklar kendi istiyor diye kursa gönderen ailelerin oranı %19,3'tür.

Eşim istediği için gönderiyorum diyenlere baktığımızda bunların 8’i erkek, 1’i bayandır. Yine ben istediğim için gönderiyorum diyenlere baktığımızda da bunların 2’si erkek, 8’i bayandır. Yani çocukları kursa göndermede bayanların erkeklere oranla daha istekli olduğu görülmektedir. Son olarak büyükler istediği için kursa gönderenlerin oranı da %3,4’tür.

Bayraktar’ın yapmış olduğu bir çalışmada öğrencilerin Kuran kursuna kendi istekleriyle mi, yoksa başkalarının isteğiyle mi geldiğini öğrenmek gayesiyle “Kursa gelmeniz nasıl gerçekleşti” şeklinde düzenlenen soruya verdikleri cevaplara göre deneklerin %72,54’ü kendi isteğiyle, %26,23’ü aile isteğiyle kursa geldiklerini belirtmiştir. (Bayraktar, 1992,29) Başkurt’un İstanbul’da yapmış olduğu çalışmada ise deneklere yöneltilen “kursu katılmanızı kim istedi” sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde A bölgesinde %81,7’si kendi isteğiyle, %12,2’si anne ve babasının isteğiyle; B bölgesinde %62,9’u kendi isteğiyle, %29,1’i anne ve babasının isteğiyle katıldıklarını ifade etmişlerdir. (Baskurt, 2007, 165) Bu çalışmalar incelendiğinde çocukların kendi tercihleri daha ön planda olduğu bizim çalışmamızda ise anne-baba tercihlerinin daha ön planda olduğunu görmekteyiz.

Araştırmaya katılan ailelerin, sizce yaz kuran kursunun çocuğunuza en fazla hangi yönden katkısı olur sorusuna verdikleri cevaplar aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 22. Araştırmaya Katılanların Göre Yaz Kur’an Kurslarının Çocuklara En Fazla Hangi Yönden Katkı Sağlayacağı

	Frekans	Yüzde
Kuran öğrenmesi	94	% 27,0
Dini bilgiler öğrenmesi	129	% 37,1
Ahlaklı bir kişiliğe sahip olması	109	% 31,3
Boş zamanı değerlendirme	15	% 4,3
Cevapsız	1	% 0,3
Toplam	348	% 100,0

Tablo 22’de ailelerin %37,1’i dini bilgileri öğrenmesi için,%31,3’ü de ahlaklı bir kişiliğe sahip olması için kursun faydalı olacağını söylemiştir. %27,0’si kuran öğrenmesi için, %4,3’ü ise boş zamanlarını değerlendirmesi için gönderdiklerini ifade etmişlerdir. %0,3’ü ise bu soruyu cevapsız bırakmıştır.

Yaz kuran kursların çocuğun dinsel gelişimi açısından ailelerin en çok tercih ettiği kurumların başında gelmektedir. Bu kurslarda İslam diniyle ilgili bilinmesi gerekli olan şeylerin tümü kuran, dini bilgiler, ahlak vs. gibi konular ele alınmaktadır. Bu nedenle çocukların dini kişilik ve gelişimlerinin oluşması adına bu kurslar aileler için vazgeçilmez bir unsur olmaktadır.

Çocuğun dini bilgileri öğrenebileceği yer ilk planda aile ortamıdır. Ailelerin sahip olduğu dini bilgi düzeyi çocuklara verilecek dini eğitimde büyük önem arz eder. O nedenle aileler dini bilgiye yeterli düzeyde hakim olmalı ki bunları çocuklarına da aktarabilsin. Ne var ki tablo 19’da da gördüğümüz üzere araştırmamızda katılımcıların %33,9’u dini bilgi düzeylerinin az olduğunu ifade etmişlerdir. Dolayısıyla bu boşluğu doldurmada ailelerin en çok başvurduğu yerlerin başında cami ve kuran kursları gelmektedir. Tabloya baktığımızda da ailelerin çoğu %37,1’i çocuklarını dini bilgileri öğrenme adına çocuklarını kursa göndermektedirler.

Ailenin en önemli görevlerinden bir tanesi de sahip olduğu kültürü ve değerleri gelecek nesillere aktarmaktır. Bu da çocuklara vereceği değerler eğitimiyle mümkündür. Aile, temel insani değerlerin öncelikle oluşturulacağı kurumdur. Çocuğun sevgi, saygı, dürüstlük, adalet, hoşgörü vs. gibi ahlaki erdemleri öğreneceği ilk kurumdur aile. Dolayısıyla aileler daha küçük yaşta çocuklara bu ahlaki tutum ve davranışları, dini değerleri öğretmekle sorumludur. Ayrıca ailelerin bu değerleri kendileri verdikleri gibi başlı başına bir değer kabul edilen kuran kurslarından da yardım aldıklarını görülür. Nitekim tabloya baktığımızda çocuklarının ahlaki değerleri öğrenmesi için yaz kuran kurslarına gönderen ailelerin oranı %31,3’tür. Bu da bize çocukların ahlaki kişiliğinin oluşmasında ailelerin yaz kuran kurslarından yardım aldıklarını gösterir.

Kuranı kerim İslam dininin kutsal kitabıdır. Müslüman olan herkes bu kutsal metni bilmekle sorumludur. Dolayısıyla aileler de çocuklarının kuranı kerimi okumasını, bilmesini, anlamasını isterler. Bu sebeple aileler çocuklarına kuranı kerimi kendileri

öğretecekleri gibi daha sağlam ve kalıcı olması açısından kuran kurslarından da yardım alırlar. Ayrıca hiç bilmeyen ailelerin de en önemli sığınağıdır kuran kursları. Çünkü kuranı kerim, kuran kurslarında eğitilmiş, işin ehli kişilerce planlı ve programlı bir şekilde öğretilmektedir. Bu açıdan yaz döneminde açılan yaz kuran kursları aileler için önemli bir fırsattır. Nitekim araştırmamıza baktığımızda kuranı kerimi öğrenmesi için çocuklarını yaz kuran kurslarına gönderen ailelerin sayısının 94 olduğunu görürüz. Bu azımsanmayacak bir rakam olup ailelerin bu konudaki tercihlerini göstermesi bakımından da önem arz eder.

Çocuklarını boş zamanları değerlendirme açısından yaz kuran kursuna gönderen ailelere baktığımızda bunların azlığı dikkatimizi çeker. Böyle düşünen ailelerin oranı %4,3'tür. Bu aileler çocuklarının boş zaman geçirmektense yaz kuran kurslarına gitmelerinin daha iyi olacağını ifade etmişlerdir. Araştırmamızda bu soruyu 1 kişi de cevapsız bırakmıştır.

Bu konuda yapılan çalışmalardan birinde öğrencilerin Kuran kurslarına geliş gayelerine dair sorulan bir soruda %38,3'ü kuran öğrenmiş olacağını, %26,5'i ailesinin isteğini yerine getirmiş olacağını, %7,8'i dini bilgiler öğrenmiş olacağını ifade etmiştir. (Ay, 2005, 41) Başkurt'un yaptığı araştırmada A bölgesinde %81,4'ü Kuran'ı öğrenmek için, %18,6'sı duaları öğrenmek için; B bölgesinde %85,5'i Kuran'ı öğrenmek için, B bölgesinde %14,5'i duaları öğrenmek için yaz kuran kurslarına katıldıklarını ifade etmişlerdir. (Baskurt, 2007, 167)

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bu çalışmada yaz kuran kurslarına katılan öğrenci ailelerinin sosyokültürel ve sosyoekonomik özelliklerini belirlemeye ve analiz etmeye çalıştık.

Bireyin topluma katılmasında, toplumda sosyal bir birey olarak kendini hissettirmesinde hiç şüphesiz en büyük pay aileye aittir. Çünkü hayata dair ilk öğrenmelerin gerçekleştiği yer aile ortamıdır. Ailede kişiliği oluşmaya başlayan birey zamanla da topluma kendini adapte etmektedir. Dolayısıyla bireyin yetişmesinde ailenin ve içinde bulunduğu sosyo-kültürel yapının etkisi önem arz eder.

Ailelerin sosyal, eğitim, meslek, ekonomik düzey vb. durumları onların kendi çocuklarına kazandırmayı arzu ettikleri kültür, eğitim ve genel dünya görüşünün içeriği ile ilgili tutumlarını önemli ölçüde etkilemektedir. Söz konusu faktörlerin ailelerin kendi çocuklarını yönlendirmesinde etkili olduğu birçok sosyolojik araştırmalarla da ortaya konmuştur. Yalnız toplum statik değil dinamik bir özellik arz ettiğinden söz konusu bağlantılar veya ilişkiler düzeyi de farklı faktörlerin etkisiyle değişebilmektedir. Mesela günümüzde bu faktörlerden birisi modernleşmedir. Modernleşmeyle birlikte ailenin yapısında aile içi ilişkilerde farklılaşmalar ortaya çıkmıştır. Ailenin büyüklüğü, aile içindeki rollerin değişmesi özellikle kadının iş hayatına atılması modernleşmenin aile üzerindeki etkilerinden bazılarıdır. İşte biz de bu faktörler çerçevesinde ailelerin sahip olduğu sosyo-kültürel yapıların çocukları yaz kuran kurslarına göndermedeki etkisini ortaya koymaya çalıştık.

Araştırmadan elde edilen verileri incelediğimizde ailelerin mesleklerine ilişkin şu değerlendirmeler yapılabilir. Örnekleme oluşturan bayanların tamamına yakını meslek olarak ev hanımıdır. Bayan katılımcıların çok azı çalışmaktadır. Çalışanların yarısı da 6-8 saat arası çalışmaktadır. Bu da çocukların eğitiminde, özellikle de dini eğitiminde bayanları daha ön plana çıkarmaktadır. Netice itibarıyla ev hanımı olan bayanların çocuklarıyla devamlı iç içe olmaları onlarla ilgili kararlarda, özellikle de kurslara gönderilme noktasında büyük bir etkiye sahip olmaması düşünülemez. Ev hanımı katılımcıların çoğunluğu oluşturmaları bizim hipotezimizi de doğrulamaktadır.

Örnekleme oluşturan erkeklerin tamamına yakını bir işte çalışmaktadır. Araştırmaya katılanların büyük çoğunluğu özel sektörde çalışmaktadır. Bunu esnaf ve memur grubu

takip etmektedir. Çalışan erkeklerin yarısından fazlası 9 saat üzeri çalışmaktadır. Dolayısıyla erkeklerin zamanının çoğunu işte geçirmesi, evde geçirdiği vaktin ise kısıtlı olması nedeniyle çocukların eğitimi özellikle de dini eğitiminde babaların anneye oranla daha pasif kaldığı görülür. Erkek katılımcıların özel sektör ve esnaf grubunda fazla olmaları, memur gurubunda ise en az katılımı oluşturmaları bizim bu konudaki hipotezimizi geçersiz kılmaktadır.

Katılımcıların ekonomik durumlarını değerlendirdiğimizde bugüne kadar yapılan araştırmalarda ortaya konulan yaygın kanaate uygun bir sonuçla karşılaştığımızı söyleyebiliriz. Örnekleme ekonomik düzeylerini ortaya çıkarmak amacıyla ekonomik gelirlerinden başka, sahip oldukları ev ve araba gibi durumlarına ilişkin sorular sorduk. Çıkan sonuçlarda katılımcıların alt ve orta gelir düzeylerine sahip olduğunu gördük. Yani dine yönelen ve dine ilgi duyanların genelde alt ve orta tabakadan oluştuğunu göz önünde bulundurduğumuzda bizim çalışmamızda da veriler incelendiğinde bu durumu destekler sonuçlar ortaya çıkmıştır. Genel itibariyle araştırmamızda çoğunluğu oluşturan alt ve orta gelir grubuna sahip ailelerin çocukların dini eğitimi ve bu eğitimi alabileceği kurslar noktasında daha duyarlı davrandıklarını söyleyebiliriz. Bu veriler bizim hipotezimizi de doğrulamaktadır.

Bireyin fizyolojik ihtiyaçlarından sonra belki de en önemli ihtiyacı eğitimidir. Kişi eğitim sayesinde sosyal bir birey olarak hayata adapte olur. Araştırmamızda katılımcıların eğitim durumlarını değerlendirdiğimizde şunları söyleyebiliriz: Katılımcıların genel itibariyle eğitim düzeylerinin yüksek olmadığını gördük. Çoğunluğu ilkokul mezunu oluşturmakta bunu lise mezunları takip etmektedir. Üniversite mezunları çocuklarını yaz Kuran kursuna gönderen ebeveynler arasında son sırada yer almaktadır. Bu da bize eğitim düzeyi orta ve düşük olan gruplarda çocuklarını yaz kuran kurslarına gönderme eğiliminin yüksek olduğunu, eğitim düzeyi yüksek gruplarda ise düşük olduğunu göstermektedir. Bu da bizim ortaya koyduğumuz hipotezin tersi bir durumunu göstermektedir. Ayrıca katılımcılara ilk dini bilgilerinin oluşmasındaki en önemli kaynağın ne olduğunu sorduk. Aldığımız cevaplarda aile ve camilerin çok büyük farkla başta geldiğini gördük. Yine bu durum bize din eğitiminde aile ve cami yapılarının ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Genel itibariyle araştırmamızda ilk dini bilgilerin oluşmasında aile ve camiye önemli gören ailelerin

çocuklarının da doğru ve kalıcı bir dini eğitime sahip olması için yaz kuran kurslarına önem verdikleri ve çocuklarını da bu kurslara gönderdiklerini görmekteyiz.

Araştırmamızda katılımcılara modern hayatın getirdiği değişikliklerin aile üzerindeki etkisini görmeye yönelik sorular da sorduk. Nitekim modern hayatın getirmiş olduklarından en çok etkilenen kurumların başında aile gelmektedir. Katılımcı ailelere yönelttiğimiz “kimlerle birlikte oturuyorsunuz” sorusunun cevaplarını incelediğimizde, birçok geleneksel değerlere sahip olan ailelerde bile modernleşmenin getirdiği çekirdek aile yapısının hâkim konumda olduğunu görüyoruz. Katılımcı ailelerden çok az bir kısmının geleneksel aile yapısını devam ettirdiğini gördük. Yani Zonguldak/Ereğli ilçesinde modernleşmenin etkilerinden birini aile yapısının küçülmesinde görmekteyiz.

Çocuk yetiştirmede en etkili kimin olduğu ve çocukla zaman geçirme sıklığının sorularına verilen cevaplara baktığımızda bayanların daha etkili olduğunu görmekteyiz. Çocuk yetiştirmede ailelerin yarıya yakını eşlerin birlikte hareket ettiğini söylemekle birlikte geriye kalan kısmında, erkekler de dâhil olmak üzere katılımcılar, bayanların daha etkili olduğunu söylemiştir. Çocukla zaman geçirme sıklığına baktığımızda da bayanların bariz üstünlüğü vardır. Öyle ki, araştırmamızda çocuklarla hiç vakit geçiremiyorum diyen bayan olmamıştır. Burada hiç şüphesiz en büyük etken bayan katılımcıların ev hanımı olmaları ve ev dışında bir işte çalışmıyor olmalarıdır. Modernleşmenin en büyük etkilerinden biri kadınlar üzerine ve onların iş hayatına atılmaları noktasında olmuştur. Ama araştırmamızı yaptığımız Zonguldak/Ereğli ilçesinde durumun böyle olmadığını gördük. Genel itibariyle baktığımızda çocuk yetiştirme noktasında her ne kadar aileler birlikte hareket etse de çocuklarla vakit geçirmede bayanların erkeklere oranla daha etkili olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda çocukların dini eğitiminde ve yaz kuran kurslarına gönderilmesinde bayanların daha aktif olduğu muhakkaktır. Göze çarpan bir nokta var ki o da büyük ebeveynlerin etkisinin çok az olmasıdır. Nitekim burada birçok etken olmakla birlikte en bariz olanı modernleşmenin getirdiği çekirdek aile yapısı olduğunu söyleyebiliriz.

Örnekleme sosyo-kültürel durumla ilgili sorduğumuz bir diğer soru ailede dini konularla ilgili bilgilerin nereden sağlandığıyla ilgilidir. Verilen cevaplar

incelendiğinde en başta cami görevlileri, sonrasında da kitaplar geldiğini görmekteyiz. Dini konularda en güvenilir bilginin işin ehli kişilerden yani din görevlilerinden sağlanması toplumumuzda yaygın görülen bir kanıdır ve araştırmamızdan elde ettiğimiz veriler de bunu göstermektedir. Nitekim dini bilgiyi sağlama noktasında ilk planda din görevlilerine başvuran aileler, çocuklarının dini eğitimleri için de din görevlilerinden yardım alırlar. Bu noktada yaz kuran kursları aileler için önemli fırsatlardan biri olup aileler tarafından tercih edilmektedir. Dini bilgilerin sağlandığı kaynak olarak kitaplar ikinci sırada gelmektedir. Her ne kadar toplumumuzda kitap okuma kültürü yaygın değilse de dini bilgilere erişme açısından kitaplar tercih edilen bir kaynaktır. Burada değinmemiz gereken son bir kaynak da tv-internettir. Modernleşmeyle birlikte teknolojideki ilerlemeler hayatımızın her alanında kendini göstermiştir. Bunların başında hiç şüphesiz televizyon ve internet gelmektedir. Bu araçlar sayesinde dünyada yaşanan olaylara, gelişmelere vs. herkes ulaşabilme imkânına sahip olmuştur. Ne var ki günümüzde hayatımızın bir parçası olan bu araçların, dini bilgiye ulaşma noktasında pek tercih edilmediğini araştırmamızdaki verileri incelediğimizde görmekteyiz.

Sosyo-kültürel durumla ilgili sorduğumuz diğer bir soru da çocuklarını yaz kuran kurslarına gönderen ailelerin dini etkinliklere katılımının orta düzeyde olduğunu ve katılmayanların ise çok az olduklarını verileri incelediğimizde görmekteyiz. Bu da araştırmaya katılan ailelerin dini etkinliklere kayıtsız kalmadıklarını göstermektedir.

Sosyokültürel durumlarla ilgili verilere baktığımızda başta da ifade ettiğimiz gibi ailelerin sosyokültürel ve sosyoekonomik açıdan farklı özelliklere sahip olduğu görülmektedir.

Araştırmadaki veriler incelendiğinde örneklemin dindarlık düzeylerine ilişkin şu değerlendirmeler yapılabilir: Katılımcıların büyük çoğunluğunun dindar ve çok dindar olduklarını söyleyebiliriz. İnanç boyutuna baktığımızda inanmayan örneklem bulunmamıştır. Hepsi az ya da çok İslam dininin getirmiş olduğu inançlara inandıklarını söylemişlerdir. Yine örneklemin büyük çoğunluğu, çok az bir kısmı hariç, İslam dinin emretmiş olduğu ibadetleri yaptıklarını verileri incelediğimizde görmekteyiz. Aynı şekilde örneklemin günlük yaşamı düzenlerken İslam dinin emretmiş olduğu emir ve yasakları dikkate aldığı görülür. Örneklemin dini bilgi

düzeşinin ise orta seviyelerde olduğu görölür. Bütün bunları göz önünde bulundurduğumuzda araştırmamıza katılan ailelerin dindarlık düzeylerinin yüksek olduğunu söyleyebiliriz. Sonuç itibariyle de, dindarlık düzeyleri yüksek olan ailelerin çocuklarını yaz kuran kurslarına göndermelerinin de yüksek olacağı bir gerçektir. Nitekim araştırmamızdaki verileri incelediğimizde de bunu görmekteyiz ve bu da bizim hipotezimizi doğrulamaktadır.

Örneklemin çocuklarını yaz kuran kurslarına gönderme sebeplerine baktığımızda en çok anne-baba birlikte istedikleri için çocuklarını yaz kuran kurslarına göndermiştir. Bu da onların çocuklarının dini eğitime önem verdiklerini gösterir. Diğer bir sebep de çocuk kendi istediği için yaz kuran kursuna göndermedir ki bu az bir kısım oluşturur. Dini bilgilerin aktarılması konusunda geleneksel toplumlardaki çocuğun ve bireyin tercihine daha az önem verilmesi durumunun yerini giderek bireyin kararına önem veren bir yapıya bırakmakta olduğunu görüyoruz. Dolayısıyla modernleşen ailelerde artık dini bilgiler de söz konusu olduğunda çocuğun tercihi önem arz etmektedir. Böyle eğilim gözlemlenmekle birlikte araştırmaya katılanlar arasında çocuğun kendi istediği için yaz kuran kurslarına gönderilmesi hala sık rastlanan bir durum değildir.

Son olarak, “yaz kuran kurslarının en çok hangi yönden faydası olur” sorusunu yönelttiğimiz ailelerin verdikleri cevaplara ilişkin verileri incelediğimizde, aileler en çok çocuğun dini bilgileri öğrenmesi açısından faydalı olacağını söylemişlerdir. Bunu ahlaklı bir kişiliğe sahip olması ve kuran öğrenmesi seçenekleri izlemiştir. Ama bu üç şıkta da oranların birbirine yakın olduğu görölmüştür. Az bir kısım da boş zamanlarını değerlendirmesi açısından faydalı olacağını söylemiştir. Dolayısıyla araştırmamızdaki verileri incelediğimizde yaz kuran kurslarının hem dini bilgiler öğrenmek, hem ahlaklı bir kişiliğe sahip olmak, hem de kuran öğrenebilmek adına çok yönlü faydalarının olduğu düşüncesiyle ailelerin çocuklarını yaz kuran kurslarına gönderdiklerini görmekteyiz.

Genel olarak baktığımızda yaz kuran kurslarına katılan ailelerin sosyo-kültürel özellikler açısından alt ve orta tabakaya sahip olduğunu görmekteyiz.

Bu alışma Türk toplumunda yaz kuran kurslarına katılan ğrenci ailelerinin sosyo-kültürel durumlarına ilişkin bir araştırma olup bundan sonraki çalışmalara katkı sağlaması hedeflenmiştir. Yalnız daha genel sonuçlara ulaşabilmek adına birçok ile ve illerde hatta Türkiye genelinde bu konuda çalışmalar yapılmasına ihtiyaç vardır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- Akyüz N. ve İ. Çapçioğlu. Ana Başlıklarıyla Din Sosyolojisi. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Asagem. (2010). Türkiye’de Aile Değerleri Araştırması. Asagem Yayınları.
- Ay, M. (2005). Problemleri ve Beklentileriyle Türkiye’de Kuran Kursları. (2. Baskı) Düşünce Kitapevi Yayınları.
- Aydın, M. (2010). Bir Din Eğitimi Olarak Kur’an Kursu (2. Baskı). D.İ.B. Yayınları.
- Başkurt, İ. (2007). Din Eğitimi Açısından Kur’an Öğretimi ve Yaz Kur’an Kursları (2. Baskı). Dem Yayınları.
- Bayraktar, F. (1992). Eğitim Kurumu Olarak Kuran Kursları Üzerine Bir Araştırma. Yıldızlar Matbaası.
- Berger, P. (2002). “Dini ve Toplumsal Kuramların Değişimi” Din ve Modernlik Toplum Bilim Yazıları-1 (Çev. Adil Çiftçi) Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- Bozkurt, Veysel (2012). Değişen Dünyada Sosyoloji (8. Baskı). Ekin Yayınevi.
- Canatan, K. ve E. Yıldırım. (2011). Aile Sosyolojisi (2. Baskı). İstanbul: Açılımkitap Yayıncılık.
- Durmuş, A., H. Işılak ve N. Karatekin. (2006). Yaz Kuran Kursları Öğretici Kılavuzu. Ankara: D.İ.B. Yayınları.
- Durmuş, A., H. Işılak ve N. Karatekin. (2006). Yaz Kur’an Kursları Öğretici Kılavuzu. Ankara: D.İ.B. Yayınları.
- Er, İzzet (2008). Din Sosyolojisi Makaleler (2. Baskı). Ankara: Akçağ Yayıncılık.
- Fichter, J. (2011). Sosyoloji Nedir. (Çev. Nilgün Çelebi) Ankara: Anı Yayınları.

- Furseth, I. ve P. Rapstad. (2011). Din Sosyolojisine Giriş Klasik ve Çağdaş Kuramlar (Çev. İhsan Çapcıoğlu ve Halil Aydınalp) Ankara: Birleşik Yayınları.
- Günay, Ünver (1999). Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat. Emek Matbaacılık İstanbul.
- Günay, Ünver (2010). Din Sosyolojisi (9. Baskı). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Karaman, H., A. Bardakoğlu ve Y. Aydınalp. (2006). İlmihal 1-İman ve İbadetler. Ankara: D.İ.B. Yayınları.
- Kasapoğlu A., F. Güneş ve B. Gökçe. (2011). Aile Sosyolojisi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Kehrer, G., K. Marx ve F. Engels. (2007). Din Sosyolojisi. (Çev. M. Emin Köktaş, Abdullah Topçuoğlu, Yasin Aktay vd.) Ankara: Vadi Yayınları.
- Kıray, M. (2000). Ereğli Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası (3. Baskı). Bağlam Yayıncılık.
- Köktaş, E. (1993). Türkiye’de Dini Hayat İzmir Örneği. İstanbul: İşaret Yayınları.
- Kurt, A. (2011). Din Sosyolojisi. Bursa: Dora Yayıncılık.
- Vergin, N. (2000). “Toplumsal Değişme ve Dinsellikte Artış” Din, Toplum ve Siyasal Sistem, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Yavuzer, H. (2012). Ana-Baba ve Çocuk (23. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

MAKALE VE DERGİLER

- Akdoğan, A. (2002). “Geleneksel Geniş Aileden Modern Çekirdek Aileye Geçişte Dini Hayattaki Değişim”. Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (3), 27-72.

- Aktay, Y. (2010). "Modern Dünyada Ailenin Dönüşümü ve Muhtemel Geleceği Üzerine Mülâhazalar ve Geleneğe Dayalı Problemler". 2009 Kutlu Doğum Sempozyumu Tebliğ ve Müzakereleri, 177-188.
- Arabacı, F. (2003). "Türkiye'de Dini Sosyalleşmenin Temel Etkenleri". Dini Araştırmalar, 6 (16), 39-54.
- Aydın, A. (2003). "Çocuğun Dini Kişiliğinin Gelişiminde Aile Faktörü". Ekev Akademi Dergisi, 7 (15), 105- 112.
- Gökçe, B. (1991). "Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme". Aile Araştırma Kurumu-Aile Yazıları, 1, 210-228.
- Erdentuğ, A. (1991). "Çeşitli İnsan Topluluklarında Aile Tipleri". Aile Araştırma Kurumu-Aile Yazıları, 1, 321-357.
- Erkal, M. (1991). "Türk Ailesi ve Batı Avrupa'daki Bazı Gelişmeler". Aile Araştırma Kurumu-Aile Yazıları, 2, 401-408.
- Hablemitoğlu, Ş. (2010). "Küreselleşme Sürecinde Aile Yapısı". 2009 Kutlu Doğum Sempozyumu Tebliğ ve Müzakereleri, 339-346.
- Kasapoğlu, A. (2008). "Kur'an'a Göre Ailenin Din Eğitimi Görevi". Diyanet İlmi Dergisi, 44 (2), 7-26.
- Keskin, M. (2004). "Din ve Toplum İlişkileri Üzerine Bir Genelleme". Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 4 (2), 7-21.
- Kurt, A. (2009). "Dindarlığı Etkileyen Faktörler". Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 18 (2), 1-26.
- Mehmedoğlu, Y. (2004). "Değer Oluşturucu ve Aktarıcı Konumuyla Aile". Diyanet İlmi Dergisi, 40 (2), 29-40.
- Özdemir, Ş. (2002). "Çocuğun Din Eğitiminde Ailenin Rolü". Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, 9, 113-131.

- Subaşı, N. (2002). “Türkiye Dindarlığı: Yeni Tipolojiler”. İslamiyat Dergisi, 5 (4), 17-40.
- Taplamacıoğlu, M. (1962). “Yaşlara Göre Dini Yaşayışın Şiddet ve Kesafeti Üzerine Bir Anket Denemesi”. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 10, 141-151.
- Taş, K. (2009). “Türkiye’de Dindarlık Algıları”. 4. Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri, 293-311.
- Taş, K. (2003). “Dinin Sosyolojik Tanımı Problemi Üzerine Bir Değerlendirme”. Dini Araştırmalar, 6 (16), 199-205.
- Tolan, B. (1991). “Geleneksel Aileden Çağdaş Aile Yapısına Doğru: Dünyada ve Türkiye’de Aile Yapısının Evrimi”. Aile Araştırma Kurumu-Aile Yazıları, 2, 483-495.
- Yiğit, A. (2006). “Çocuğun Gelişim Özellikleri ve İletişim İlkeleri Doğrultusunda Ailede Din Eğitimi”. OMÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, (22), 179-201.

WEB KAYNAKLARI

- D.İ.B. Kuran Eğitimi ve Öğretimine yönelik Kurslar ile Öğrenci Yurt ve Pansiyon Yönetmeliği: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/04/20120407-13.htm> (15.10.2013)
- D.İ.B. Kuran Eğitimi ve Öğretimine yönelik Kurslar ile Öğrenci Yurt ve Pansiyon Yönergesi: http://www.diyaret.gov.tr/UserFiles/foyyolant/5_yonergeler/14..pdf (16.10.2013)
- Türkiye Okuma Kültürü Haritası; <http://www.kygm.gov.tr/Eklenti/55.yoneticiozetipdf.pdf?1>

EKLER

EK-1: ANKET FORMU

Yaz Kuran Kursuna Katılan Öğrenci Ailelerinin Sosyo-Kültürel Durumlarıyla İlgili Anket Soruları

Bu anket formu “Yaz Kuran Kurslarına Katılan Öğrenci Ailelerinin Sosyo-Kültürel Durumları Üzerine Bir İnceleme” adlı hazırlamakta olduğumuz yüksek lisans projesiyle ilgilidir. Vereceğiniz cevaplar adı geçen proje çalışmasında veri olarak kullanılacaktır. Bu nedenle kendinizle ilgili herhangi bir tanıtıcı bilgi vermenize ve isim yazmanıza gerek yoktur. Kendinize uygun seçeneğe (X) işareti koyunuz. Soruları dikkatle okuyup doğru, anlaşılır ve samimi cevaplar vereceğinize inanıyorum. Gösterdiğiniz ilgiden dolayı teşekkür ederim.

Not: Lütfen tek seçenek işaretleyiniz.

Şeref YILDIZHAN
Erciyes Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Öğrencisi

1. Cinsiyetiniz ( ) Erkek ( ) Kadın

2. Yaşınız

20-25 yaş

26-30 yaş

31-35 yaş

36-40 yaş

40 yaş üzeri

3. Çalışıyor musunuz?

( ) Evet ( ) Hayır

4. Eğer çalışıyorsanız (meslek), günde kaç saat çalışıyorsunuz?

6-8 saat

9-11 saat

12-14 saat

15 saat ve üzeri

5. Mesleğiniz nedir?

Memur

Özel sektör

Esnaf

Ev hanımı

6. Ailenizin aylık gelir düzeyi ne kadardır?

- 900 TL altı
- 900-1800 TL arası
- 1800-2700 TL arası
- 2700 TL üstü

7. Oturduğunuz ev kime ait?

- Kendime ait
- Kira
- Lojman
- Yakınımızın evi

8. Arabanız var mı?

( )Evet ( )Hayır

9. Eğitim düzeyiniz

- İlkokul mezunu
- Ortaokul mezunu
- Lise mezunu
- Üniversite mezunu
- Y. Lisans-Doktora mezunu

10. İlk dini bilgilerinizin oluşmasında aşağıdakilerden hangisi daha fazla etkili olmuştur?

- Aile
- Cami
- Arkadaş çevresi
- İlkokul-ortaokul
- İmam-hatip lisesi

11. Ailede kimlerle birlikte yaşıyorsunuz?

- Eşim, çocuklarım ve ben
- Çocuklarım ve ben
- Eşim, çocuklarım, ben ve büyük anne-baba aynı dairede
- Eşim, çocuklarım, ben ve büyük anne-baba aynı binada

12. Çocuklarınızın yetiştirilmesiyle en fazla kim ilgileniyor?

- Ben
- Eşim
- Eşim ve ben
- Çocukların dedesi ve/veya ninesi

13.Ailenizde dini konularla ilgili bilgilerinizi en fazla hangi kaynaktan sağlıyorsunuz?

- Televizyon ve internet
- Tanıdık büyüklerimiz
- Din görevlileri
- Bağlı olduğumuz cemaat
- Dini konularla ilgili kitaplar

14.Çocuklarınızla zaman geçirme sıklığınız nasıldır?

- Zaman geçiremiyorum
- Az zaman geçirebiliyorum
- Zaman geçirebiliyorum
- Çok zaman geçirebiliyorum

15.Dini program ve etkinliklere katılma sıklığınız nedir?

- Katılmıyorum
- Az katılıyorum
- Katılıyorum
- Çok Katılıyorum

16.Kendinizi ne kadar dindar birisi olarak görüyorsunuz?

- Dindar değilim
- Az dindarım
- Dindarım
- Çok dindarım

17.İslam dininin getirmiş olduğu inançlara hangi ölçüde inanıyorsunuz?

- İnanmıyorum
- Az inanıyorum
- İnanıyorum
- Çok inanıyorum

18.İslam dininin emretmiş olduğu ibadetleri hangi ölçüde yaparsınız?

- Yapmam
- Az yaparım
- Yaparım
- Çok yaparım

19.Dini konularda kendinizi hangi ölçüde bilgili buluyorsunuz?

- Bilgili değilim
- Az bilgiliyim
- Bilgiliyim
- Çok bilgiliyim

20.Günlük yaşamınızı düzenlerken İslam'ın emir ve yasaklarını hangi ölçüde dikkate alırsınız?

- Dikkate almam
- Az dikkate alırım
- Dikkate alırım
- Çok dikkate alırım

21.Çocuğunuzu yaz Kuran kursuna neden gönderiyorsunuz?

- Eşim istediği için
- Ben istediğim için
- Hem eşim hem de ben istediğim için
- Tanıdık büyüklerimiz istediği için
- Çocuk kendisi istediği için

22.Sizce yaz kuran kursunun çocuğunuza en fazla hangi yönden katkısı olur?

- Kuranı Kerim öğrenmesi açısından
- Dini bilgileri öğrenebilmesi açısından
- Ahlaklı bir kişiliğe sahip olabilmesi açısından
- Boş zamanını iyi değerlendirebilmesi açısından

EK-2: RESMİ İZİN

T.C.
KDZ EREĞLİ KAYMAKAMLIĞI
İlçe Müftülüğü

Sayı : 58259408-903.99/114
Konu : Anket Çalışması.

16./01/2014

İLGİLİ MAKAMA

İlgi : Şeref YILDIZHAN' a ait dilekçe.

Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri/Din Sosyolojisi Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi İlçemiz Öğberler Köyü Aşağı Mahalle Cami İmam-Hatibi Şeref YILDIZHAN' ın, "Ailelerinin sosyo-kültürel durumları üzerine bir inceleme" ile ilgili tez çalışmasına istinaden yaz Kur'an kurslarına katılan öğrenciler ile anket yapmasında Müftülüğümüzce bir sakınca bulunmamaktadır.

Bilgilerinize arz/rica ederim.

Recai ALBAYRAK
İlçe Müftüsü

16./01/2014 Vhki Ö.AKKAYA
16./01/2014 Şef H.ÜSTÜNDAĞ
16./01/2014 Şb.Mdr. İ.AŞAN

Kdz.Ereğli Müftülüğü

Müftü Mah. Meydanbaşı Caddesi Çamlık Sokak Kaynak Apt. KDZ. EREĞLİ

Tel: (0372) 323 71 60-61, Faks : (0372) 323 35 15

web mail : karadenizereglimuftulugu@nku.tr e-posta: mdr@kdmu.org.tr

Ayrıntılı bilgi için iribat: Şef H.ÜSTÜNDAĞ

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Şeref Yıldızhan

Uyruğu : Türkiye (T.C.)

Doğum Tarihi ve Yeri: 22.07.1988-Kdz Ereğli

Medeni Durumu : Evli

Tel : +90 530 467 73 67

Eposta : seref_6767@hotmail.com

Eğitim

<u>Derece</u>	<u>Kurum</u>	<u>Mezuniyet Tarihi</u>
Lisans	Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	2011
Lise	Kdz. Ereğli A. İmam Hatip Lisesi	2005

İş Deneyimleri

<u>Yıl</u>	<u>Kurum</u>	<u>Görev</u>
2007-2009	Kırık Köyü Solhan/BİNGÖL	İmam-Hatip
2009-Halen	Öğberler Köyü Ereğli/ZONGULDAK	İmam-Hatip